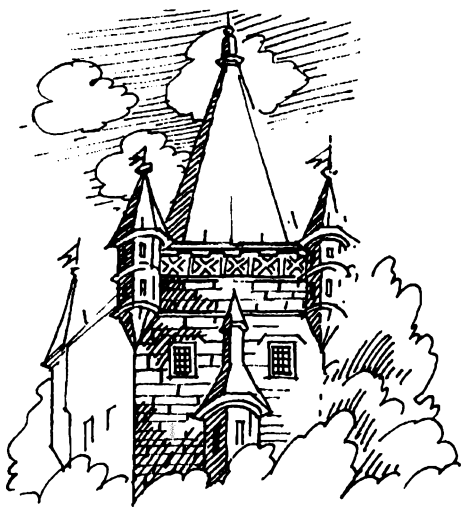

TAMSOS KARALIENĖ

PASAKOS

Čamsos karalienė

Parengė
KOSTAS ALEKSYNAS

PANEVĖŽYS 2008

UDK 888.2-93
Ba401

Dailininkas
KĘSTUTIS VAIČIULIS

Leidinį parėmė Lietuvos Respublikos kultūros ministerija

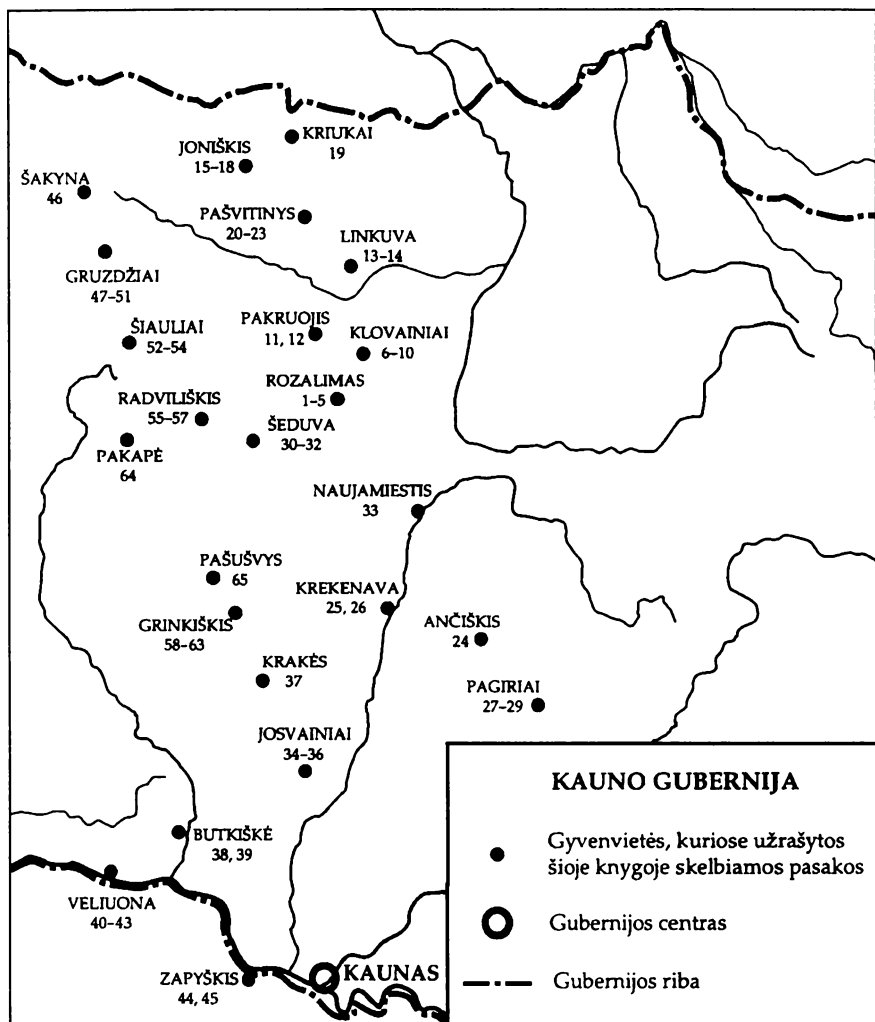
ISBN 9986-942-04-7
ISBN 978-9955-758-02-0

© E. Vaičekausko knygyno leidykla, 2008
© K. Aleksynas, parengimas, 2008

Antano Baranausko pasakos

Antra knyga

SURINKTOS
VIDURIO LIETUVOJE

1. *Turtuolis ir prasčiokas*

Buvo sodžius, kuriame gyveno tiktai du gyventojai: vienas turtingas, kitas vargšas.

Vieną kartą – jau buvo geros išvakarės – pradėjo į turtuolio duris belst. Šeimininkas, išgirdęs beldžiant, atsidarė langą, iškišo galvą ir, pamatęs stovint žmogų prie durų, paklausė:

– Ko tamsta ieškai?

Pakeleivis atsakė:

– Ieškau nakvynės. Ar nepriimtum?

Šeimininkas atsakė:

– Ne, negaliu priimt, nes kad aš kiekvieną priimsiu, tai man reiks išeit ubagais.

Taip tas pakeleivis išėjo iš jo kiemo ir nuėjo pas prasčioką. Priėjo prie durų ir pabeldė. Kai tik pabeldė, tuojau prasčiokas atidarė duris ir prašė pakeleivio eit į vidų:

– Nes jau tamsu, – sakė jis, – ir tamsta toliau negali eit.

Pakeleivis, išgirdęs šitokius šeimininko žodžius, noriai įėjo į vidų. Prasčioko pati pasveikino jį ir paprašė prisėst, o jina užkaitė vakarienę. Kai vakarienė išvirė, paprašė jina ir pakeleivį kartu valgyt. Po vakarienei, kai jau buvo laikas eit gult, pašaukė pati savo patį ir sako jam:

– Gulkim mes ant žemės, o pakeleivis tegul gula į lovą, nes jis per visą dieną ėjo ir labiau yra nuvargęs kaip mes.

Taip pats, priėjęs prie pakeleivio, prašė, kad jis eitų gult į lovą. Pakeleivis niekaip nenorėjo, bet jie niekaip nenusileido, ir jis turėjo eit gult į lovą, o jie atsigulė ant žemės.

Išmiegoję atsikėlė jie prieš dieną. Pati išvirė pusrytį, o pats vėl savo darbą, ką jam reikėjo, padirbo. Saulei patekėjus, atsikėlė ir svečias. Tada susėdę visi kartu pavalgė. Ir svečias pradėjo taisytis eit. Padėkojo šeimininkam už nakvynę ir, priėjęs prie durų, atsigrėžė ir tarė:

– Kad tamstos esat tokie gailestingi, tai dabar pasakykit tris troškimus – aš išpildysiu. – Nes tas pakeleivis buvo Dievas.

Prasčiokas atsakė:

– Ko gi daugiau trokšt, kaip išganymo, sveikatos mum abiem, kol gyvensim, ir duonos. O daugiau nežinau, ko trokšt.

Pakeleivis klausė:

– Ar nenori tu naujų namų?

– Kad ir tas būtų, būtų gerai, – atsakė prasčiokas.

Pakeleivis išpildė jų troškimus ir išėjo.

Turtuolis atsikėlęs priėjo prie lango ir, pamatęs naujus namus vietoj senos grytelės, labai nustebo ir, pašaukęs savo pačią, sakė:

– Kaip tas pasidarė? Vakar vakare stovėjo sena grytelė, o šiandie – gražūs nauji namai. Eik pasiklausk, kaip tas pasidarė.

Pati nuėjo pas prasčioką ir paklausė apie tą atsitikimą. Prasčiokas apsakė, kaip buvo:

– Vakar vakare atėjo vienas pakeleivis, pasiprašė nakvynės, o šiandie išeidamas prižadėjo mum tris troškimus išpildyt: duot išganyką, sveikatą šiame gyvenime ir duonos, o seną mūsų grytelę pavertė į naujus namus.

Pati parėjo namolei ir pasakė viską pačiam. Tas, išgirdęs šitokią atsitikimą, tuoju suprato, kad tai tas žmogus padarė, kurį jis vakar vakare atstatė ir nakvynės nepriėmė.

– Kad aš būčiau tą žinojęs, – sakė jis, – tai aš būčiau meiliai priėmęs, nes jis vakar vakare pas mane buvo ir prašė nakvynės.

– Tai sėsk ant arklio, – sakė jam pati, – ir vyk – gal dar privysi.

Taip jis tuoju užsėdo arklių ir privijo pakeleivį.

Norėdamas, kad tas pakeleivis ant jo nepyktų už tai, kad jis vakar jo nepriėmė nakvynės, pradėjo tas ūkininkas išsikalbinėt:

– Atsiprašau, – sako, – kad aš tuoju tamstos neįleidau, nes negalėjau greitai rast durų rakto, ir kai aš rakto ieškojau, tamsta nuėjai. Kad pasitaikys eit tuo keliu, tai prašom nepraeit.

– Dėkui, – atsakė pakeleivis, – kad tik pasitaikys eit tuo keliu...

Tada turtuolis, manydamas perprašęs pakeleivį, sakė:

– Ar negalėčiau ir aš pasakyt trijų troškimų, kaip mano kaimynas?

– Kodėl ne, – atsakė pakeleivis. – Bet jeigu tu išsirinksi blogus troškimus, geriau nieko netrošk.

„Na, – turtuolis mąsto sau vienas, – aš išsirinksiu ko nors gero, kad tik išsipildytų.“

Tada Dievas pasakė:

– Jok namo, o trys troškimai bus išpildyti.

Dabar turtuolis, jodamas namo, pradeda galvot, ko reikia trokšt. Na, arklys pradėjo šokinėti ir trukdė jam galvot. Taip jis, užpykęs ant arklio už tai, kad trukdo galvot, pasakė:

– Kad tu galvą nutrūktum!

Sulig tais žodžiais arklys išgriuvo ir nė judintis nepasijudino. Tas buvo pirmas troškimas.

Turtuolis gailėjo palikt balną prie arklio – taip jis pasiėmė balną, užsidėjo ant pečių ir eina pėsčias namo. Ir eidamas mano: „Dar turiu du troškimus. Bet ko dabar trokšt? Trokščiau viso pasaulio turtų, bet paskui ateis į galvą tai tas, tai tas. Aš taip padarysiu, kad man nieko nebeliks trokšt.“

Taip jam begalvojant atėjo į galvą: ką jo pati dabar dirba namie? „Jinai dabar sėdi, – atsakė jis sau minty, – gryčioj valgo pietus su vaikais. Bet aš norėčiau, kad jinai geriau sėdėtų ant to balno ir negalėtų nueiti nuo jo, ne kad aš jį dabar nešu ant savo pečių.“ Sulig tais žodžiais balnas prapuolė nuo jo pečių, ir jis suprato, kad jo ir antras troškimas išsipildė.

Tai dar liko vienas troškimas. Na, turtuolis nieko negalvoja, tik skubinasi kaip greičiau pareit namo ir ką gero sugalvot paskutiniam troškimui. Na, parėjęs

namo, atsidaro duris, žiūri – pati sėdi ant balno ir rėkia: niekaip negali nueit. Taip jis ir sako jai:

– Nerėk, būk rami: Dievas atiduos mum viso pasaulio turtus!

O pati atsako jam:

– Ką man padės tavo tie turtai, kad aš negaliu nueit nuo balno. Geriau trokšk, kad aš galėčiau nueit nuo balno!

Tad turtuoliui, nori nenori, reikėjo to trokšt. Taip turtuolis nieko gero negavo, tik arklių prarado, ir gana. O prasčiokas, apdovanotas Dievo gėrybėmis už savo gailestingumą, linksmai pabaigė savo amžių.

Rozalimas – Martynas Volončevskis

2. Karalius ir stalius

Buvo karalius, kuris viskuo tikėjo, ką tik jam kas pasakė.

Vieną kartą jis šitaip apskelbė: kas jam pasakys tą, kuo jis negalės tikėti, tai tam jis prižada po savo mirties atiduot visą karalystę.

Po to apskelbimo pradėjo pas tą karalių važiuot jenarolai [generolai], grafai, baronai ir kiti didikai, ponai ir kiekvienas, kiek išmanė, melavo karaliui, o jis kiekvienu tikėjo.

Vieną dieną atėjo pas karalių vienas stalius ir prašo, kad jam leistų ką nors pameluot. Karalius mano: „Jau kad tokie galvočiai negalėjo pameluot, tai ką gi

tu pameluosi..." Taip jis jam leidžia meluot. Dabar stalius pradeda:

– Vieną dieną aš išėjau į lauką, pasėjau kanapę. Ta kanapė man bežiūrint išdygo ir užaugo sulig bažnyčios bokštų aukštumo. Tada aš pradėjau čiaužt į ją ir kada įčiaužiau lig pat viršūnės, tai tada vėlei norėjau nusileist žemyn. Bet kažin kaip paslydau, nukritau ir įlindau kelis stuomenis į žemę. Ir taip nusigandau, kad tuoju parbėgau namo, atsinešiau kastuvą ir išsikasiau iš žemės.

– Teisybė, – atsako karalius.

Stalius pradeda toliau meluot:

– Praleidęs kelias dienas, aš išėjau vėl į lauką, pradėjau čiaužt ta kanapė ir įčiaužiau į dangų. Pradėjau tenai vaikščiot – ir susitinku savo tėtų su motute ir tamstos, šviesiausias karaliau. Mano apsitaisę kaip kokie baronai, o tamstos – nudriskę, nuskarę kaip kokie ubagai vaikščioja po dangų ir prašinėja išmaldos. Dar ir manęs prašė.

– Čia tai melas! – atsakė karalius. – Tuo tai aš netikiu, kad taip būtų buvę.

– Tegul bus ir melas, – atsakė stalius, – bet aš taip mačiau.

Ir taip tas karalius turėjo numirdamas palikt savo visą karalystę tam staliui.

Rozalimas – Martynas Volončevskis

3. *Trīs kalbos*

Vienas grafas turēja vienā sūnū, ir tas pats buvo taip durnas, kad nieko negalēdavo išmukt. Tēvas, matydamas, kad jis mokslui netikēs, atīdāvē jī prie stāliaus mokytis stalystēs.

Metams praslinkus, parvažiavo jis namo. Tēvas klausia jo:

– Na, sūnau, ko gi gero išmokai?

– Išmokau suprast, ką šunes loja, – atsakē sūnus.

– Dieve pasigailēk, argi tu tiek teišmokai? Tai aš tave atīduosiu prie kito stāliaus.

Taip jis atīdāvē jī antriems metams prie kito stāliaus.

Metams praslinkus, parvažiavo sūnus vėl namo. Tēvas klausia:

– Na, sūnau, ko gi šiemet išmokai?

– Išmokau suprast, ką paukščiai gieda.

– Ak tu paleistuvi! Praleidai dvejus metus, o nieko neišmokai! Ar neturi gēdos?! Tai dar leisiu tave prie trečio stāliaus. Jei dabar nieko neišmoksi, tai nepriimsiu tavēs nē į namus.

Taip jis atīdāvē jī prie trečio stāliaus.

Metams praslinkus, parvažiavo sūnus namo, ir klausia tėvas:

– Na, sūnau, ko gi gero išmokai?

– Išmokau varlių kalbą, – atsakē sūnus.

Tēvas, užpykēs, nes jis netikėjo, kad žmogus galėtų išmukt gyvūnų kalbą, pašaukē tarną, liepē išvest

sūnų į lauką ir nušaut, o dėl ženkle išgriežt akis ir parnešt jam. Tarnas išvedė jį. Na, jis gailėjo jį žudyt, dėl to paleido jį gyvą, o vietoj jo nušovė stirną, išgriežė jai akis ir parnešė savo ponui parodyti. O vaikinas nuėjo sau.

Pavakare priėjo jis vieną dvarą. Įėjo į vidų ir pradėjo prašytis nakvynės. Ponas atsakė:

– Gali nakvot, jei nebijosi eit gulėt į anuos senus namus. – Prie rūmų buvo seni namai, bet tie namai pilni šunų, kurie be jokio perstojo kaukia, cypia, ir nustatytą valandą reikia duot jiems suėst vieną žmogų. – Tai, jei nebijai, gali eit nakvot tenai. O kitur nėra kur gult.

Vaikinas paprašė pono duot ko nors šunims. Ponas liepė tarnui duot duonos. Tarnas padavė jam duonos pusę kepalą ir nuvedė į tuos namus. Kai tik jis įėjo į vidų, tuojau šunes sulėjo. Jis padavė kiekvienam po gabalą duonos, ir šunes pradėjo džiaugtis aplink jį. Ir pradėjo sakyti, dėl ko jie čia est ir iš kokios priežasties tai ponystei taip kenkia. Jie sakė:

– Mes esam užkeikti ir turim saugot pinigus, kurie yra pakasti po tais namais. Ir mes nepranyksim, pakol tuos pinigus kas nors iškas.

Jie pasakė, kaip juos reikia iškast. O kai jis išsimokė šuniškos kalbos, būdamas pas antrą stalių, tai jis viską suprato, ką šunes jam sakė. Kitą dieną sveikas nuėjo pas poną ir apsakė jam, ką šunes jam pasakė. Tas ponas pradėjo jo prašyti ir pažadėjo už savo sūnų priimt, jei tik jis iškastų tuos pinigus. Taip prašomas

vaikinas apsiėmė juos iškast. Jis nuėjo atgal į tuos namus, kur nakvojo, iškasė puodą auksinių ir atnešė pas poną. Ir nuo to laiko tie šūnes pranyko.

Kiek laiko pas poną pabuvęs, sumanė jis eit į Rymą. Keliu eidamas priėjo jis vieną balą ir išgirdo varles kurkiant. Taip jis sustojo pasiklausyt, ką jos tarp savęs šneka. Ir išgirdo sakant, kad jį išrinks popiežium. Išgirdęs šitokią kalbą, jis nepatikėjo. Kai nuėjo į Rymą, rado popiežių mirusį ir kardinolus tariantis, ką reikia išrinkt popiežium. Ilgai tarėsi, pagaliau nusprendė šitaip: ties kuo pasirodys stebuklai, tą išrinkt. Sulig tais žodžiais užlėkė du karveliai ant to vaikino pečių ir atsitūpė. Kardinolai suprato tuos Dievo stebuklus ir paklausė jo, ar nori būt popiežium. Karveliai pradėjo prikalbinėt, kad sutiktų, ir jis atsakė:

– Noriu.

Ir tuojuo buvo apvainikuotas.

Po apvainikavimo reikėjo jam atlaikyt giedotinių mišių, o jis nemokėjo nė žodžio lotyniškai. Tai tie karveliai, tupėdami ant pečių, viską sakė jam į ausį.

Rozalimas – Martynas Volončevskis

4. Šventos dienos laužymas

Senovėj nuėjo vienas žmogus sekmadienio rytą į mišką pasirinkti glėbelį malkų. Apsidairęs pasiėmė irėjo namo. Eidamas susitiko gražiai apsitačiusį žmogų, kuris į bažnyčiąėjo. Sustojo ir pradėjo su juo kalbėt:

– Argi tu nežinai, kad šiandie – šventė, kurioj pats Viešpats Dievas silsėjos po viso pasaulio, gyvulių ir žmonių sutvėrimo? Ir argi nežinai, kaip yra trečiam Viešpaties Dievo prisakyme pasakyta: „Atmink šventą dieną švęst“?

Tas, kuris kalbėjo su juo, buvo pats Viešpats Dievas.

Malkų nešėjas, nors buvo persigandęs, atsakė jam:

– Ar šventė žemėj, ar nešventė danguj – kas man ir kas tau?

– Tu neši savo naštą per amžius! – sakė Dievas. – Ir kad tu švenčių nepaisai, tai per amžius turėsi nešvęsti: stovėsi mėnesy ir būsi pavyzdys tiems, kas nesilaiko šventos dienos.

Nuo to laiko stovi tas žmogus mėnesy su malkų glėbiu. Ir stovės per amžius.

Rozalimas – Stanislovas Durskis

5. *Viruelė*

Prie velionio Itartos gyveno vienas labai turtingas žmogus, kuris turėjo vieną sūnų, daug dvarų ir daugybę pinigų. Susirgęs sunkia liga, liepė tarnui pašaukt sūnų. Tarnas paklausė jo įsakymo ir pašaukė jį. Jam atėjus, tėvas, mirties patale gulėdamas, tarė jam:

– Sūnau, palieku tau visą savo gėrybę, ir žiūrėk, kad visą tą savo labui ir ant Dievo garbės tvarkytum, o ne tuščiai leistum. Na, o jeigu jau į didelę bėdą

įpulsį, eik į grytelę – tenai yra šešios plytos, o ant viršaus plytų virvelė pakabinta.

Po tėvo mirties ar klausys sūnus jo įsakymo?.. Tuoju pradėjo girtaut ir pragėrė visus jo paliktus tur-
tus. Palikęs be niekur nieko, mąsto, kur jam dabar dėtis. Eis jis pas savo draugužius pagalbos ieškodamas, su kuriais viską praleido. Nueina pas vieną, pas antrą – vienas atsako taip, kitas kitaip. Mato, kad jie nė kiek nepasigaili, – aptemo protas, eina kartis. Nuėję į tą grytelę, užlipo ant plytų, ima už virvelės ir kar-
sis. Kai tik kiek patempė – ir išbyrėjo iš balkio daug auksinių. Taip jis tuoju prisiminė tėvo testamentą. Susisėmė pinigų ir pradėjo gyvent, kaip tėvas sakė. Ir gyveno laimingai, kol numirė.

Rozalimas – Stanislovas Durskis

6. *Kunigo rūpesčiai*

Vienas kunigas, gyvendamas parapijoje, prisiėmė į savo butą karininką ir su juo labai draugiškai gyveno. Vieną kartą kunigas bekalbėdamas išsikalbėjo, kad jis neturįs nė jokio rūpesčio.

Neilgai trukus tą karininką iškėlė pas karalių. Karininkas tas, dažnai vaikščiodamas su karalium, vieną kartą atsiminė apie kunigą ir pasakė karaliui, kad yra toks kunigas, kuris jokio rūpesčio neturi. Karalius tą įsidėmėjo ir liepė parašyt kunigui raštą, kad per tris dienas išmąstyti: kur yra žemės vidurys, ko vertas karalius ir ar toli laimė nuo nelaimės?

Kunigas, apturėjęs tą karaliaus raštą, visą dieną mąstė, bet nieko negalėjo išmąstyt. Antrą dieną išėjo jis pasivaikščiot, o tuo sykiu pasitaikė, kad viršininkas [kerdžius] ginė galvijus namolio, pliaukšėdamas su ilgu botagu. Viršininkas, pamatęs kunigą savo labai liūdną, paklausė jo:

– Kodėl tamsta, kunigėl, toks liūdnas?

Kunigas apsakė jam visą savo liūdesį. Viršininkas paguosdamas atsakė:

– Aš viską atsakysiu už tamstą prieš karalių, bet tiktai prašom mane aptaisyti savo drapanom.

Kunigas sutiko ir liepė tarnam savo pakūrent pirtį, nuvanot tą viršininką, barzdą nuskust ir aptaisyti kuni-giškom drapanom. Viršininkas, taip aptaisytas, nuva-žiavo pas karalių. Karalius, pamatęs, kad atvažiuoja kunigas, išėjo į priebutį jo pasitikt.

Kunigas privažiavo prie priebučio, išlipo iš karie-tos ir pasisveikino su karalium. Karalius tuoj paklausė:

– Ar išmąstei?

Kunigas atsakė:

– Išmąsčiau.

– Kur yra žemės vidurys?

Kunigas, nieko nežiūrėdamas, ištraukė iš kara-liaus lazdą, pasižiūrėjo aukštyn ir į abidvi puses, pasi-traukė toliau, vėl pasižiūrėjo aukštyn ir į abidvi puses, atsistojo, įbedė lazdą į žemę ir pasakė:

– Čia yra žemės vidurys. O jei netiki, tai prašom išmatuot, nes žemė yra apskrita kaip kamuolys.

Karalius paklausė antro klausimo:

– Kiek aš esmu vertas?

Kunigas paklausė karaliaus:

– Kaip tamsta save laikai: ar mažesniu, ar didesniu už poną Jėzų?

Karalius atsakė:

– Truputį esmu mažesnis.

Tada kunigas pasakė:

– Ponas Jėzus buvo parduotas už tris dešimtis grašių, o tamsta tai tik vertas berlinkos [15 skatikų].

Paklausė karalius paskutinio klausimo:

– Laimė nuo nelaimės ar toli?

Kunigas atsakė:

– Aš vakar buvau viršininkas, o šiandie – kunigas.

Klovainiai – Kazimieras Špokauskas

7. Dviejų brolių pasaka

Seniau gyveno du broliai: vienas turtingas, kitas vargšas. Vieną kartą tas vargingasai, neturėdamas ko pavalgyt, nuėjo pas savo turtingą poną prašyt, kad jam duotų pinigų prasimaitinti. Ponas jam nedavė pinigų, bet davė tokį kapšiuką, kad visokių valgių, kada tiktai užsinorės, duos tas kapšiukas, bet tiktai reikia pasakyt: „Duok, kapšiuk!“

Vargšas, padėkojęs ponui, išėjo ir, paėjęs į pamiškę, paprašė:

– Duok, kapšiuk!

Kapšiukas atsidarė ir davė jam visokių valgymų. Jis pavalgęs pasakė:

– Užsidaryk, kapšiuk!

Kapšiukas užsidarė. Jis, pasiėmęs kapšiuką, parėjo namolio ir taip pat pavalgydino pačią. Taip jie ilgą laiką maitinos.

Vienąkart jie sumanė pamylėt savo brolių turtinąjį ir pakvietė. Turtuolis, pamatęs tokias keistenybes, pradėjo tą kapšiuką derėt: duoda šimtą rublių, kad tik atiduotų. Vargšas nenorėjo parduot, bet jo pati būtinai užsispyrė, kad parduotų. Sutiko vargšas ir pardavė už šimtą rublių tą kapšiuką.

Per metus vargšas pravalgė šimtą rublių ir pradėjo vėl badmiriaut, kaip ir pirma. Pati jį pradėjo varyt pas tą patį poną vėl prašyt kito kapšiuko. Vargšas nuėjo pas tą patį poną ir paprašė, kad jam duotų kitą tokį pat kapšiuką. Ponas pirma paklausė:

– Kur padėjai aną kapšiuką?

Vargšas atsakė:

– Pardaviau.

Ponas nieko neatsakė ir atnešė jam kitą kapšiuką, sakydamas:

– Tai niekai buvo anas pirmutinis, bet dabar tai turėsi kapšiuką šimtą kartų geresnį.

Vargšas vėl padėkojo ir išėjo. Paėjęs į pakrūmę, paprašė to kapšiuko valgyt:

– Duok, kapšiuk!

Kapšiukas atsidarė. Kaip išlįs iš to kapšiuko vokiečiukai su lazdom, kaip paims jį lupt, kaip paims

lupt! Taip labai prilupo, kad jis vos parėjo namolio. Eidamas mano sau: „Na, palauk, dabar pačiai nieko nesakysiu, tai tegul ir ją prilups, kam jinai mane prišnekėjo parduot.“ Parėjęs namolio, padavė pačiai kapšiuką, sakydamas:

– Tai niekai, žmonel, tas, kurį mes pirma turėjom. Dabar tai bent gavau kapšiuką, šimtą kartų už aną geresnį.

Tuos žodžius pasakęs, padavė pačiai kapšiuką ir išėjo per duris, bijodamas, kad jo paties nepriluptų. Pati, kai tik tai pats išėjo, tuoj paprašė:

– Duok, kapšiuk!

Kapšiukas atsidarė. Išlindo vokiečiukai su lazdom ir kaip paims ją lupt! Prilupo lig leisgyvei. Paskui atėjo pats – mato, kad jo pati leisgyvė guli. Jis, paguosdamas pačią, sako:

– Ar žinai, žmonel, ką padarysim su tuo kapšiuku? Aš nueisiu pas brolių – ar neišmainysiu to kapšiuko į aną.

Taip ir padarė. Nuėjo pas turtingąjį brolių ir ėmė girt tą kapšiuką:

– Tai niekai, brolau, anas kapšiukas. Dabar tai kad gavau kapšiuką, tai bent gerą, kad iš jo vieno galima kuo didžiausią bankietą pakelt – bus visko lig soties!

Turtingasai patikėjo ir pradėjo prašyt, kad jis mainytų, sakydamas:

– Duodu aš tau šimtą rublių priedo, tik tai mainykim kapšiukais!

Vargšas sutiko, ir sumainė jie kapšiukais. Turtin-
gasai iš to džiaugsmo, kad gavo gerą kapšiuką, nė ne-
bandė jo, bet kuo greičiau atsisėdo už stalelio rašyt
laiškus visiems savo pažįstamiems, ponam ir daktaram,
kad pas jį visi suvažiuotų rytoj į balių.

Rytojaus dieną suvažiavo visi jo pažįstami. Tur-
tuolis pasidėjo ant stalo tą kapšiuką, visus susodino
prie stalo ir sako:

– Duok, kapšiuk!

Kapšiukas atsidarė, ir išlindo iš to kapšiuko labai
daug vokiečių su lazdom. Kaip pradės tie vokiečiu-
kai tuos visus ponus ir patį šeimininką lupt! Taip labai
prilupo, kad vos tik parvažiavo tie ponai namolio.

Klovainiai – Kazimieras Špokauskas

8. Gera ir bloga laiko žinojimas

Vieną kartą žmogus pavasario laike išėjo į lauką
sėt. Vis jis saujelę pasisemia, nuberia ir, pakėlęs galvą
aukštyn, žiūri. Pabuvęs kokią minutę, vėl saujelę pasi-
semia, nuberia ir vėl, pakėlęs galvą, žiūri...

Tuo metu pasitaikė važiuot vyskupui. Pamatęs tą
žmogų taip sėjant, vyskupas nuleido savo liokajų pa-
klaust, dėl ko tas žmogus sėjęs sėjęs ir, pakėlęs galvą
aukštyn, žiūri. Liokajus, nuėjęs pas tą žmogų, paklausė:

– Dėl ko tu sėjęs sėjęs ir vėl žiūri aukštyn?

Žmogus jam atsakė:

– Aš žinau, kada yra geras laikas ir kada blogas. Gera laike sėju, o blogam laike aukštyn žiūriu.

Sugrįžęs liokajus pasakė tuos pačius žodžius vyskupui. Vyskupas liepė liokajui, kad atsikviestų tą žmogų. Kai atėjo tas žmogus, vyskupas paklausė jo:

– Dėl ko tu sėjęs sėjęs ir vėl žiūri aukštyn?

Žmogus atsakė:

– Kad aš žinau laiką, kada geras ir kada blogas. Gera laike sėju, o blogą praleidžiu.

Vyskupas paklausė jo:

– Tai gal tu žinai, ir kada tu mirsi?

Žmogus atsakė:

– Žinau: aš mirsiu Kalėdų pirmą dieną.

Vyskupas:

– Tai gal žinai, ir kada aš mirsiu?

Žmogus atsakė:

– Žinau. Tamsta mirsi, kad neisi vogt, Velykų pirmą dieną, o kad eisi vogt, tai tada nemirsi.

Vyskupas užsirašė to žmogaus vardą, pavardę, iš kokios jis parapijos ir parvažiavo namolio.

Atėjo Kalėdos – vyskupas atsiminė apie tą žmogų ir nuleido telegramą tos parapijos klebonui, kad sužinotų apie tą žmogų – ar mirė, ar ne. Ir apturėjo nuo to klebono atsakymą, kad mirė. Tada vyskupas galvojo tikrai apie savo mirtį.

Netrukus prisiartino ir Velykos. Vyskupas galvoja ir dieną, ir naktį apie tą vieną: ar mirt, ar eit vogt. Priėjo Velykų vakaras – galvoja, ką daryt. Vakare aštuntą valandą užėjo jam noras eit vogt – ir eina. Nusitaisė

visas drapanas, duris vienas ir kitas užrakino, atsidarė langą, išlindo ir vėl uždarė. Patylom nuėjo į galvijų kūtę, kur gulėjo viršininkas [kerdžius], įlindo per langą, apsitaísė to viršininko drapanom ir išėjo į miestą ieškot sau draugės. Vaikščioja vaikščioja gatvėm – negali gaut sau draugo. Pasitiko vieną apdriskusį žmogų ir klausia patylom:

– Ar neitumėm, geradari, vogt?

Tas žmogus sako:

– Eik tu į bažnyčią, ne vogt! Žiūrėk, kokius tenai pamokslus sako. Dabar jis vogt užsimetė! Atmink, koks šiandien vakaras!

Žmogus nuėjo sau, o vyskupas – vėl sau ieškot draugės. Vaikščioja vaikščioja visomis gatvėmis – negali rasti. Įėjo į vieną karčemą – ten rado. Priėjo prie vieno jau gerai įgėrusio žmogaus ir paklausė:

– Ar neitum, bičiuli, vogt?

Tas žmogus sutiko. Abudu greitai išėjo iš karčemos ir kalbas, kur eit vogt. Vyskupas sako:

– Eikim vogt vyskupo pinigų.

Vagystės draugas sutiko. Nuėjo pas vyskupo namus. Vyskupas sako:

– Tu, bičiuli, čia palauk, o ašiai eisiu pasižiūrėt, ar visi sugulė.

Priėjo vyskupas prie lango žiūrėt. Pamatė, kad žvakė dega ant stalo, o klapčiukas, zakristijonas ir vargoninkas kalbas. Vargoninkas sako:

– Kai tiktai vyskupas rytoj pareis pietų, tai aš pri-taisysiu arbatos stiklinę su nuodais, paduosiu zakris-

tijonui, zakristijonas paduos klapčiukui, o klapčiukas nuneš vyskupui. Kai vyskupas numirs, tai mes išsidalysim visi trys jo pinigus.

Vyskupas, susižinojęs savo mirties priežastį, sugrįžo atgal pas savo vagystės draugą, pasakė jam:

– Vogt dabar negalima – reikia su šviesa, ir aš nebeturiu laiko ilgiau laukt, nes reikia eit namolio. Ačiū už draugystę. Prašom tris rublius už kelionę.

Taip jiedu persiskyrė. Žmogus sugrįžo atgal į miestą, o vyskupas, nusitaisęs viršininko drapanas, įlindo per langą į savo kambarį ir atsigulė.

Atsikėlęs anksti rytą, vyskupas išėjo į bažnyčią, atlaikė pamaldas, po jų atsisėdo klausyt išpažinties. Vargoninkas, zakristijonas ir klapčiukas kaip kalbėjo, taip ir padarė. Priėjo pietūs. Susirinko daug kunigų, ir visi laukia vyskupo pareinančio. Vyskupas, išklausęs išpažinčių, parėjo iš bažnyčios pietų, ir visi susėdo prie stalo valgyt. Vyskupas, kaip pirmutinis ir didžiausias asmuo tarp visų kunigų, atsisėdo į pirmą vietą. Neilgai trukus klapčiukas atnešė arbatos stiklinę su nuodais ir padėjo vyskupui. Vyskupas paėmė tą stiklinę arbatos ir sako:

– Še tau, klapčiuk, tą stiklinę arbatos, išgerk – aš tave šiandien vaišinu.

Klapčiukas iš pradžios dar nenorėjo gert, bet vyskupas būtinai liepia. Klapčiukas išgėrė ir tuoj pat ant grindų pargriuvo ir numirė. O vargoninką su zakristijonu surakino geležiniais pančiais ir išvežė į kalėjimą. Vyskupas atliko sveikas.

Klovainiai – Kazimieras Špokauskas

9. Apie Joną Benežį

Labai seniai gyveno plėšikas Jonas Benežis, kuris daugel žmonių užmušė. Galiausiai jis paliko toks pik-tadarys, kad užmušė savo vaikus ir motiną.

Vieną kartą atsitiko jam būt bažnyčioj. Kunigas sakė labai gražų pamokslą. Suskurdo [susigraudino] Be-nežio širdis, pradėjo verkdamas krimstis, kad tiek daug nusidėjęs, ir prižadėjo kitą sekmadienį eit išpažinties.

Praleidęs savaitę, atėjo pas tą patį kunigą, kuris praėjusį sekmadienį sakė pamokslą, ir pradėjo išpažinti nuodėmes. Kunigas po išpažinties sako jam:

– Žmogau nusidėjėli, negaliu aš tavęs išrišti. Duodu aš tau tokią atgailą: imk mano obelinę lazdelę, įsmeik į žemę, laistyk ją, nešdamas vandenį keliais, pakol užaugs obelis ir bus ant jos obuolių. Melskis, gailėkis už nuodėmes klūpėdamas.

Benežis paklausė – įsmeigė kunigo lazdelę nuro-dytoje vietoje ir darė taip, kaip sakė jam kunigas.

Praėjo keletas metų. Benežis vis tebedarė, ką lie-pė kunigas. Iš lazdelės išaugo obelis ir pradėjo obuolių būt. O Benežis beatgailaudamas paseno ir apaugo sa-manomis.

Atsitiko tam pačiam kunigui važiuot pas ligonį tuo keliu, nuo kurio ne per toli Benežis atgailavęs. Be-važiuojant pradėjo kunigui kvepėt obuoliais. Leidžia kunigas vežėją jų paieškot. Vežėjas pavaikščiojęs pama-tė obelį su obuoliais, bet, matydamas, kad kažį kas tupi

prie obelies, bijojo prieit ir paraškyt obuolių. Atėjęs pas kunigą, pasakė, kad yra obelis su gražiais obuoliais, bet raškyt neišdrįsęs: obelį saugo kažis koks senis. Kunigas suprato, kad tikriausiai tebeklūpo Benežis, ir, grįždamas nuo ligonio tuo pačiu keliu, sustojo pas jį. Žodžiais garbindamas poną Jėzų, liepė keltis ir purtyt obelį. Visi obuoliai nubyrėjo, tik vienas paliko viršūnėje už visus aukščiausiai. Kunigas sako Benežiui:

– Obuolys aukščiausiai tai yra nuodėmė – motinos užmušimas. Visas nuodėmes ponas Dievas tau dovanuoja, išskyrus motinos užmušimą.

Tada Benežis puolė ant žemės gailėdamasis ir prašydamas pono Dievo malonės, prižadėdamas nebenusidėt daugiau, ir vėl ėjo išpažinties iš antro karto, padarė gailestį ir perprašė poną Dievą – ir tas obuolys tuosyk nubaigė krist. Kunigas prileido Benežį prie švenčiausio sakramento ir palaimino jį, kad paklausė. Nuo to karto Benežis gyveno katalikiškai, lankydavo dažnai bažnyčią šventą, mokydamas kitus, numirė kaip katalikas, arba Bažnyčios šventos sūnus.

Klovainiai – Vincentas Simonaitis

10. Arklys, staltiesė ir ragelis

Gyveno viena senelė ir turėjo durną sūnų Joną. Vieną kartą Jonas rado tris grūdus žirnių ir pasėjo lauke. Žirniai išaugo labai dideli, ankštyti.

Vieną rytą atėjęs pas žirnius, rado gervę juos besilasant. Prisitaikė ir sugavo. Sugavęs norėjo ją užmušt, bet gervė atsiliepė:

– Nemušk manęs – aš tau duosiu arklį tokį, kad galėsi gaut pinigų, kiek tik norėsi. Tik tu pasakyk jam: „Stovėk!“ – jis pavirs į sidabrinius rublius.

Jonas išsyk taip padarė, kaip gervė sakė, ir prisirinko pinigų. Paskui parvedė namolio, pastatė kūtį ir prisakė motinai, kad nevaikšiotų į kūtį, o kad ir nueitų, tai nesakytų „stovėk“.

Jam išėjus pas žirnius, motina neiškentė, nuėjo į kūtį, priėjo prie arklio ir pasakė:

– Stovėk!

Arklys išsyk pavirto į sidabrinius rublius. Ta išsigandus iš pradžios nežinojo, ką daryt, atsigavus pradėjo pilt, kur papuola, daugiau. Pasakė:

– Eik! – ir vėl pasidarė arklys.

Jonas, nuėjęs antrą kartą pas žirnius, vėl rado tą pačią gervę ir sugavo. Kai tik paketino ją užmušt, jin atsakė jam:

– Nemušk manęs – aš tau duosiu staltiesę tokią, kad kai tik jai pasakysi: „Išsivyniok!“ – ant jos atsiras visokių gėrimų ir valgymų.

Jonas padarė, kaip jin sakė, liepė staltiesei išsivyniot – atsirado ant jos visokių valgymų ir gėrimų. Ir pavalgęs parnešė namolio. Taip pat liepė motinai, kad nesakytų „išsivyniok“, bet sakytų „susivyniok“ tai staltiesei, o pats išėjo žirnių saugot.

Motina, pasilikus namie, mano sau: „Kas gi čia galėtų būt, kad jis man užgynė sakyti „išsivyniok“, o liepė sakyti „susivyniok“? Pasakysiu gi“:

– Išsivyniok!

Kai tik pasakė – tuoju atsirado visa ko gerti ir valgyti. Jis atsigėrė, pavalgė ir pasakė:

– Susivyniok!

Staltiesė tuoju susivyniojo, o valgymai prapuolė.

Nuėjęs trečią kartą pas žirnius, gavo Jonas ragelį iš tos pačios gervės tokiu pat būdu kaip arklį ir staltiesę. Gervė, paduodama ragelį, pasakė jam:

– Dabar pasakyk: „Iš ragelio!“

Jis ir pasakė. Tuoju išlindo du kazokai ir pradėjo su bizūnais kūnot [mušti]. Kai jų gerai palupo, gervė suriko:

– Į ragelį! – tuoju tie kazokai pranyko.

Jis paėmė tą ragelį, įsidėjo į kišenę ir parnešė namolio. Parnešęs liepė motinai nesakyti „iš ragelio“, o pats išėjo pas kaimyną.

Motina, pasilikus namie, nepaklausė sūnaus – pasakė, paėmus ragelį:

– Iš ragelio!

Išsyk išsoko du kazokai ir pradėjo ją lupti su bizūnais. Jis rėkė, kiek tik galėjo, bet niekas negelbėjo jos. Negreit kada išgirdo sūnus, kad rėkia namie motina. Jis suprato, kas daros. Parbėgo namolio greit, prilėkė prie durų – negali įeiti: durys užkabintos. Jis tyčiom užkabino, kad sūnus neįeitų, kai ragelį kilos.

Jis pradėjo belst labai, jin prisitaikius atkabino duris.
Jis įėjęs suriko:

– Į ragelį! – ir prapuolė tie kazokai.

Sūnus paskui sako jai:

– Kam gi neklausei manęs?! Būtų visiškai užkūnoję, kad nebūčiau išgirdęs.

Jonas, turėdamas tokį arklį ir staltiesę, labai turtingas paliko. Taip vieną kartą sumanė jis pietus pakelt. Suprašė daug giminių savo, kurie pirmiau jo nepažindavo, kai jis vargšas buvo, ir šiokių tokių pažįstamų. Svečiam susirinkus, atnešė jis staltiesę, padėjo ant stalo ir padėjęs pasakė:

– Išsivyniok!

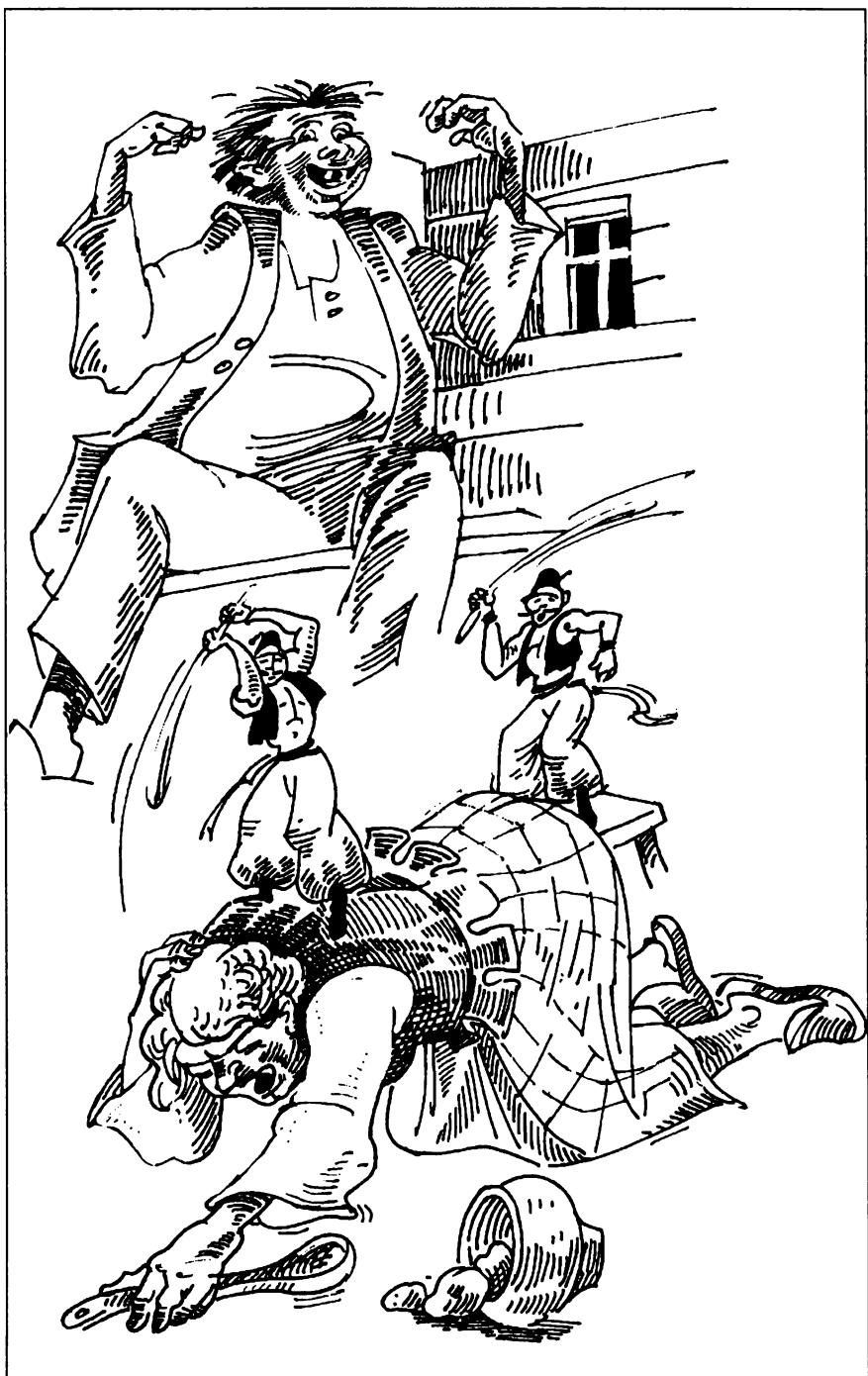
Tuoį patį paliko stalias pilnas visa ko: ir gėrimų, ir valgymų. Svečiai, pamatę tokias keistenybes, net nusiminė. Mano sau: „Kas čia gali būt, ar ne raganius tik jis paliko? Nieko nebuvo ant stalo, o kai tik pasakė kažin ką – tuoį atsirado visa.“ Nelaukę ilgai, pradėjo valgyt ir gert. Gerai jau užkandę ir įkaitę, Jono paklausė, ar negalėtų ką nors dar parodyt. Jonas atsakė:

– Kodėl ne... Aš galiu parodyt savo svečiam arklį tokį, kad niekas nematė.

Atvedė arklį, pastatė prie svečių ir pasakė:

– Stovėk!

Arklys išsyk pavirto į sidabrinį rublį, o svečiai nustebę pradėjo rinkti pinigus ir pilti į kišenes. Prisirinko, kiek tik reikia. Pasakė:

– Eik! – arklys pasidarė toks pat, koks buvo.

Paskui Jonas atnešė ragelį, padėjo ant stalo ir pasakė:

– Iš ragelio!

Tuoju iššoko dujų kazokai. Kad pradėjo kūnot su bizūnais svečiam, kad tie nežino anė kur dėtis! Atidavė visus pinigus Jonui ir išlakstė. O Jonas, pasilikęs sau vienas, gyveno kuo gražiausiai su motina savo ir paliko labai turtingas.

Klovainiai – Juozapas Korsakas

11. Nekask kitam duobės – pats įkrisi

Kitą kartą gyveno sodžiu šeiminkas su šeiminke. Atvažiavo pas juos ponas nakvynės. Žinoma, jie tokį svečią gerai priėmė. Vakare visi pavalgę nuėjo gult. Ponas, kai tik atsigulė, girdi – po langu šneka, sakydami:

– Šiąnakt šeiminkui gims sūnus, o rytoj tam ponui, kuris čia apsinakvojo, gims duktė. Kai užaugs, jie susituoks.

Ponas, girdėdamas tokią kalbą, labai susirūpino ir galvojo, kaip galėtų nužudyti šeiminko sūnų, nes jis nenorėjo, kad varguolio sūnus vestų jo dukterį ir valdytų gėrybes.

Rytą atsikėlęs ponas nueina į kitą galą, kur gulėjo šeiminkė, ir randa užgimusį sūnų. O vaikelis

taip buvo gražus, kad ponui neišpasakytai patiko. Jis ir pradeda prašyt tėvų, kad jam parduotų sūnų – dėl to, kad jam labai patinka, – ir iš karto duoda tris šimtus rublių. Tėvai pasigalvojo, pasikalbėjo, sako:

– Vis tiek pat: kad augs, tai ir pas jį užaugs.

Ir atidavė. Ponas, užmokėjęs tris šimtus rublių, veža vaikelį namo. Važiuodamas per mišką, liepė vežėjui jį paimt, nunešt į miško gilumą, papjaut, išimt širdį ir atnešt.

Vežėjas, nunešęs vaikelį gilyn į mišką ir pamatęs jo gražumą, nenorėjo žudyt ir galvojo, kaip jį išgelbėt. Besidairydamas, ar nepamatys kokio nors paukščio, žiūri – po kūlynu [krūmu] guli kiškis. Padėjęs vaikelį, pamaži priėjo, sučiupo kiškį, išėmė širdį ir nunešė pas poną, o vaikelį paliko po kūlynu kiškio vietoj.

Ponas, parvažiavęs namo, rado gimusią dukterį. Parduoto vaikelio tėvas tą pačią dieną, kai išvažiavo ponas, nuėjo į mišką vytelių. Eidamas per mišką, randa savo sūnų po kūlynu. Paėmęs parsinešė namo. Tėvam buvo didelis džiaugsmas.

Kai jau sūnus paaugo, tėvai sumanė leist jį į mokslą. Sūnus, išmokęs visą mokslą, parvažiavo namo. Tuosyk atvažiavo pas šeimininką tas pats ponas. Atvažiavęs pradėjo su juo kalbėt. Na, šeimininkas paprašė įeit į seklyčią su jo sūnum pasišnekėt. Ponas įėjęs pradėjo šnekėt su sūnum. Besišnekėdamas sūnus apsako apie visą savo gyvenimą nuo užgimimo. Ponas, sužinojęs, kad jis yra tas pats, kurį įsakė vežėjui nužudyt, galvojo, kaip jis atliko gyvas.

Vėl pradėjo prašyt tėvų, kad jie leistų savo sūnų už žentą, sakydamas:

– Man labai patiko tamstų sūnus – leiskit jį už mano dukteres. O aš parašysiu raštą, kad už trijų dienų sutuoktų – dėl to, kad man reikia toliau važiuot.

Tėvai prižadėjo savo sūnų. Sūnui išvažiuojant, ponas padavė raštą ir liepė, kai nuvažiuos, paduot pačiai ir dukteriai.

Sūnus važiuodamas užvažiavo pas buvusį mokytoją pasakyt sudiev ir parodė raštą, apsakydamas visa, kas jam atsitiko ir ką pasakė ponas. Mokytojas nematant atplėšė raštą ir, atradęs parašytus žodžius: „Kai ateis pas jus jaunas vaikinasis ir paduos mano raštą, kad per tris valandas būtų įmestas į sruvę duobę“, – parašė: „Kai ateis pas jus jaunas vaikinasis ir paduos raštą, kad už trijų dienų būtų sutuoktas su mano dukteria.“

Sūnus, nuėjęs į dvarą, padavė raštą ir pats atsistojo netoli nuo durų. Kai motina skaitė raštą, duktė kelis kartus pasižiūrėjo į svečią – jai labai patiko. Motina perskaičius paklausė dukteres:

– Ar patinka tas jaunikaitis?

Duktė atsakė, kad patinka. Praleidę tris dienas, kaip buvo rašte rašyta, atbuvo santuoką ir iškėlė vestuves.

Po vestuvių parvažiavo ponas ir, radęs sutuoktus, labai susirūpino ir suko galvą, kaip pražudyt savo žentą. Žentas stengėsi kuo geriau įtikti tėvui, buvo labai paklusnus ir stengėsi visur jam užbėgti. O tėvas dabar dar labiau jo nekenė kaip pirma.

Žentas labiausiai pavaduodavo toj vietoj: nuo ryto šeštą valandą ponas eidavo apžiūrėt darbininkų – dabar už jį nueidavo žentas. Žinodamas, kad žentas kasdien ten eina, tėvas sumanė taip nužudyt. Rytojaus dieną ponas neleido žento, bet pats nuėjęs įsakė tenai esantiem darbininkam: rytoj kas pirmutinis eis, kad būtų įmestas į potašo duobę ir sudegintas.

Rytojaus rytą žentas pramiegojo. O tą dieną šeštą valandą atjojo svėrėjas. Darbininkai pagavo jį, įmetė į duobę.

Paskui ateina žentas. Atranda įmestą svėrėją ir klausia:

– Dėl ko taip?

Darbininkai atsakė, kad taip jiems liepė padaryt ponas. Žentas, parėjęs namo, apsakė namiškiem. Nuo to laiko ponas dar labiau pradėjo nebekęst žento.

Priėjo kuliamas laikas. Žentas, pavaduodamas tėvą, keldavos labai anksti ir eidavo į klojimą apžiūrėt darbininkų. Tėvas, norėdamas pražudyt žentą ir žinodamas, kad jis kuo anksčiausiai eina į klojimą, liepė darbininkam iškast prie klojimo gilią duobę ir įsakė, kas tiktai rytą pirmutinis ateis apžiūrėt, kad būtų įmestas į duobę ir kuo greičiau užkastas.

Rytą žentas norėjo eit taip pat kaip ir kitus rytus. O pati liepė gult, sakydama:

– Dabar netoli reikia vaikšiot – ar negali tėtūšis nueit? Ką tu čia kiekvieną rytą vaikščiosi, geriau gulk, nors vieną rytą išsimiegok.

O tėvas, manydamas, kad jau žento nebėra, nuėjo į klojimą pasižiūrėt, ar jau seniai užkasė. O taip kaip jis atėjo pirmutinis, darbininkai įmetė savo poną į duobę ir užkasė.

Žentas, gerai išsimiegojęs, nuėjo paklaust tėvo, ar jau buvo klojime. Motina (pono pati) atsakė, kad jau seniai išėjo ir dar nesugrįžo. Nueina žentas į klojimą – mato užkastą duobę prie klojimo. Klausia darbininkų: ką jie čia dirbo? Darbininkai atsakė:

– Mum vakar ponas įsakė iškast duobę ir, kas ateis į klojimą pirmutinis, liepė įmest ir užkast. Kažin kas atėjo – mes užkasėm.

Žentas liepė kuo greičiau atkast duobę – ir atrado nebegyvą tėvą. Pati, duktė ir žentas labai gailėjos ir verkė. Po tėvo laidotuvių žentas su savo pačia labai gražiai ir laimingai gyveno, o gal ir dabar tebegyvena.

Pakruojis – Jonas Rusteika

12. Oštikimas šuva

Vieną kartą pirklys išjojo atsiimt pinigų, ir pas-kui jį išsekė jo ištikimas šuva. Pirklys, gavęs gerą maišiuką varinių pinigų, prikabino prie balno ir jojo namo. Jam bejojant, maišiukas atsirišo nuo balno ir nukrito, o pirklys visiškai nepamatė. Šuva pamatęs pribėgo prie maišiuko, norėjo su dantim pakelt, bet negalėjo. Tada užlėkė savo šeiminkui už akių ir pradėjo lot, šokdamas prieš arklį, nes norėjo, kad

pirkllys arba atsižiūrėtų, arba sugrižtų atgal. Pirklys, nežinodamas, kas gali būt, suriko ant šunies ir sudrožė su botagu. Bet šuva dar labiau šoko ant arklio. Paskui, matydamas, kad šeimininkas vis joja toliau, pradėjo kąst arkliui į kojas, kad sustotų. Pirklys persigando ir pamanė, kad jo geras šuva padūko. Bijodamas, kad jo arklys nepaduktų ir kad paties neapkandinėtų, sumanė nušaut. Ilgai dar rėkdamas, mušdamas su botagu ir kalbindamas geruoju, norėjo nusikratyti šunies. Bet matydamas, kad nieko nepadeda, nors labai gailėdamas, nušovė savo šunį. Šuva iš karto pavirto, o pirklys iš gailesčio ir nenorėdamas žiūrėt, kaip baigsis jo ištikimas šuva, uždrožęs arklį, labai greitai nujojo toliau. Šuva atsikėlęs, matydamas, kad nebeprivys savo pono, vos galėdamas nuėjo prie maišiuko ir atsigulė.

Pajojęs pirklys norėjo pasižiūrėt, kas dedas su šuniu, ir gręždamasis pamatė, kad nebėra maišiuko su pinigais. Dabar pirklys susivokė, dėl ko taip puolė ir lojo šuva. Jam labiau gailėjo šunies kaip pinigų. Pirklys sugrižo atgal, bet neberado šunies toj vietoj, kur paliko. Atradęs didelį kraujų pėdsaką, jojo toliau. Prijojęs prie maišiuko, nulipo nuo arklio ir priėjo prie gulinčio kraujuos šunies. Šuva gulėdamas žiūrėjo į savo šeimininką ir laižė jam ranką, o už kelių minučių nusibaigė. Pirklys, paėmęs pinigus, parjojo namo labai liūdnas.

Pakruojis – Jonas Rusteika

13. *Apie tris brolius*

Kitą kartą buvo trys broliai: vienas durnas, o du protingi. Neturėdami nieko namie, ėjo jie į pasaulį ieškot darbo. Protingieji du broliai pasitaisė valgymų ir pasiėmė į kelią, o durnius pasiėmė tik kampelį duonos. Išėję iš namų, jie visi iš vieno valgė, ir taip jie suvalgė pirma durniaus duonos kampelį, o paskui jam savo valgymų nebedavė gudrieji.

Eidami per mišką, atrado jie skruzdėlyną. Durnius pradėjo skruzdėlyną kast. Bet skruzdėlės prašė jo, kad jis joms nieko nedarytų, ir prižadėjo jam padėti, kai reiks. Durnius paklausė jų.

Toliau eidami, užėjo jie medų bites. Gudrieji liepė durniui lipt į medį ir išimt medaus. Durnius įlipo į medį ir pradėjo draskyt drevelę, kurioj bitės buvo. Bitės pajutę išlindo iš drevelės ir pradėjo jo prašyt, kad jis joms nieko nedarytų, ir žadėjo jam prireikus padėt. Durnius ir tų paklausė.

Beeidami užėjo jie dvarą. Nuėjo pas poną prašyt vietos. Ponas priėmė juos visus: vieną – liokajum, antrą – vežėju, o tam trečiam, durniui, liepė šunis liuobt.

Vieną kartą užpyko broliai ant durniaus ir, norėdami jį nužudyt, pradėjo ponui sakyt, kad jų brolis durnas gali per vieną naktį iškult visus javus. Ponas, tą išgirdęs, liepė durniui per vieną naktį iškult visus javus, o kad neiškuls, tai jam galvą nukirs.

Vakaro sulaukęs, išėjo durnius į pakluonę, atsisėdo patvory ir verkia. Šit atbėga skruzdėlė ir klausia jo, ko verkia. Durnius atsakė:

– Man ponas liepė per vieną naktį iškult visus javus, o kad aš neiškulsiu, tai man galvą nukirs.

Skrudėlė, tą išgirdus, atsakė:

– Eik dabar gult, o rytoj bus viskas iškulta.

Durnius nuėjo gult, o tuosyk subėgo skruzdėlės iš viso miško ir po vieną grūdą iš šalinės sunešė į svirną. Tada pabudino durnių. Durnius atsikėlęs šlavinėja dar ką, o bešlavinėjant atėjo ponas ir, atradęs visus javus iškultus, pagyrė durnių.

Broliai dar labiau supyko ant durniaus ir pasakė ponui, kad jis gali per vieną naktį pamūryt iš vaško bažnyčią, kuri per penkias mylias kvepia. Ponas liepė vėl durniui pamūryt per vieną naktį iš vaško bažnyčią, kuri per penkias mylias kvėpėtų, o kad nepamūrys, tai jį nužudys.

Durnius nusigandęs išėjo vakare į lauką, atsisėdo po kūlyną ir verkia. Bitė, lėkdama pro šalį, paklausė, ko jis verkia. Jis persisakė jai visą savo nelaimę. Bitė jam atsakė:

– Nesirūpink, bažnyčia bus pastatyta.

Durnius nuėjo už penkių mylių ir pažymėjo vietą, kur bažnyčią statyt. O jam dar bežiūrint, sulėkė daug bičių ir sunešė iš vaško bažnyčią.

Ponas, iš ryto atsikėlęs, išėjo į lauką pasivaikščiot ir užuodė, kad kvepia. Parėjęs namo, liepė kuo greičiau užkinkyt arklius ir nuvažiavo pas bažnyčią. O at-

radęs bažnyčią labai gražiai pamūrytą, pagyrė durnių ir pasiėmė jį kartu su savim į karietą. Tada durnius pradėjo sakyti ponui, kad jo broliai gali šiaudų kaugę su šluota užgesinti.

Parvažiavęs namo, ponas liepė abudu gudriuosius brolius užkelti ant kaugės ir padavė jiems šluotą. Na, o kai uždegė kaugę, tai abudu ir sudegė. O durnių padarė ponas savo urėdu.

Linkuva – Ignotas Brazdžiūnas

14. Apie stipračių

Vienąkart gyveno senelė ir augino sūnų. Užauginusi išleido pas vieną poną tarnauti. Sūnus suderėjo algos metų gale ponui duoti vieną spragšį į kaktą.

Vieną vakarą piemu neparginė vieno teliuko, ir ponas liepė savo bernui eiti jo ieškoti. Bernas, nuėjęs į mišką, pradėjo šaukti. O tam miške buvo labai piktas briedis: kad tik žmogų sutikdavo – tuoj ir nudurdavo. Ir dabar atbėgo briedis ir norėjo berną nudurti. Bet tas paėmė jam už rago ir su spragšiu kaip davė į kaktą – net mėsa išlėkė. O bernas parnešė kailį savo ponui ir sako:

– Mane teliukas norėjo nudurti – aš jam daviau spragšiu į kaktą, ir mėsa išlėkė. Prašom dabar kailį.

Kitąkart liepė jam ponas važiuoti į mišką medžiu, davė du jaučius. Bernas, pasikinkęs jaučius, nuvažiavo į mišką, prisikirto medžių ir prisikrovė vežimą. Bet

dar norėjo pasikirst sau – po pažasčia pasiėmęs parsinešt. Kai jis nuėjo pasikirst medžių, tai meška atėjo ir papjovė jo vieną jautį. Atėjęs bernas atrado jautį papjautą – sugavo mešką ir pakinkė ją vietoj jaučio. Kai jis parvažiavo namo, ponas, pamatęs, kad jo bernas su meška važiuoja, persigando, kad jis taip stiprus, ir pabijojo, kad metų gale jo su spragšiu neužmuštų.

Norėdamas savo berną pražudyt, ponas liepė jam pripilt maišus smilties ir važiuot į malūną sumalt miltus. O tas malūnas buvo velnių apsėstas. Tai ponas manė, kad jis tenai prapuls. Bernas nuvažiavo į malūną, pašokdino gerai velnius – tie jam išpylė iš maišų smiltį, pripylė miltų ir sukrovė į vežimą. O kai jis išvažiavo, tai tie velniai sumanė jam nedovanot. Nusiuntė vieną šlubį, kad jam ašį nulaužtų. Bernui bevažiuojant, nulūžo ašis. Taip jis tuoj suprato, kad jam tą velniai padarė. Nuėjo atgal į malūną ir pradėjo visus velnius baust. Tie išsigandę pradėjo drebėti ir rodė į šlubį, kuris bijodamas buvo užlindęs už pečiaus. Bernas pagavo šlubį už apykaklės ir liepė jam lįst į stebulę ir turėti ašį.

Parvažiavęs namo, bernas nuėjo pas poną paklaust, kur dėti miltus. Ponas jam atsakė:

– Pilk į patvorį, – nes jis manė, kad bernas smiltį atgal parvežė, jeigu jo velniai nenugalabijo.

O kai tik jis vieną maišą į patvorį išpylė, pamatė ponas, kad jis miltus parvežė, ir liepė jam nešti į svirną.

Ponas, norėdamas jį prapuldyt, siuntė pas vieną karalių, kad parvežtų iš jo dešimtį bačků [statinių] rau-

donųjų – sakė, kad jam karalius kaltas. Bernas nuvažiavo pas karalių. O kai vartininkas jo nenorėjo įleisti, jis tik supliaukšėjo su botagu, ir visi vartininkai išgriuvo. Tada jis ramiai įvažiavo į karaliaus rūmus ir prašė, kad jam karalius duotų dešimt bačkų raudonųjų. Karalius jam nenorėjo duoti. Jis vėl supliaukšėjo su botagu taip, kad visi rūmai pradėjo drebėti. Karalius pabijojo ir davė jam dešimt bačkų raudonųjų. Jis su pinigais važiavo namo.

O jau priėjo metų galas. Ponas, išgirdęs, kad bernas parvažiuoja su pinigais, apsimetė numiręs ir atsigulė ant lentos. Parvažiavęs bernas atrado savo poną nebegyvą. Tačiauėjo dar jam atiduoti spragšio, kad jis ir numiręs buvo. Ponas, girdėdamas, kad bernas eina duoti spragšio, stojos nuo lentos ir prašė, kad jam nieko nedarytų. Ir dovanojo jam tą jautį su meška ir dešimtį bačkų raudonųjų, kuriuos jis parvežė iš karaliaus. Bernas sutiko, bet išeidamas kaip davė su spragšiu į pečių sakydamas sudiev, kad tuoj pečius subyrėjo.

Linkuva – Ignotas Brazdžiūnas

15. *Apie artoją*

Kitą kartą žmogus arė šalia kelio. Pasitaikė karaliui važiuoti, kur tas žmogus arė. Karalius pamatė žmogų tą beariantį su blogu arkliu ir sakė jam:

– Padėk Dieve!

O tas žmogus atsakė:

– Dėkui.

Karalius klausė to žmogaus:

– Ką gi tujai čion gali uždirbti?

Tas žmogus atsakė karaliui, kad per dieną uždirbąs šešis grašius ir su tais išmitinąs penkis žmones ir pats save, dar iš to savo uždirbio du grašiu dedąs į taupyklę ir du grašiu į vandenį metąs. Karalius neišmanė, ką tie žmogaus žodžiai reiškia, dėl to prašė, kad jam išaiškintų. Žmogus sakė:

– Turiu du sūnu ir dvi dukteri. Du sūnu – du grašiu dedu į taupyklę, nes sūnūs, kada užaugs, duos man duoną. O dvi dukteri – du grašiu metu į vandenį, nes kai dukterys paaugs, išleisiu į pasaulį ir nė jokio užpelno iš jų neapturėsiu.

Karalius tą žmogų apdovanojo už tuos jo žodžius ir prašė, kad niekam nesakytų tų žodžių lig to laiko, pakol nepamatys karaliaus veido.

Karalius pargrįžo namo ir liepė visiems karalystės galvočiams susirinkti. Uždavė visiems tuos žmogaus žodžius išaiškinti, ir kuris išaiškins, gaus gerą dovaną... Nė vienas galvočius negalėjo tų žodžių išaiškinti. Visi prašės, kad karalius jiems leistų į pasaulį važiuot – tų gudrybių ar negausią sužinoti. Ir jie važinėdami klausinėjo, kur tik kokį žmogų susitiko. Ir pataikė į tą patį kelią, kur karalius važiavo, ir pamatė tą patį žmogų beariant. Sakė jam:

– Padėk Dieve!

Ir pradėjo to žmogaus klausinėti. O tas žmogus atsakė:

– Žinau, bet nesakysiu.

Gudročiai prižadėjo jam daugybę pinigų duoti. O tas žmogus sakė, kad jam karalius neleido niekam sakyti. Na, per didelį prašymą ir kai prižadėjo jam skrybėlę pinigų pripilti, tada tas žmogus atsakė:

– Kai pripilsite, tai aš jum pasakysiu.

Pripylė skrybėlę raudonųjų tam žmogui – tada ir pasakė jiems. Pargrįžo tie namo pas karalių ir išaiškino tuos žodžius.

Karalius, žinodamas, kad daugiau niekas negali tų žodžių išaiškinti be to žmogaus, liepė pakviesti tą žmogų pas save. Kai atėjo, klausė jį:

– Dėl ko gi tu pasakei?

Žmogus atsakė:

– Šviesiausias karaliau, tamsta tiktai neleidai be jūsų malonybės veido niekam sakyti, o kai man pinigų daugel davė ir aš ant tų pinigų pamačiau tamstos veidą, tada aš jiems pasakiau.

Karalius apdovanojo žmogų už jo išmintingumą ir liepė grįžti namo.

Joniškis – Vincentas Marcinkus

16. Kas moka geriau meluoti

Vienas ponas susiderėjo su savo tarnu, katras iš jų geriau moka meluoti, iš dviejų šimtų tolerių [talerių arba dolerių]. Ponas liepia savo tarnui pradėti meluoti. Bet tarnas atsakė:

– Ponai pradeda visada pirma visokias išmones, tai ponas turi pradėti ir dabar meluoti.

Ponas pradėjo tais žodžiais:

– Mano tėvas turėjo tokį jautį, kad gužas lėkdavo visus metus nuo vieno rago ant kito.

Tarnas patikėjo ir sakė:

– Tas gali būti teisybė.

Ponas liepia jam dabar pradėti meluoti. Jis pradeda:

– Mano tėvas, kaippo vargingai gyvendamas, mėgo sėti pupas: viena, dėl to, kad mažai žemės teturėjo, o antra – kad pavykdavo, ir mes tankiausiai pupom mitom. Aš, kaippo mažas vaikas, rudenį bežaisdamas ėmiau lipt pupa ir pasijutau, kad jau danguj besąs. Po dangų man bevaikščiojant, pakirto pupą, ir aš nežinojau dabar, kaip galėčiau sugrįžti pas savo tėvą. Ėmiau danguj po visas kertes dairytis, ar nerasiu kur kokios virvės, bet, bėdos mano, niekur nieko negalėjau rast, kaip tiktai kiaušinių kevalų ir pelų. Aš iš tų kevalų ir pelų turėjau vyti virvę. Nuvijęs pradėjau leisti žemyn. Bet dar striuka buvo. Taip aš vis viršuj pjoviau, apačioj dūriau – ir laimingai nusileidau ant bažnyčios. Nuo tos bažnyčios kitoniškai negalėjau nulipti, kaip tiktai nušokti. Bet šokdamas pataikiau ant akmeno – man kojos ligi kelių į akmeną įlindo, kad aš nei ištraukt negalėjau. Ką daryti? Palikęs kojas, einu kirvio atsi-nešti kojoms iškirsti. Atėjęs randu kalę kojas mano begraužiant. Aš tai kalei sudaviau su kirviu – ji pametė ženklą, pakabintą ant kaklo.

– O kas tame ženkle buvo? – klausė ponas.

– Kad tavo tėvas pas mano tėvą kiaules ganė, – atsakė tarnas.

Ponas neiškentė girdėdamas, kad jo giminę taip pažemina, – sakė:

– Meluoji!

Tarnas atsakė:

– Gerai, kad aš moku meluoti, – duok du šimtu tolerių.

Ponas kad ir nenorėjo, tačiau turėjo užmokėti.

Joniškis – Kazimieras Kazimieraitis

17. *Trys broliai*

Vieną kartą gyveno našlė, turėjo tris sūnus ir vieną dukterį. Vienu metu ji išsirengė važiuoti į svočias ir dėl to kepė pyragus, bet sūnūs naktį suvalgė juos. Našlė tada pradėjo savo sūnus keikt ir prakeikė. Trys broliai prakeikti naktį išėjo iš namų, pasivertė vilkais, bėgo į mišką ir nepargrižo. O jų sesuo paliko pas motiną. Su jais kartu išbėgo ir šuniukas.

Duktė po motinos mirties išėjo ieškot savo brolių. Kelyje ji rado sėdintį ubagą. Tas prašė ją ko norint užkąst. Našlaitė gėdijosi parodyt, ką turi krepšelyje, bet ubagas pasakė jai:

– Ką Dievas davė, tą valgysim.

Tada jin ištraukė – vietoj juodos duonos buvo pyragas ir vietoj vandens – vynas. Valgė pati ir davė

ubagui. Našlaitė valgydama pasakė, kad jin eina ieškoti savo brolių, ir paklausė ubagą, ar jis nežino, kur jie gyvena. Ubagas parodė jai tą mišką, kur jie gyvena, padavė jai tris laiškus, liepė, nuėjus į brolių namelius, patvarkyti ir padėti laiškus po visomis trimis pagalvėmis, o pačiai pasislėpti. Našlaitė paklausė ubago. Nuėjus į tuos namelius, išsišlavė, pataisė lovas ir padėjo po kiekviena pagalve po laišką, o pati, užlipus ant aukšto, pasislėpė ir laukė pareinant brolių.

Netrukus pamatė ateinančius tris vilkus į tuos namelius. Kai jie, įeidami į namelius, persivertė žmonėmis, tada jin pamatė, kad tie trys vilkai buvo jos broliai. Broliai sėdo valgyt pietus ir valgydami šaukė šuniuką į gryčią, bet šuniukas, jusdamas svetimą žmogų namuose, lojo ir nėjo. O broliai nesuprato, ko tas šuniukas loja. Pavalgęėjo taisyt lovų eit gult ir kiekvienas po savo pagalve atrado padėtą laišką, kur buvo vienodai parašyta, kad pas juos atėjusi seselė. Tada broliai pradėjo ieškoti ir atrado ją ant aukšto. Jie pasisveikino su ja ir buvo labai patenkinti, kad jin juos aplankė. Apsakė jai, kad juos motina prakeikė ir kad jie vakare, išėję iš namų, pasiverčia vilkais ir bėga į mišką draskyt žmonių, o rytą pasiverčia žmonėmis ir pareina į tuos namelius. Broliai jai pasakė, kad jin juos tiktai tada gali išgelbėt, jei neištars nė vieno žodžio per ištisus metus. Jin sutiko. Broliai liepė, jei ji grįš naktį pas savo gimines, miške įlipt į medį, kad jie nesudraskytų.

Pabuvus pas savo brolius, seselė pavakare išėjo pas gimines. Įėjus į mišką, įlipo palei kelią į medį.

Tuo laiku pasitaikė taip, kad tuo keliu važiavo karalius ir, norėdamas duoti arkliams atsilsėt, sustojo po tuo medžiu. Kai jis sėdėjo po tuo medžiu, jam nukrito ant galvos batelis. Karalius, žiūrėdamas, iš kur tas batelis nukrito, pamatė medyje moteriškę. Liepė jai nultipt žemyn, bet jin nelipo. Kai jin nenulipo, tai karalius nakvojo po tuo medžiu. Sulaukęs ryto, liepė tą medį nukirst ir ją atsargiai nuleist. Našlaitė labai patiko karaliui, ir jis nusivežė ją į savo rūmus. Prisišpyręs norėjo sužinot, iš kur jin est, bet jin neištarė nė vieno žodžio.

Kai praėjo metai nuo našlaitės išėjimo iš brolių, pas ją į rūmus atvažiavo kariatose jos trys broliai. Jie, pamatę ją, pasisveikino ir pasakė, kad jin juos dabar išgelbėjo ir kad nuo dabar gali kalbėt. Kai broliai jai tai pasakė, jin pradėjo kalbėt su visais. Broliai pasisveikino su karalium ir pasakė jam, kad ta moteriškė – jų sesuo ir dėl ko jin neištarė nė vieno žodžio. Tada sesuo išteikėjo už karaliaus, o broliai, gavę iš karaliaus žemės ir pinigų, gyveno laimingai lig mirties.

Joniškis – Jonas Leparskas

18. Kaip šunes išgelbėjo žmogų

Vienas žmogus išėjo su savo dviem šunim į mišką ieškot paukščių. Čia jam bevaikščiojant pasitaikė pamatyti vienam medy kažin kokio paukščio lizdą.

Prie jo belipant, paslydo koja, ir žmogus, rankom pasileidęs, įkliuvo tarp dvišakio medžio taip, jog, galvai žemyn kybant, niekaip nebegalėjo pats savęs pagelbėti. Šunys, matydami tokią savo šeimininko nelaimę, lungenos [glaustės] ir bėgiojo į visas puses, ieškodami, ar neateis kas pagelbėti. Pagaliau parbėgo vienas šuva namo, pradėjo baisiai kaukti prie savo pono šeimynos, labai nerimauti ir bėgiot į visas puses, nubėgt tolyn ir vėl atlėkt, žodžiu sakant, visaip stengėsi, kad šeimyna suprastų, jog reikia paskui jį sekt. Supratusi šeimyna ėjo paskui jį, bet šuva bėgo greit į mišką, kur jo ponas kybojo, sugrįžo vėl pas einančius, nes jo sekėjai, nežinodami apie tai nieko, visai pamažėliu teėjo. Taip jis juos dar pačiu laiku atvedė pas tą medį, kur jo ponas kybojo, ir nelaimingasis buvo išgelbėtas nuo mirties netikėtos. Antrasis šuva, pasilikęs miške pas savo poną, pradėjo lot iš visų jėgų, kad išgirdę jo balsą žmonės skubintųs greičiau pagalbon.

Joniškis – Dominykas Vainauskas

19. Apie durnių

Gyveno kitąkart senelis su senele, ir turėjo jiedu vieną sūnų, bet ir tą patį durną. Motina, norėdama, kad jos sūnus kiek nors paliktų gudresnis, vieną kartą sako jam:

– Eitum, sūnel, į pasaulį, pasitrintum apie žmones – ir gal daug protingesnis paliktum.

Sūnus paklausė. Eidamas per sodžių, pamatė vienam klojime žmones, kuliančius žirnius, ir, prisiartinęs prie jų, pradėjo tai apie vieną, tai apie kitą trintis. Tie iš pradžių geruoju prašė jo, kad nustotų tą daryt, bet matydami, jog neklauso, ėmė su kultuve mušt ir taip prikūlė, kad vos tik namo parėjo.

Motina, matydama verkiant savo sūnų, klausė tuoju, dėl ko. Sūnus apsakė visą savo bėdą.

– Ak, koks tu durnas esi, – sakė jam motina. – Reikia sakyti: „Padėk Dieve! Linkiu jum taip daug turėt, kad neštumėt o niekuomet neišneštumėt, vežtumėt ir neišvežtumėt.“ Ot, būtum gavęs žirnių, ir juos išvirus būtumėm suvalgę.

Antrą dieną eina vėl durnius per sodžių ir pasitinka laidojančius numirėlių. Durnius pradėjo rėkt, kaip išmokė jį motina:

– Padėk Dieve! Linkiu jum taip daug turėt, kad neštumėt ir niekad neišneštumėt, vežtumėt ir neišvežtumėt!

Primušė vėl durnių, ir jis, parėjęs į namus, skundžias priekaištaudamas motinai, kad blogai jį išmokė sakyti. Ta jam tarė:

– Ne taip tu padarei, kaip reikia. Reikėjo atsi-klaupt, sukalbėt poteries ir skurdžiai apsiverkt.

„Na, dabar, – mano sau durnius, – jau aš nebeapsigausiu, žinosiu, kaip toliau daryt.“

Po kelių dienų išėjo durnius vėl į sodžių. Ir gir-di, kad vienoj gryčioj groja, šoka, dainuoja. Buvo ten vestuvės. Įėjęs į kiemą, tuoj nusiėmė kepurę,

atsiklaupė ant kelių ir verkdamas pradėjo kalbėt poteries:

– Amžiną atilsį duok jiems, pone Dieve!..

– Kas čia per žmogus? – sušuko girti vestuvinkin-kai. – Mes visi linksminamės, o jis kaip tėvą praradęs verkia.

Šoko ant durniaus ir vėl gerai apdaužė šonus. Nuo to laiko motina užsižadėjo leisti savo sūnų į žmones, ir lig šiol jis nebeišeina iš savo kiemo.

Kriukai – Petras Lebeda

20. Mirusi mergaitė ir duobkasys

Viena mergaitė, turtingų tėvų duktė, mirė jauna būdama. Prieš įdedant į grabą, ją apvilko baltom gražiom drapanom, plaukus sušukavo gražiai, o ant dešinės rankos piršto užmovė auksinį labai brangų žiedą. Jos tėvai liepė dar daugiau brangių daiktų įdėti į grabą, po to nuvežė ant kapų ir palaidojo.

Kitą naktį duobkasys nuėjo, pasiėmęs liktarną [tokį žibintą], ant kapų. Atkasė duobę, kur ji palaidota buvo, atidarė grabą ir norėjo išvogt visus tuos brangius daiktus. Bet numirėlė pakėlė galvą ir, pasižiūrėjusi į jį, suriko:

– Ko tu nori?

Išsigandęs vagis bėgo, kiek kojos nešė. Tuo tarpu mergaitė, kurią visi jau laikė mirusia, bet kuri tik

tokia liga buvo susirgus, atsikėlė iš grabo ir parėjo namo.

Galim įsivaizduoti tėvų nusigandimą, kada ji įėjo į vidų, ir po to jų stebėjimąsi, kada jie pažino, kad jų duktė gyva buvo.

Pašvitinys – Jonas Čepas

21. *Muzikantas ir vilkas*

Vienąkart naktį grįžo namo vienas muzikantas, pasikišęs muziką [muzikos instrumentą] savo po pažasčia. Tas jaunas vyras eidavo visados ne tiesiais gerais keliais, bet šuntakiais. Ir tuokart paklydo kely ir įkrito į duobę, iškastą gaudyti vilkam. Vargšas muzikantas persigando. Negana to – pamatė duobėj žvėrį su blizgančiom akim ir pažino, kad su juo kartu buvo vilkas. Atsigint nebuvo su kuo, ir jis iš išgąščio, nežinodamas, ką daryt, ėmė grot visokius šokius. O vilkui, matyt, patiko ta muzika, nes jis pradėjo kaukt kaip šuo. Į vilko kaukimą atsiliepė kiti vilkai ir pradėjo kaukt iš visų pusių visokiais balsais. Vargšas muzikantas begrodamas pailso, laukia dienos, bet vis nesulaukia. Galop nutrūko trys stygos, ir jau reikia grot viena, ketvirta. Muzikantas drebėjo bijodamas, kad ir ketvirta styga nenutrūktų – tada vilkas, žinoma, suės jį.

Medžiotojas, išgirdęs muziką ir vilkų kaukimą, nubėgo pas duobę ir, nušovęs vilką, ištraukė muzikantą iš duobės. Vargšas muzikantas bėgo kuo grei-

čiau namo ir prisižadėjo niekad nebeit šuntakiais. O muzika jam tūnakt taip įgriso, kad jis nuo to laiko kitkuo vertėsi.

Pašvitinys – Jonas Čepas

22. Galvelė

Vieną kartą (taip sako pasaka) atsitiko kažki kam tenai žmogui šitaip. Vieną vakarą ėjo kaimynas iš vieno sodžiaus į kitą į balių. Tie sodžiai netoliese buvo nuo kits kito, užtaigi, kad jau ir vakaras buvo, nesibijojo vienas eit. O dar reikia žinot, kad tarp tų dviejų sodžių buvo ir kapeliai. Einant jam pro kapus, sušneko kažki kas šitaip:

– Kaimyne, palauk – eisim kartu!

Tas apsidairė – nieko nematyt. Tik pažengė porą žingsnių – girdi vėl taip pat:

– Kaimyne, palauk – eisim kartu!

„Pone Dieve, kas gi čia gali būt?“ – mąsto sau vienas. Pamėgins eit – ir vėl trečią kartą girdi tą patį balsą kaip ir pirma. Apsidairė, apsidairė, žiūri – užpakaly jo stovi galvelė tokio didumo kaip kumštis.

– Na, kaimyne, – sako ta galvelė jam, – vesk dabar mane kartu su savim ir ką pats valgysi ar gersi, tą duok ir man.

– Gerai, kaimynėl, – atsako tas.

Nueina jie abu į balių. Kaimyną pasodina už stalo, duoda jam su kitais svečiais valgyt ir gert – ir jo

draugė sėdi šalia jo, tik niekas jos nemato, be kaimyno. Duoda jis jai taip pat valgyt ir alaus gert. Kiti stebėjos pamatę, kad kaimynas pripila stiklinę alaus, padeda ant stalo – prapuola stiklinė ir vėl tuoj atsiranda ant stalo, bet jau ne pilna – tuščia. O matyt nemato, kas ją išgeria. Pasilinksminę tris dienas, ruošias ir į namus. Atsisveikina su visais ir iškeliauja su kaimyne savo galvele.

Pagaliau prieina jiedu prie kapų. Ir prašo jį kaimynė galvelė, kad ir jis ją aplankytų – nors valandai. Tas nenori eit, nes jau netoli vakaras, tris dienas nebuvo namie – nežino, ką jo gyvuliai daro, gal jau išalko arba ištroško per daug. Ta galvelė – bėda gyva: nepaleidžia, prašo, nors tu ir gan su ja! Nori kaimynas atsikalbėt – negali: taip užpuolė, kad niekaip negali nuo jos išsisukt. Atbodo jam toks didelis prašymas – prižada padaryt tą malonę. Užaina ant kapų. Galvelė pakelia tokias žoles – skylė. Prašo galvelė lįst. Lenda jis. Ilgą laiką lindo per žemes. Pasižiūri pagaliau, kad jau tokiuose neišpasakytai gražiuose rūmuose, kad net akį traukia. Vaišinosi jis tenai pas ją. Prieina gulamas laikas – veda jį gult. Duoda jam vienam kambarį. Veda jį jį, pastatė žvakę ant stalelio ir išeina sau, labanakt pasakius. Atsigula vargšas, bet vis nesmagu jam kažiko, nors ir patalas minkštas, ir kambarys puikus. Kiek palaukęs, girdi, kad šnarr! – išsyk kad pradės lįst visokios šlykštyinės į jo kambarį – baisu net akis pakelt! Užsimerkė ir kenčia vargšas, o šlykštyinės – kad jos nusprogtų! – lenda jam visur kur: į nosį, į gerklę, į antį ir

kur tik įmanydamos. Atsibodo jam ta naktis, nebegali nugulėt ir laukia dienos. Vos ne vos sulaukė – neišpasakytas jam džiaugsmas! Ateina galvelė ir kelia jį:

– Kelkis, kaimyn, ko taip ilgai miegi? Žiūrėk – jau diena! Na, ką, mielas kaimyne, ar gerai išsimiegojai? – klausia jo.

– O, dėkui, labai gerai ir minkštai, dar savo gyvenime taip gardžiai nemiegojau kaip dabar pas tamstą.

Ta mano sau: „Žinau, kaip tu miegojai...“

Atsikelia, nusiprausia, papusryčiauja. Jau ir po pietų, jau kaimynas veržias į namus, o galvelė – neleist, prašyt jo dar tą dieną pas jį pabūt, sakydama:

– Mat, kūmai, kokia gi čia teisybė: aš pas tavo tris dienas viešėjau, o tu pas mane nebenori nė dienele.

Apdraudžia ji jį antrai nakčiai. Vėl taip pat kaip ir pirmą naktį įveda nakvynės, tik jau į kitą kambarį ir gražesnę. Dar neužmigo – jau šlykštynės lenda iš visų pakraščių ir neduoda jam ramybės. Iškenčia jis šiaip bei taip tą neišpasakytai ilgą naktį. Rytą galvelė atėjus kelia jį klausdama, ar gerai išmiegojęs.

Est jis ir antrą dieną pas ją. Na, ką gi daryt? Nori išeit – neleidžia, užsipuola, kad negali niekaip atsiskait.

Taip ir trečia naktis prisiartina. Užturi ir trečiai nakvynei. Tą paskutinę naktį nuveda jį vėl į trečią kambarį – kaip į rojų. Gražumas neregėtas! Nebėra čia šlykštynių, kaip praėjusiose naktyse kad buvo, – čionai grožybės, negali nė apsakyti, kokios. Kur tik akis pakeli, nuo ten negali atitraukti. Nė just nepajunta, kaip

jam ta naktis praeina. Nori dar daugiau prisižiūrėt, bet ką – ateina jau galvelė jo budint. Pakelia jį ir klausia:

– Ar gerai miegojai?

– Labai gerai, – atsako jis.

– O tai, kaimyn, – taip sako galvelė, – pasakysiu dabar visa ką apie tai, ką per tris naktis matydavai. Pirmam kambariui – tavo pačios žodžius, antram – tavo paties, o trečiajam – tavo tėvų. Matei, kaip tave tėvai gražiai augino ir kaip meilingai tarp savęs gyveno! O tavo koks pasielgimas? Matei, koks! Eik dabar namo, nes jau trys šimtai metų praėjo. Visa ką rasi kitoniškai namie, kaip buvai palikęs.

Ir tiesa, pareina – namai nebe tie, visiškai kitoniški, ir viskas yra persimainę. Keista! Niekas jo nepažįsta. Klausinėja: iš kur? Ima sakyti – taip ir taip. Atsikvočia tie, sako, kad jau trys šimtai metų, kaip toks ir toks žmogus čia gyvenęs.

Irgi, neilgai pagyvenęs, pasimiršta tas žmogus.

Pašvitinys – Pranciškus Radvilas

23. Kaip vaikas išgelbėjo karaliaus dukterį

Vienąkart buvo žmogus, jis turėjo mažą vaiką. Ir jis supykęs išvarė tą vaiką ubagaut. Tas vaikas ėjo labai toli. Susitiko vieną senelį, ir tas senelis sako:

– Kur tu eini?

– Aš einu ubagaut.

Tas senelis jo prašo, kad duotų jam duonos. Vaikas davė. Tai už tą iš senelio gavo kalaviją ir žiedą.

Eidamas toliau, priėjo tas vaikas miestą. Ir klausia vieno žydo:

– Kodėl pas tą karalių taip visi su gedulu nešioja?

Žydas atsako:

– Šito karaliaus dukterį slibinas turės praryti, tai dėl to taip su gedulu vaikščioja.

Tas vaikas ir sako tam žydui:

– Tai aš galiu ją išgelbėti.

Tas žydas nuėjo pas karalių ir sako:

– Čia yra atėjęs toks vaikas, kuris gali išgelbėti tavo dukterį.

Tuoju karalius pasišaukia tą vaiką ir sako:

– Jei tu išgelbėsi, tai galėsi vesti ir pusę karalystės imti.

Tas vaikas pasiėmė savo visus daiktus, įsisėdo į karietą ir nuvažiavo į tą sodną, kur turi būt slibinas. Ir pamatė slibiną su devyniom galvomis. Jis jam iš senelio gautu kalaviju nukerta vieną kart tris galvas, kitą kart – vėl tris galvas, trečią kart nukerta paskutines tris galvas. Pasiėmęs išveda tą panelę lauk, įsodina į karietą ir liepia vežėjui parvežti namo. O tas vaikas pasiliko tam sodne. Jis prieš tai ištraukė visus liežuvius iš to slibino galvų ir įspaudė į kiekvieną liežuvį tos panelės vardą.

O tas vežėjas parvažiavęs sako, kad jis išgelbėjęs tą dukterį, ir jau norėjo ją vesti. Tas vaikas nuėjo į karaliaus rūmus ir atsisėdo prie durų. Klausia karalius jo:

– Kodėl tu toks liūdnas?

– Dėl to aš toks liūdnas, kad išgelbėjau tavo dukterį, o vežėjas ją veda.

Ir išėmęs to slibino devynis liežuvius parodo karaliui. Karalius, pamatęs ženklą, patikėjo ir įsakė tarnam, kad jį aptaisytų gražiom drapanom, ir liepė jam su dukteria važiuot tuoktis, o tą vežėją liepė pakart. Ir paskui po vestuvių atidavė pusę karalystės, ir jie dar tebegyvena, jei nenumirė.

Pašvitinys – Vytautas Požela

24. *Svirplys*

Gyveno sau vienas žmogus, kuris vadinosi Svirplys. Tas žmogus sėdėdavo tankiai karčemoj.

Vieną kartą atsitiko, kad atėjo į karčemą liokajai iš dvaro ir pradėjo sakyti, kad jų ponia pametė labai brangų žiedą. Tą išgirdęs, Svirplys atsiliepė:

– Jeigu jūsų ponia mane per tris dienas kaip didžiausią poną vaišins, duos gražius kambarius, tris liokajus, gardų ponišką valgymą, o po pietų pasivažinėti kiekvieną dieną karietą su keturiais arkliais, tai aš, pagyvenęs taip tris dienas, ketvirtą dieną pasakysiu, kur yra žiedas. – O sau mano: „Lig šiolei aš nieko gero nevalgiau, tik pieno, sūrio ir sviesto ir kada ne kada lašinių kšnelį. O aš noriu paragauti visokių valgių, gėrimų, bent tris dienas pagyventi poniškai, o ketvirtą dieną kad ir išlups, jeigu neišpėsiu, tai maža bėda.“

Liokajai, sugrįžę į dvarą, visus jo žodžius apsakė poniai. Ponia tuoj nusiuntė vežėją su karieta, idant tą žmogų parvežtų į dvarą. Kada jis atvažiavo, tai ponia davė jam visa, ko jis norėjo. Tas žmogus pirmą dieną sau linksminosi, gėrė, valgė ir važinėjo su karieta. Vakare, atmindamas, kad jau viena diena praėjo, pasižiūrėjo į liokajų, atsidūseno ir pasakė:

– Tai garbė Dievui, jau vieną turiu.

Liokajus labai nusigando. Mat jis su savo draugais tą žiedą buvo pavogęs. Nuėjo pas savo draugus ir pasakė jiems, kad tas žmogus jau jį įspėjo.

Liokajai susikalbėjo nieko jam nesakyti ir laukti, kas bus toliau.

Svirplys kitą dieną taipogi linksmai praleido. Tada tarnavo jam jau kitas liokajus. Tam liokajui jis vakare atsidusęs pasakė:

– O, garbė Dievui, jau turiu ir kitą.

Liokajai dar labiau nusigando, kad jis jau ir kitą įspėjo.

Trečią dieną tarnavo jam trečias liokajus, ir visą dieną jam rodėsi, kad tas pranašas įžvelgia jo kaltybę. Vakare pranašas sunkiai atsiduso, pažiūrėjo į liokajų ir ištare:

– Och, tai garbė Dievui, jau ir trečią, paskutinį, turiu.

Tam liokajui net širdis išpuolė, kad ir jį įspėjo. Truputį palaukęs, Svirplys, atmindamas apie save, pridūrė:

– Ar žinai, brolau, kad reiks iškentėti didi kančia?

Tada liokajus pabėgo pas savo draugus ir jiems viską apsakė. Ir sutarė liokajaus prašyti, kad jis neišduotų jų poniai. Tuoj bėgo į kambarį, puolė jam po kojų, pradėjo perprašinėti, atidavė jam žiedą ir labai prašė, kad neišduotų jų. Jis prižadėjo, kad neišduos, tiktai liepė apskyt, kur jie rado tą žiedą. Ir apsakė, kad jų ponia tuo ir tuo laiku vaikščiojo su tokia ir tokia kompanija po sodą ir, nutraukdama pirštines nuo rankų, pametė tą žiedą. Liepė jiems ieškoti, o jie ieškodami rado ir užslėpė. Tą išklausęs ėjo Svirplys miegoti.

Rytą anksti mūsų pranašas liepė liokajams atvaryti kalakutus. Sumaišė atrastą žiedą su ėdalų ir pametė prieš tą kalakutą, kuris buvo žymesnis. Kalakutas prarijo. Po to ėjo pas poniją, apsakė jai, kaip ir kur ji pametė tą žiedą, ir apsimetė, kad jis žino, kuris kalakutas tą žiedą prarijo. Ponia tuoj liepė atvaryti visus kalakutus. Jis parodė užžymėtą kalakutą. Ponia liepė tą kalakutą papjauti. Radusi jo viduriuose pamestą brangų žiedą, buvo labai patenkinta ir penėjo Svirplį dar visą savaitę laukdama, kol sugrįš pats.

Po savaitės ponas sugrįžo. Ponia jam viską apsakė apie pranašą. Ponas nelabai norėjo patikėti, kad tas žmogus būtų tikras pranašas, ir galvoja sau: „Turbūt čionai yra koks gudrumas.“ Tuo laiku kamine sučirškė svirplys. Ponas liepė liokajui jį pagaut, padėti į lėkštę ir su kita uždengti. Po to liepė pašaukti pranašą ir sakė jam:

– Jeigu tu esi pranašas, tai nuspėk, kas yra tarp tų lėkščių. Jeigu neįspėsi, tai tau, kaipo apgaudinėtoju, liepsiu duoti penkiasdešimt bizūnų ir ausis nupjauti.

Mūsų pranašas, iš tokios laimės išsyk nupuolessi į tokią nelaimę, nusitvėrė už galvos ir suriko:

– O nelaimingas Svirply, kaip tave čion netikėtai pagavo!

– Šaunuolis – įspėjai!

Ir ponas jį apkabino, pabučiavo, apdovanojo pinigais ir peržegnojo nueinantį.

Ančiškis – Vincentas Vitartas

25. *Pasakų mėgėjas*

Gyveno sau senelis su bobute. Senelis buvo didelis mėgėjas klausyt pasakų.

Vieną kartą atėjo maskolius [kareivis] pas senelį ir prašėsi nakvynės. Senelis priėmė, bet maskoliui reikėjo per visą naktį sakyt pasakas. Maskolius sutiko. Pavalgė vakarienę, senelis su maskolium atsigulė šalimais ant gulto, o bobutė atsisėdo ant suolo ir pradėjo prie balanos verpti. Ilgai apsakinėjo maskolius seneliui apie savo gyvenimą, kur jis buvo ir ką jis matė. Apsakinėjo ligi gaidžių. Ir, patylėjęs trupučiuką, klausė senelio:

– Ką, tėvai, ar žinai, kas su tavim ant gulto guli?

– Kaip kas? – sušneko tėvas. – Maskolius.

– Ne, ne maskolius, o vilkas.

Žvilgterėjo senelis į maskolį – iš tikro vilkas! Išsigando senelis. O vilkas jam sako:

– Bet ir tu, tėvai, nebijok, pasižiūrėk į save – iš tikro tu esi meška.

Žvilgterėjo senelis į save – ir pavirto į mešką.

– Ar girdi, tėvai, – sako vilkas, – mums negalima čionai ant gulto gulėt. Geriau bėkim laukan, kolei gyvi.

Bėgdami susitiko jie senelio arklių. Pamatė vilkas ir sako:

– Suėskim!

– Kaip?! Matai – čionai mano arklys, – sako senelis.

– Tai kas gi, kad tavo!

Suėdė arklių. Bėga toliau ir pasitinka bobutę, senelio pačią. Vilkas vėl sako:

– Suėskim tą bobutę.

– Kaip ėt?! Ak, tu matai, kad mano pati, – sako meška.

– Kokia tavo... – atsakė vilkas.

Suėdė ir bobutę.

Taip persivalkiojo meška su vilku visą vasarą. Atėjo žiema, ir vilkas sako:

– Lįskim į urvą. Tu lįsk toliau, o aš atsigulsiu arčiau. Kai užmatys mus medžiotojai, tai mane pirmutinį nušaus. O tu žiūrėk: kai mane užmuš ir pradės kailį lupt, išbėk iš urvo, persiversk per mane – ir paliksi vėl žmogus.

Guli vilkas su meška urve. Užėjo juos medžiotojai, nušovė vilką ir pradėjo kailį nuo jo lupt. O meška kaip išbėgs iš urvo, kaip šoks per vilką – ir nulėkė senelis aukštyl kojom nuo gulto.

– Oi oi! – suriko senis. – Visą subinę sutrenkiau! Bobutė išsigando ir šoko nuo suolo:

– Kas tau, kas su tavim, tėvai, dėl ko nupuolei? Tarytum negirtas buvai!

– Kaip dėl ko? – sako senelis. – Tu, kaip aš matau, nieko nežinai. – Ir pradėjo senelis sakyti: – Mes su mas-kolium buvom žvėrys: jis – vilkas, o aš – meška. Visą vasarą prasivalkiojom, mūsų arklį suėdėm ir tave.

Kaip nusitvers bobutė už šonų, kaip pradės kvatot:

– Cha cha cha!.. Jūs, – sako bobutė, – abudu gulėjot kone valandą ant gulto ir kriokėte iš visos jėgos, o aš sėdėjau ir verpiau.

Labai užsigavo senelis. Nuo to laiko perstojo pasakų klausyt ligi gaidžių.

Krekenava – Aleksandras Žirgulaitis

26. *Jonas žuautojas*

Pagal marias gyvena senelis su bobute. Jie turėjo sūnelį Joną, kuris buvo mažutis ir labai mėgo, važinėdamas po marias, gaudyti žuvis. Jo tėvai rūpindavosi, kad sūnelis mariose neprigertų, nes kitą kartą jo nesimatydavo per vilnis.

Vieną sykį Jonas sugavo aukso žuvį. Ta jam tarė:

– Leisk mane į vandenį, tai aš tau duosiu aukso žiedą, nuo kurio puls du šimtai dukatų [raudonųjų], kai jį ant piršto ir nuo piršto mausi.

Jonas žuvį paleido į vandenį ir pradėjo žiedą maustyti. Tada jo luotas paliko pilnas pinigų ir pradėjo skęsti. Bet Jonas išsikapstė iš marių su žiedu.

Jonas, palikęs turtingas ir nusipirkęs laivą, išplaukė po marias klajoti. Mariose ištiko vėjas, ir laivas, kuriame Jonas buvo, užplaukė ant uolos ir sudužo. Bet Jonas ir tuo kartu paliko gyvas.

Dabar, eidamas per mišką, rado Jonas pešantis už girtuoklio sielą tris velnius. Tie sakė jam:

– Sutaikyk mus, o mes tau duosim tris stebuklingus daiktus.

Jonas liepė velniams lėkti už didelių kalnų atnešti gyvo vandens, ir kuris pirmas atneš, tam siela atiteks. Ir taip atsitiko. Jonas, sutaikęs tuos velnius, gavo iš jų kilimą, kepurę ir batus. Ant kilimo užsisėdęs, pasakai jam: „Nešk mane tenai ir tenai“, – neša. Kepurę užsidėjęs ant galvos, palieki neregimas. Batais užsimovęs, gali tris dešimtis mylių nušokti.

Tokius stebuklingus daiktus gavęs, Jonas atėjo į miestą, juodai aptrauktą. Pasiklausė miesto gyventojų, kodėl nešioja gedulą. Atsakė jie jam:

– Mūsų karalių kitas karalius pamušė, ir anas jam pasakė: „Kad tu per keturiolika dienų neužmokėsi pinigų, visą miestą ir visus tavo gyventojus sudeginsiu.“ O mūsų karalius neturi pinigų.

Jonas apreiškė, kad jis gali duoti pinigų. O karalius jam prižadėjo atiduoti pusę savo karalystės ir dukterį už pačią. Karalius išsipirkęs atidavė Jonui, ką buvo žadėjęs.

Bet Jonas, ir būdamas karaliaus žentu, nenorėjo kitų drabužių nešioti, kaip tiktai savo kaimiškus. Užtat karalius liepė tarnams savo jam galvą nukirsti ir jo

širdį parodyti. Bet tarnai, atsiminę, kad Jonas išgelbėjo juos nuo mirties, paleido jį ir parodė karaliui savo šunies širdį.

Jonui atliko dar stebuklinga kepurė. Su ta kepure nuėjo jis neduoti ramybės karaliui ir jo dukteriai. Kai tiktai paduodavo karaliui valgyti, Jonas atimdavo bliūdus, statydavo juos po stalu ir, nuėjęs pas pačią, sakydavo:

– Prašau valgyt – ar negardu, kad nevalgai?

Karalius šaukdavo savo tarnus Jono paimti, bet tie subėgę nieko nerasdavo, tiktai bliūdus po stalu, ir sakydavo, kad Jonas karaliui stovi akyse ir tas jau pradeda kvailioti. Karalius priėmė Joną vėl žentu.

Dabar pati išviliojo žiedą ir kepurę, o ant kilimo išvažiavo abudu deimantų parvežti. Pririnko deimantų – pati pasakė kilimui:

– Nešk mane namo!

O Jonas paliko. Bevaikščiodamas rado naminių obuoliukų ir suvalgęs pavirto ožiu. Būdamas ožiu, rado miškinių obuolių ir sukrinto – paliko vėl žmogus. Dabar atsiminė, kad turi stebuklingus batus. Prisirinko obuolių, kurie buvo labai gražūs ir dideli, ir nubėgo juos parduoti karaliui. Karalius, pamatęs tokius obuolius, liepė nupirkti. Suvalgė abudu su dukteria po pusę obuolio – ir pavirto gyvuliais: karalius – ožiu, o dukterė – ožka, ir pradėjo abudu ožiškai bliauti.

O Jonas nulėkė pririnkti miškinių obuoliukų ir išbuvo anam krašte ilgą laiką. Nė joks daktaras neapsiėmė karaliaus su dukteria gydyti, ir jie buvo trejus

metus gyvuliais. Pagaliau atėjo Jonas, apaugęs barzda, ir pareiškė, kad jis gali karalių išgydyti. Liepė šiltai prikūrinti pirtį, pritaisyti ąžuolinių, karštam vandeny šutintų rykščių ir atvesti ožį su ožka. Jonas ožį su ožka tolei mušė, kol galėjo. Ožys su ožka paliko abudu be plaukų ir visi žaizdoti. Po to padavė abiem po obuoliuką – ir jie paliko vėl žmonėmis. Bet buvo abudu taip sukapoti ir nestiprūs, kaip pirma. Dabar liepė atiduoti pačiai žiedą, kilimą ir kepurę ir, užpylęs ant jų žaizdų vandens gyvo, kurį gavo iš velnių, išgydė karalių su dukteria. Kai tiktai karalius paliko sveikas, pradėjo šaukti tarnus savo, kad Joną sugautų. O Jonas, užsidėjęs kepurę, pražuvo. Matydamas Jonas, kad jam tam krašte nesiseka, paliko ją ir parvažiavo į savo tėvynę. Ten labai gražiai gyveno.

Krekenava – Aleksandras Žirgulaitis

27. *Kurpius ir siuvėjas*

Kitą kartą gyveno sau du broliai: vienas – kurpius, kitas – siuvėjas. Gyveno jie vieningai: kiek katras būdavo uždirbęs, vis dalindavosi per pusę. Pagaliau sumanė: eis jie į pasaulį. Išėjo. Eina eina, prieina kryžiakelę.

– Čia, – sako vienas kitam, – išsiskirkim. Aš, – sako siuvėjas, – einu į dešinę, o tu, brol, eik į kairę. Po dešimt metų vėl čia sueisim ir visą mūsų abiejų uždarbį pasidalinsim per pusę.

– Gerai.

Persižegnojo, pasibučiavo ir nuėjo tas į dešinę, o tas į kairę.

Siuvėjas, kuris nuėjo į dešinę, ėjo vieną dieną, kitą dieną ir trečią. Priėjo upę. Ėjo toliau pagal tą upę ir priėjo ežerą. Ant to ežero krašto pamatė: guli trys kniūbsčiai apversti luotai. O jau buvo vakaras. Saulė jau nusileidus, o žmonių niekur nematyt. „Kurgi čia man pernaktavot? – pagalvojo siuvėjas. – Palįsiu po luotu.“ Paėmė ir po vienu palindo.

Šit vidunaktį atlėkė trys nuodninkės [raganės, žavėtojos]. Atsisėdo ant luoto ir kalba: „Kas tavo pusėj girdėt, kas tavo, o kas tavo?“ Viena sako:

– Ot kas mano pusėj girdėt. Gyveno tėvas ir turėjo du sūnu. Tėvas pasimirė ir užmiršo pasakyt, kur paslėpti pinigai. O tai dabar sūnai tarp savęs riejasi, mušasi, pešasi. Nesantaika pakilo neišpasakyta! O vis dėl tų pinigų. Vienas sako: „Tėvas tau paliko, o tu nenori prisipažinti!“ Kitas sako: „Tai tau tėvas paliko, o tai tu nenori prisipažinti!“

– O kurgi tie pinigai? – užklausė kitos dvi nuodninkės.

– Gi po vartais pagal stulpą. Kas ten kastų, tuoj atrastų.

– Na, ogi tavo pusėj kas girdėt? – klausia antrosios.

– Mano pusėj taip girdėt. Burtininkas užpykęs padarė taip, kad vienoj parapijoj suvis prapuolė vanduo: šulniai, balos ir upės visiškai išdžiūvo, ir dabar tenai kvorta [arti litro] vandens dešimt skatikų kainuoja.

– O ką gi reikia padaryt, kad tenai vėl atsirastų vanduo? – klausė kitos dvi.

– Pamiškėj yra didelis akmuo. O kad kas tą akmenį atverstų, tuoj vėl atsirastų visur vanduo, kaip ir pirma.

– Na, ogi kas tavo pusėj girdėt? – klausė trečios.

– Mano pusėj girdėt dar gudriau. Mūsų karaliūčia serga ir iš viso jau silpna. Doktorai iš visų pusių važinėjo, bet negalėjo suprast jos ligos.

– O kas gi jai yra? – klausė kitos dvi nuodninkės.

– O, tai menkas daiktas. Kai tik karaliūčia užminga, iš po sienos išlenda rupūžė ir žinda karaliūčios krūtį. Kad kas tą rupūžę užmuštų, iškeptų, sutrintų ir pradėtų tų miltelių karaliūčiai davinėt, tai po aštuonių dienų suvisu būtų sveika.

O siuvėjas, po luotu palindęs, visa girdi.

Gaidžiam pragyodus, nuodninkės nulėkė, o siuvėjas išlindo iš po luoto ir eina sau tolyn. Eina eina, pavakare priėjo vieną sodžių. Ir girdi: vienam kieme broliai taip barasi, taip barasi... Klausė:

– Ko jūs čia baratės?

– O baramės dėl to: turim gražų ūkį, visa ko mums yra pakankamai, tik nežinom, katram tėvas mirdamas paliko paslėptus pinigų. Aš sakau, kad jam, jis sako, kad man. Tai dėl to vienas kitu netikim ir baramės.

– Cit, nesibarkit – aš jum parodysiu, kur yra tėvo pinigai. Leiskit tik man čia naktį pernaktavot.

– Susimildamas, pasakyk mums visą teisybę – mes tamstai už tai pusę pinigų atiduosim.

– Dėkui jums už tai, bet man nieko nereikia, duokit tik man pavalgyt.

Rytojaus dieną liepė siuvėjas broliams paimt kastuvus ir, nuvedęs juos prie vartų, liepė kast palei stulpą. Pradėjo kast – tuoj čerkšt ir iškasė katilą pinigų. Broliai neišpasakytai apsidžiaugė, tuoj susitaikė ir kaip įmanydami dėkojo siuvėjui. Siūlė jam pusę pinigų, bet tas nieko neėmė ir, paviešėjęs tris dienas, išėjo vėl į pasaulį.

Ėjo ėjo, po keleto dienų priėjo vieną sodžią. Ir prašo gert.

– O ką gi mes tamstai duosim... Duotumėm alaus, bet neturim pinigų už ką nupirkt.

– Ką čia alaus... Man, prastam žmogui, bus geras ir vanduo.

– Tai tamsta, matyt, iš toli ateini ir nieko nežinai. Alaus dar mums nors iš tolo atveža. O jau su vandeniu – neduok Dieve! Visi šulniai, balos ir upės visiškai išdžiūvo. Tikra Dievo bausmė!

– Na, tai aš tamstoms rytoj padarysiu, kad vėl turėsit vandenio lig sočiai.

– Ar tai gali būt?

– Taip!

Tuoj pranešė ponui. Ponas pašaukė siuvėją pas save, liepė jį papenėt, pagirdyt ir įsakė daryt visiems tą, ką siuvėjas lieps.

Rytojaus dieną siuvėjas liepė surinkt dvidešimt ar ten daugiau vyrų, visiems pasiimt dalbas ir, atvedęs pamiškėn, liepė išverst didžiulį akmenį, kuris te-

nai gulėjo palindęs per pusę žemėn. Kai tik išvertė tą akmenį, tuoj šoko vanduo, ir visi šulniai, balos ir upės prisipildė. Ponas po to neišmanė kaip ir dėkoti siuvėjui. Girdė jį, vaišino ir pinigų davinėjo, bet tas nieko neėmė ir, paviešėjęs kelias dienas, vėl tolyn išėjo.

Ėjo ėjo, priėjo vieną miestą. Ir klausė:

– Kas gi čia girdėt?

– Ot, dėkui Dievui, visa būtų gerai, tiktai jauna mūsų karaliūčia labai įsisirgo, ir niekas negali jos pagydyt.

– Et, menka liga: aš ją žinau ir galėčiau pagydyt.

Tuoj, žinoma, pranešė apie tai karaliui.

– Argi tu, suplyšėlis, nudriskėlis, gali išgydyt mano dukterį? – klausia karalius. – Daktarai iš visų kraštų su keturiais, su šešiais arkliais važinėjo ir negalėjo išgydyt jos, o tu žadi ją išgydyt... Ar tai gali būt?

– Taip, pon, galiu išgydyt, tiktai duokit man kambarį ir palikit mane vieną su panele aštuonioms dienoms.

– Jei išgydysi mano dukterį, duosiu tau pusę karalystės.

– Gerai.

Tuoj užsidarė kambarį, pakūrė pečiuką – ir laukia.

Šit iš po sienos ir išlenda bjauri rupūžė. Tas ilgai nelaukdamas pagriebė kačergą, kabarkš ir užmušė. Ant keptuvės iškepė, sutrynė ir pradėjo po trupučiuką davinėt tų miltelių panelei. Panelė tuoj pradėjo eit geryn ir geryn. Po dviejų dienų jau atsisėdo, po šešių – vaikščiot pradėjo, pasirėmusi siuvėjo rankos.

Po aštuonių dienų siunčia karalius tarnus pažiūrėt, ar tebegyva panelė. Tie pranešė karaliui, kad vaikščioja su siuvėju. Karalius netikėjo. Siunčia kitus tarnus. Tie taip pat sako. Neiškentęs karalius bėga pats pažiūrėt. Žiūri – teisybė: panelė sveika ir linksma. Karalius neįmano kaip ir dėkot siuvėjui. Tuoj duoda jam pusę karalystės. O panelė nenori jau ir atsiskirt nuo siuvėjo:

– Tekėsiu už jo, – ir gana!

Nėra ką daryt. Sutuokė karalius siuvėją su savo dukteria. Na, ir gyveno sau siuvėjas linksmai metus, antrus ir trečius. Valdė pusę karalystės.

Taip jam begyvenant, šit ir suėjo dešimt metų, kai su broliu išsiskyrė. Atminęs tai, siuvėjas pasisakė karaliui:

– Taip ir taip, reikia man pasimatyt su broliu.

Karalius leido, o siuvėjas, pasiėmęs du eskadronu kareivių, išvažiavo. Važiavo važiavo, po keleto savaičių ar ten mėnesio privažiavo kryžkelę. O kurpius jau ir laukia. Abudu broliai meiliai pasisveikino ir klausė vienas kito:

– Ką tu uždirbai?

– O ką tu?

– Aš maža ką uždirbau, daugiausia vargau, – sako kurpius.

– O aš, – sako siuvėjas, – gavau pusę karalystės, turiu du eskadronu kareivių ir karaliūčią už pačią. Važiuok dabar su manimi: gausi pusę mano žemės, duosiu tau vieną eskadroną kareivių, ir gyvensim sau gražiai.

– Na, o kaip tu tą visa gavai? – klausia kurpius.

Tas ir pasakė visa, kaip buvo. „Na, – mąsto sau kurpius, – mano brolis gavo pusę karalystės, o aš gal gausiu ir visą. Reikia pamėginti.“ Padėkojo broliui ir išėjo. Atrado upę, ežerą ir tris luotus, kniūbsčiai apverstus, – visa, kaip brolis buvo sakęs. Sulaukė nakties ir palindo po vienu luotu.

Šit vidunaktį atlekia trys nuodninkės ir kalba tarp savęs:

– Kas tavo pusėj girdėt? Kas tavo? O kas tavo?

Viena sako:

– Keistas daiktas: mano pusėj jau pataisyta.

– Ir mano, – sako antra.

– Ir mano, – sako trečia.

– Kas gi tai galėjo pataisyt? Be nėra čia tiktai žmogaus?

Atvertė vieną luotą – nėra. Atvertė kitą – nėra. Atvertė trečią, o atradę po juo kurpių, tuoj paėmė vargšą ir sudraskė.

O siuvėjas gražiai sau gyveno, valdė pusę karalystės. Ir dar dabar tebegyvena.

Pagiriai – Aleksandras Dambrauskas

28. *Du broliai*

Kitą kartą gyveno tėvas ir turėjo du sūnu. Gyveno gražiai, tvarkingai, pavyzdingai. Gražiai tuos du sūnu savo užaugino, gražiai juos išmokė. Pagaliau pa-

simirė. Po jo mirties vaikai apėmė ūkį. Gyveno kartu, bet niekados nesiriedavo ir nesibylinėdavo. Abudu buvo atsigimę į savo tėvą.

Taip pagyvenus kurį laiką, vyresnysai užsinorėjo vesti. Ir vedė ne turtingą, bet pagal save. Netrukus vedė ir jaunesnysai. Tas paėmė pačią turtingą, gavo tris šimtus pasogos ir daug visokios gėrybės. Vedę pasidalino ūkį per pusę, atsiskyrė ir pradėjo gyvent kiekvienas sau. Bet jaunesniam vis sekasi, tas kaskart vis eina aukštyr ir aukštyr, o vyresnysai – vis mažyn ir mažyn. Pagaliau vyresnysai visiškai nusigyveno. Jau ir duonos pristinga, ir gryčeliukė aplūžus, sukrypus vos tik stovi. Visą žemę išnuomojo, paliko tiktai ant vieno darželiuko, ir to nėra kuo apart. O broliui visa gerai eina. Jam ir javai dera, ir pievos želia, ir gyvuliai eina. Jo lauke dešimt jungų jaučių ari.

Ir pamislįo sau vyresnysai: „Eisiu pas brolių. Jo lauke dešimt jungų jaučių ari – be nepaskolins jis man nors vieną daržui apart? Jis geras žmogus, man ne kartą ir duonos pridūrė, ir reikale padėjo.“ Nuėjo ir sako:

– Taip, – girdi, – ir taip, broli, paskutinė mano kumeliočpalaikė padvėsė – neturiu kuo ir daržo apart. Tavo gi lauke dešimt jaučių jungų ari. Ar nepaskolinsi man nors vieną?

– O kodėl ne... Eik ir, kurį nužiūrėsi, pasiimk.

Ir nuėjo. Prieina prie vieno berno:

– Sustok, – sako, – ponas davė man tuos jaučius daržui apart.

– O aš jų tau neduosiu!

– O kodėl? Kas gi tu toks esi, kad savo pono neklausai?

– Aš esu tavo brolio laimė.

– Ogi kur mano laimė?

– Gi aure pakrūmėj raudonu apsiaustu užsisupus guli.

„Palauk gi tu man, – pagalvojo sau, – brolio laimė jam laukus aria, o tu čia sau drybsai ir pražudyt mane nori?! Aš gi tau parodysiu!“ Paėmė išsipjovė gerą alksnio lazda ir priėjęs kaipgi uždroš sykį ir kitą per apsiaustą! Ag ir atsiliepė laimė:

– O ko tu nori?

– O kodėl tu man, bestija, nepadedi?

– Jei nori, kad aš tau padėčiau, tai parduok savo žemę ir pradėk prekiauti!

Na, gerai. Parėjo namo, tuoj pardavė daržą, nusi-pirko sau kumelę, ratus, įsodino pačią su vaikais, pasiė-mė šikšninį krepšį, sudėjo į jį šiokius tokius daiktelius, adiklėlius, vyželes, gryčią uždarė ir išvažiavo. Truputį pavažiavęs, girdi – gryčioj kažin kas cypia. Mano sau: „Nieko, rodos, nepalikau – kas gi ten gali cypt? Eisiu pažiūrėt.“ Nueina, žiūri – nieko nematyt. Klausia:

– Kas gi čia cypia?

– Tai mes, tavo vargai bėdos, – atsiliepė iš po kerčių.

– O ko gi jūs čia cypiat?

– Mes norim eit su tavim, o tu mus gryčioj užda-rei ir palikai.

– Kad su manim norit eit, tai lįskit šitan krepšin.

Vyresniojo brolio vargai bėdos tuoj šmakšt, šmakšt krepšin ir sulindo. „Palaukit, – mano sau, – jūs mane lig šiol žudėt – aš gi jums dabar už tai užmokėsiu“. Paėmė iškasė po savo gryčeliukės slenksčiu duobę, ėmė tenai su visu krepšiu savo vargus bėdas ir užkasė. Tą padaręs, sugrįžo prie savo vežimo, įsėdo ir važiuoja toliaus.

Važiavo važiuo, vakare privažiavo vieną miestą. Apsistojo nakvynės varganoj gryčeliukėj palei kelią. Pats nuėjo miestan, nusipirko duonos, o pamatęs, kad ant rinkos yra žuvies, nusipirko sau vieną didelę gražią lydeką ir, parnešęs namo, tuoj įdavė pačiai, kad pritaistyti, kaip reikia. Ta ėmė kapot, žiūri – viduriuose žiba neišpasakyto gražumo deimantas, pats patamsy šviečia. Prisižiūrėję ir prisidžiaugę padėjo jį ant lango, o patys atsisėdo vakarienės valgyti.

Šit važiuoja ponas su šešiais arkliais. Žiūri – ant lango gryčeliukėj žiba: nei ugnis, nei kas. Liepė vežėjui sustot, o pats išlipo iš karietos, įėjo gryčeliukėn, pašnekino truputį ir klausia:

– O kas čia per daiktas žiba ant lango?

– Tai, pon, geras daiktas, tiktai kad aš nežinau jo kainos.

– Aš norėčiau derėt, – sako ponas. – Ar neparduosi?

– O kodėl ne! Aš žmogus neturtingas...

– Na, tai aš duodu tau palivarką ir aštuonis prasčiokus – ar sutinki?

– Dėkui ponui, sutinku.

Gera! Tuoį ponas įsodino jį su pačia ir vaikais į savo karietą ir nuvežė į tą palivarką, kurį prižadėjo. Čia pagyveno keletą metų kaip pridera, ir neblogai jam sekėsi. Bet atmindamas, kad jam reikia būt pirkliu, pardavė savo palivarką, atvažiavo miestą, įsteigė parduotuvę ir pradėjo po truputį prekiauti. Čia jo laimė taip jam padėjo, kad ką tik nupirkdavo už rublį, parduodavo už du, ką nupirkdavo už dvidešimt, parduodavo už keturias dešimtis. Taip pagyvenęs keletą metų, paliko turtingiausiu to miesto pirkliu. Kiti pirkliai be jo nieko jau ir padaryt nebegali. Pagaliau paskyrė jį visų pirklių vyriausiuoju.

Tuo metu atvažiavo į tą miestą jaunesnysai brolis su trim dešimtimis vežimų linų. Pirkliai iš pradžios derėjo tuos linus, bet, atradę nemaža netikrų, paėmė ir įmetė vargšą kalėjiman. Po trijų dienų veda jį pas vyriausiąjį, kad nuteistų. Tas, pažindamas savo brolių ir atmindamas, kad jis jam daug gero darė, išteisino jį, atpirko linus, gerai užmokėjo, užprašė pas save, pamylėjo ir dar apdovanojo. Išvažiuodamas jaunesnysai ir klausia brolio:

– Na, kaipgi tu pasiekei tokių turtų?

– O taip ir taip... – Ir papasakojo visa, kaip buvo.

Parvažiavęs namo, jaunesnysai ir sako savo pačiai:

– Taip ir taip... Mes, – girdi, – gyvenam gerai, bet su broliu mums nesusilyginti. Vartoja tūkstančiais. Visų pirklių vyriausias yra. Ir toks geras, duok Dieve jam sveikatą, išgelbėjo mane iš bėdos, pamylėjo ir dar apdovanojo.

– Kaipgi jis galėjo taip greitai palikt tokiu turtuoliu? – klausia pati.

– Ogi taip: užkasė visus savo vargus bėdas po savo gryčeliukės slenksčiu, tai dabar jam viskas ir sekasi.

Pačiai tas kristelėjo [toptelėjo]. Mat pavydas ją apėmė. Brolis vargus bėdas užkasė – paleis gi jinai juos, kad vėl pristotų prie jo. Nulėkė, iškasė, atidarė krepšį ir sako:

– Na, jūs, vargai bėdos, eikit sau vėl prie mano paties brolio.

– Mes jau jo neberasim, – atsakė vargai bėdos, – mes geriau pas tave prisitosim.

Ir pristojo. Privarė jaunesnįjį brolių lig ubagystei. O vyresnysai gražiai sau gyveno ir prekiaavo. Ir dar dabar tebeprekiauja.

Pagiriai – Aleksandras Dambrauskas

29. *Kas atsitiko*

Ko tik, dėde, neatsitinka girtam. Ot, paklausyk, kas man vieną kartą atsitiko.

Ėjom su Kaziu iš Rikliškių nuo Maušienės namon. Teisybę sakant, buvom gerai įkaušę. Aš dar ne taip, o Kazys vos tik kojas velka. Na, ir einam sau kaip galėdami. Šnekenam sau, kalbamės, žinoma, kaip girti. O buvo tai rudens metas. Naktis, o tamsumas neiš-

pasakytas! Bet kelias gerai žinomas, ir dėl to, nors ir girti, einam tiesiai namon. Pamanėm tiktai sau: per kaimą eit bus labai šlapia, purvynė ligi kelių – neduok Dieve, dar galim išvirst. Eisim geriau per pakluones. Eisim. Na, ir einam. Atėjom ties Jakšto kiemu. Šit, žiūrim – pagal kryžių matyt kažnai kas baltas. Ak, mane jau ir baimė suėmė. O ką gi, manau sau, dabar vidunaktis, tamsybė neišpasakyta – kas ten gali žinot, ką tokiu metu sutiksi. Ar negali čia ir velnias pasipainiot? Ak, jau man pradeda dulkėt ir degtinė iš galvos.

– Kazy, ar tu matai, kas ten?

– Kur?

– Ogi aure pagal kryžių.

O šis, visiškai girtas, nieko ir nebijo.

– Eikim, – sako, – jį sugaut.

– O gal ten velnias?.. – sakau.

O šis man maskoliškai:

– Čiort ili ne čiort, a budim lovit. [Velnias ar ne velnias, bet gaudysim.]

Ir eina tiesiai pas kryžių. O mane jau drebulys paėmė. Drebedamas nemačiau, kaip jis ten gaudė, išgirdau tiktai, kaip mūsų baidyklė suriko:

– Kirgaga!

Man tada kaip akmuo nuo krūtinės nuriedėjo. Supratau, kad tai buvo ne velnias, bet balta žąsis.

Pagiriai – Aleksandras Dambrauskas

30. *Vandenis dievaitis*

Netoli nuo marės gyveno labai vargingas žmogus. Vieną kartą jis nuėjo į mišką palei marę pasikirst malkų. Bekertant medžius, nusmuko kirvis nuo kirvakočio ir įkrito į marę. Tada žmogus griebėsi už kirvio, bet tas greitai nuskendo į marės gilumą. Vargšas žmogelis, teturėdamas tikrai tą vieną kirvį, pradėjo verkti, sakydamas:

– Kuo aš nusipirksiu kitą kirvį, kad neturiu nieko?!

Jam beverkiant, atėjo seneliukas ir klausia jo:

– Ko tu verki?

Tas atsakė seneliukui:

– Ko gi aš neverksiu, kad vieną kirvį teturėjau, ir tas dabar įkrito į marę.

Senelis jam atsakė:

– Neverk, aš išimsiu.

Įlindo senelis į marę ir pasinėrė, bet netrukus vėl iškilo ir išnešė aukso kirvį. Ir paklausė to vargšo žmogaus, kuris įmetė kirvį:

– Ar tavo tas kirvis?

Jisai norėjo sakyti, kad jo, bet bijojo pameluoti seneliui ir atsakė, kad ne jo. Senelis pasinėrė antrą kartą ir ištraukė sidabrinį kirvį. Ir vėl klausė jo:

– Ar tavo tas kirvis?

Ir vėl atsakė, kad ne jo. Tada senelis pasinėrė trečią sykį ir ištraukė geležinį kirvį. Vargšiukėlis, pamatęs tą kirvį, suriko visu balsu:

– Tas tai mano kirvis!

Tada senelis atidavė jam ne tiktai geležinį kirvį, bet už jo teisybę – ir auksinį su sidabrinium. Tada vargšas ėjo namo su didžiu džiaugsmu, padėkojęs seneliukui.

Vargšas žmogus, turėdamas tokius du brangius kirvius, vis eidavo į mišką su auksiniu kirviu. Vieną kartą pasitiko jį turtingas ūkininkas einant į mišką su aukso kirviu ir klausia jo:

– Iš kur tu gavai tokį kirvį?

Tas pasakė, kaip jam buvo atsitikę ir kaip gavo tą kirvį. Ir turtuolis, norėdamas gauti iš senelio tokį kirvį, nuėjo pagal marės kraštą kirst medžių, įmetė į marę kirvį ir pradėjo verkti. Atėjo taip pat senelis ir klausia:

– Ko tu nori?

Jisai atsakė, kad įkrito kirvis į marę. Senelis jam sakė:

– Neverk, aš išimsiu.

Senelis įlindo į marę ir pasinėrė, bet netrukus vėl iškilo su aukso kirviu ir klausia:

– Ar tavo tas kirvis?

Žinoma, turtuolis, godus būdamas auksui, atsakė:

– Mano.

Tada senelis, žinodamas, kad tas kirvis ne jo, įmetė atgal į vandenį ir už jo melagystę ne tiktai nedavė kirvio, bet dar ir primušė jį taip labai, kad vos tik galėjo pareiti namo, ir parėjęs labai susirgo ir greitai numirė, beieškodamas turtų.

Šeduva – Petras Janušauskas

31. *Jonas ir Kaulo Dūdelė*

Gyveno viena žmonelė ir turėjo sūnų, vardu Joną. Vieną sykį nuėjo jin į mišką rinkti uogų ir nusinešė su savim sūnų. Pasodino jį ant pievos, papylė jam ant sterblės uogų, o pati nuėjo toliau rinkdama uogas. Prisirinko, kiek tilpo į jos indą, uogų ir grįžta atgal pas savo sūnų. Ieško ieško – niekur neranda Jono. Ilgai ieškojo ir niekaip negalėjo atrasti. Ką daryt? Apsiverkė ir parėjo namo.

Praėjo kiek metų. Nuėjo jin į mišką rinkti uogų ir atrado savo vaiką. Labai apsidžiaugė, kad rado gyvą. Prisirinko uogų, eina namo ir Joną vedasi.

Kelyje sutiko mešką. Ta prašosi, kad leistų jai su Jonu pasiristi, katras tvirtesnis. Nėra ko daryt – o taip meška suėdė Joną. Bet Jonas nutvėrė mešką į savo rankas ir taip ją sutrynė, kad kailį nė kaulų neliko. O kailį Jonas sau pasiėmė ir parsinešė namo. Motina labai apsidžiaugė, kad jos toks tvirtas sūnus.

Po keleto metų Jonas pasiėmė tą meškos kailį, nuėjo pas vieną labai turtingą žmogų ir paprašė, kad jam tą kailį pripiltų pinigų, o kad nepripils, tai bus jam mirtis. Nėra ko daryt – pripylė jam pilną kailį pinigų. Jis su tais pinigais nuėjo į miestą, nusipirko geležies, nusinešė pas kalvį ir liepė jam nukalti lazda. Kalvis nukalė. Jonas, pasiėmęs lazda, parėjo namo pas motiną ir prašo, kad jam leistų eiti į pasaulį. Nėra ko daryt – leido jam eiti. Ir jis, nieko nelaukęs, pasakė sudievu mo-

tinai ir išėjo. Vaikščiojo po pasaulį, daug visa ko jam atsitiko, bet jis visus, kas pastojų kelią, pergalejo.

Vaikščiojo Jonas labai ilgai ir priėjo užkeiktą vieno karaliaus dvarą. Ir jam pasinorėjo išvaryt iš to dvaro piktą dvasią ir išvaduot tuos, kuriuos kiekvieną naktį ji kankino. Visas tris naktis galynėjosi su pikta dvasia, tačiau pergalejo, išvadavo visą dvarą. Visi labai dėkojo jam už tai ir davė, ko tik jis norėjo. Bet Jonas nieko neėmė iš jų, tik pabuvo kelias dienas, atsilsėjo ir išėjo toliau. Priėjo miške tuščią gyvenimą ir ten norėjo kelias dienas atsilsėti, bet ilgai nebuvo. Nes vieną sykį jis verda sau valgyt – ir įėjo žmogelis mažutis, bet barzda už jį patį daug didesnė, ir pradėjo prašyti, kad jam duotų pavalgyti. Jonas, nieko nelaukęs, pripylė jam bliūdėlį ir padavė. Tas valgydamas išmetė žemėn šaukštą ir prašo, kad jam Jonas paduotų. Jonas priėjo, pasilenkė paimti šaukšto, o tas Jonui už kaklo nutvėrė ir norėjo jį primušti. Bet Jonas nutraukė jį, pagavo savo lazda ir kad ims duoti – kol užmušė. O kai užmušė, išnešė ir aukštai ant medžio šakų užmetė. Grįžo atgal, pavalgė, išėjo pažiūrėti žmogelio – ir neberado. Tada ėmė pėdsaku sekti, kur jis nuėjo. Ir priėjo urvą. Įlindo į tą urvą,ėjo ilgai. Pagaliau priėjo trobelę ir toj trobelėj rado tą senelį, kurį užmušė. O jis vadinosi Kaulo Dūdelė.

– A! – sako. – Ar tu čia? Aš tau duosiu!

– Tylėk! – sako Jonui Kaulo Dūdelė. – Mano tėvas dabar pargrįžo labai piktas. Kai jis atsikels, tai ir tau, ir man bus blogai.

– Na ir kas?! – jam atsakė Jonas. – Aš ir tavo tėvui taip pat duosiu kaip ir tau!

Nutvėrė Kaulo Dūdelę, mušė, kol užmušė. O kai užmušė, numetė ir nuėjo toliau. Išėjo iš to urvo ir pamatė priešais upę baisiai didelę, kad nebuvo kur išeiti. Atsirado iš kur – jis pats nepasakė – didelė paukštė ir sako:

– Jei nori, aš tave pernešiu per tą upę.

– Kodėl nenorėsi, – atsakė jai Jonas.

– Na, tai gerai, sėskis ant manęs.

Jis atsisėdo ant to paukščio, ir jį pernešė į kitą upės pusę.

– Pasakyk man, Jonai, dėl ko aš tave pernešiau per upę? – klausia paukštė.

– Ką aš galiu žinot, – atsakė Jonas.

– Aš tave pernešiau dėl to, kad tu užmušei tą Kaulo Dūdelę, nes jis buvo man didžiausias priešininkas.

Padėkojo Jonas jai ir nuėjo savo keliu. Pagaliau parėjo pas motiną. Rado ją gyvą ir su ja kartu gyvena, daugiau nebėjo į pasaulį laimės ieškot.

Šeduva – Petras Dočkus

32. Jei nemiela, neklausyk

Gyveno du broliai protingi, o trečias durnas. Vieną kartą nujojo jie visi trys į tankų mišką ir norėjo tenai papietaut. Įpylė į puodą kruopų, pripylė vandens, o negalėjo sugalvot, iš kur ugnies gaut. Netoli nuo tos vietos gyvena bitininkas. Didysai brolis sako:

– Aš eisiu pas bitininką parnešt ugnies.

Ateina ir sako seneliui:

– Dėdut, duok man ugnies.

O senelis sako:

– Padainuok pirma dainuškėlę, po to gausi.

– Kad aš nemoku, dėdut.

– Na, tai pašok.

– Neturiu noro.

– Tai aš tau ir ugnies neturiu.

Už tą priešginumą senis išvarė jį, išrėžęs iš nugaros diržą. Ir sugrįžo vyresnysai brolis be ugnies.

Čia vidurinis sumurmėjo ant vyresniojo, sakydamas:

– Et, koks tu liurbis – nemokėjai ugnies paprašyt. Dabar aš eisiu.

Ir nuėjo. Ateina pas bitininką vidurinis brolis ir prašo:

– Dėdut, ar neduosi man ugnies?

– Na, mano mieliausias, pagiedok giesmelę.

– Aš nemoku.

– Na, tai pasaką pasakyk.

– Tų aš suvisam nežinau.

Senis ėmęs ir iš to brolio nugaros išrėžė diržą. Ateina ir tas pas savo brolius be ugnies. Protingieji dabar žiūris į kits kitą kaip iš medžio iškritę. Durnius pasižiūrėjo į juos ir, taręs:

– Et jūs, protingieji, nė vienas neparnešėt ugnies... – pats nuėjo ugnies rūpintis.

Ateina durnius pas tą patį senį ir sako:

– Dėdut, ar neturi ugnies?

– Turiu, – atsakė senis. – Pašok, tai gausi.

– Aš nemoku šokt.

– Na, tai pasaką pasakyk.

– O! – atsiliepė durnius, sėsdamas ant palinkusios tvoros. – Tai aš galiu tamstai padaryt. Na, žiūrėk, – sakė durnius, – sėskis prieš mane ir klausyk, o trukdyt man nesiryžk. O jei pertrauksi man sakyt, tai iš tamstos nugaros tris diržus išrėšiu.

Atsisėdo prieš jį senis taip, kad jo plikė prieš saulę blizgėjo. Durnius atsikosėjęs pradėjo pasaką:

– Klausyk dabar, dėdut.

– Klausau, – atsakė senis.

– Aš turėjau, senel, širmą arklį. Jodavau su juo tankiai į mišką malkų kirst. Jodinėjau aš ant jo šešerius metus. Kartą, jodamas per mišką, pamačiau aukštą ąžuolą. Pradėjau lipt į jį – ir įlipau į dangų. Tenai atradau aš, kad gyvuliai labai pigūs, tiktai uodai ir musės brangios. Ėmiau išlipau žemėn, prigaudžiau du pūru uodų irusių, užsiverčiau ant pečių ir vėl įsikasiau į dangų. Nusiėmiau nuo pečių uodus ir muses ir pradėjau dalyt juos nusidėjėliam žmonėms: atiduodu aš musę su uodu, o imu iš jų karvę su telioku. Ir surinkau tiek gyvulių, kad suskaityt jų nebegalėjau. Nusiariau juos prie skylės, per kurią įlindau į dangų, – na, neberadau ąžuolo. Čia aš labai susirūpinau ir mąščiau, kaip man iš dangaus išlipt. Pagaliau sumaniau nuleist virvę lig žemei. Dėl to išpjoviau visus gyvulius, susiuvau iš jų odų ilgą diržą ir pradėjau leistis. Leidžiuos

leidžiuos – ir pritrūkau diržo didesniai aukštumui, nekaip tamstos grytelės viršūnė. Bet nušokt pasibijojau. Klausyk, senel, o pats su žabeliu tada nuo savo plikės muses baidei.

– Klausau, mano mielas.

– Čia žmogus, mano laimei, avižas sijojo. Pelai lekia į viršų, o aš, juos susigaudęs, išsikepiau, bekap-sodamas ant diržo, duonos ir pavalgiau. Netikėtai pakilo didelis vėjas ir pradėjo mane į visas šalis mėtyt taip, kad pamačiau Varšavą, Rygą ir daug kitų miestų, o mažų miestelių – be skaičiaus. Nutrūko pagaliau mano virvė, ir įdribau į baisų purvyną. Visas aš pasinėriau, viena tik galva paliko paviršiuį. Norėtus man išlįst, bet nė jokių būdu negalima: kai tik pasijudinu – dar giliau skęstu į purvynus. Ant mano galvos antis susinešė lizdą. Paprato po tą balą vienas vilkas kiaušiniaut. Aš kaip galėdamas ištraukiau vieną ranką iš maurų ir nutvėriau vilkui už uodegos, – kai atėjo pas mane kiaušinių ėst, aš nutvėriau jam už uodegos ir balsiai surikau: „Tulia! Tulia!“ Jis kaip šoko persigandęs – ir mane kartu išnešė iš purvynės. Ar girdi, senel? Tamsta norėjai jį suturėt, o jis, pargriovęs tamstą kaip seną kelmą, išspruko.

– Girdžiu, – atsakė senis.

Mato durnius, kad jau nebegerai, pasaka baigias ir pasibaigė, o senis išturėjo žodį ir nepertraukė. Dėl to, kad supykintų jį, pradėjo šitaip sakyti:

– Ar girdi, senel: mano tėtušis ant tamstos tėtušio raitas jodinėjo.

– Ne, mano ant tavo jodinėjo, – pertraukė senis.

Durnius labai apsidžiaugė nors pabaigoj išvedęs senį iš kantrybės, nes jis tai tiek ir norėjo. Pasirito jį ir už pasakos pertraukimą, kaip iš pradžios susikalbėjo, išrėžė iš senio nugaros tris diržus. Paskui pasiėmė ugnies ir sugrįžo pas savo brolius. Po to susikūrė ugnį, uždėjo puodą su kruopomis ir pradėjo virt košę. Kai košė išvirs, tai ir pasaka prasiilgins, o dabar jau galas.

Šeduva – Petras Vaitiekūnas

33. Trys broliai: vienas durnius, du protingi

Vienas tėvas turėjo tris sūnus. Du buvo protingi, o vienas durnius. Tėvas numirdamas visą savo gėrybę paliko protingiems, o durniui – tiktai grytelę.

Durnius, vedęs pačią, paprašė savo brolius į svečius. Norėdamas pamylėti, išvirė košės ir, pamatęs ateinant, greitai užgesino ugnelę, o košė dar ir nukaista ilgą laiką plepėjo. Broliai, pamatę, kad košė verda be ugnelės, pradėjo iš jo tą katilėlį derėti ir užmokėjo šimtą rublių.

Netrukus pasitaikė jiems kelionė, ir išvažiuodami pasiėmė tą katilėlį, manydami, kad ir išties verda jame be ugnies. Bet pasimatė, kad durnius juos apgavo. Pargrįžę namo, eina pinigų atsiimt.

Durnius, numanydamas brolius ateisiant, pasirūpino du kiškiu ir, išeidamas į mišką, įsakė pačiai, kad

ji, pamačiusi ateinant brolius pas ją, išvirtų kiaušinių, dešrų, iškeptų kiaušininės ir atneštų jam. Sykiu atsineštų ir kiškį. O kitą kiškį jis pats nusinešė.

Neilgai trukus pas ją atėjo broliai ir norėjo atimti pinigus, kuriuos davė už katilėlį. Durnius paprašė brolius nieko nedaryt ir pasakė, kad jų pinigus išaikvojo. Paskui ištraukė kiškį iš maišo ir jam liepė lėkt namo pasakyt pačiai, kad atneštų valgyt kiaušinių, dešrų, kiaušininės ir ją patį kad atsineštų. Kiškis paleistas nulėkė savais keliais.

Pati, pamačiusi einant brolius, prisitaisė, ko tik buvo jai pats sakęs, pasiėmė taipogi kiškį ir nunešė jam valgyt. Broliai pamatė, kad pati visko atnešė, kaip tiktai jis įsakė kiškiui, – ėmė derėt kiškį ir užmokėjo du šimtu rublių.

Parėję namo, jie irgi išėjo į mišką malkų kirst. Užsinorėję valgyt, paleido kiškį, kurį buvo atsinešę, ir įsakė jam, kokių valgių atnešt. Kiškis nulėkė savais keliais. Jie, nesulaukdami atnešant valgyt, pamatė, kad juos durnius vėl apgavo.

Labai supykę broliai pagavo durnių, įkišo į maišą ir nunešė girdyt. Bet jie užmiršo kirvį ir neturėjo su kuo prakirst ledo. Nėra ko daryt – parėjo abudu kirvio atsinešt. O durnius pradėjo rėkt:

– Nemoku skaityt nė rašyt – žada mane karalium skirt!

Tuo metu žydas važiavo su prekėmis. Išgirdęs tuos žodžius, nuėjo pas tą maišą ir sako:

– Ui, leisk mane: aš moku rašyt ir skaityt.

Durnius, įkišęs žydą į maišą, pasiėmė jo arklių su vežimu ir nuvažiavo. Neilgai trukus atėjo broliai ir tą žydą su maišu, prakirtę eketę, pakišo po ledu.

Durnius, pardavęs to žydo prekes ir arklių, parėjo namo pas brolius ir jiems pradėjo apsakinėt, kad po ledu rado tėvą ir jam tėvas davė pinigų, ir kad ten tokie rūmai, kad nė apsakyti negalima. Broliai, tą girdėdami, pradėjo durniaus prašyti, kad jis juos pakištų po ledu. Durnius išpildė jų prašymą, ir taip jam atliko visos jų gėrybės.

Naujamiestis – Jonas Šurna

34. Durnius pasiliko durnium

Vienoj vietoj gyveno trys neturtingi broliai: du protingi, o trečias durnius. Nieko jie neturėjo, tik tai vieną karvę. Kad vyresnybė reikalavo mokesčių, tai jie neturėjo kuo užmokėti, dėl to norėjo tą karvę parduoti ir gauti tiek pinigų, kad galėtų užmokėti mokesčius. Pirmiau vedė parduoti vyriausias brolis, bet kad negavo tiek pinigų, kiek reikėjo mokesčiams, tai ir parsivedė nepardavęs. Antrą kartą vedė tą karvę parduoti kitas brolis, bet ir tas nepardavė dėl tos pačios priežasties.

Pagaliau vedė tą karvę durnius. Vesdamas į miestą, jisai užėjo į popo dvarą. Čia ant jo pradėjo loti šuva. O durnius manė, kad tas šuva nori pirkti jo karvę.

Paklausė, kada atiduos pinigų. Šuva vėl sulojo. Durnius pririšo karvę prie tvoros ir nuėjo namo.

Broliai klausė, kur karvė. Durnius sakė pardavęs.

– O kur pinigai?

– Rytoj atiduos.

– O kam pardavei?

– Popo šuniui.

Broliai išsigando, kad neteko nei karvės, nei pinigų. Rytojaus dieną durnius liepė broliams paimti dvi karteles ir eiti paskui jį. Nuvedė brolius į popo dvarą, atrado tą patį šunį, kuriam karvę pardavė, ir klausė:

– Kur pinigai?

Šuva nubėgo į pastogę ir pradėjo žemę kapstyti. Durnius liepė broliams toje vietoje kasti, ir atrado didelį katilą su pinigais. Vyresnieji broliai paėmė tą katilą su pinigais ant kartelių ir nešė namo. Eidami per popo kiemą, pabijojo, kad popas išėjęs nepamatytų ir neatimtų pinigų, dėl to durniui liepė eiti pirma ir jeigu popas išeitų, kad sušvilptų. Durnius su pagaliu ant pečių nuėjo pirma ir pamatė popą kieme stovintį. Kai jisai švilpė jam su pagaliu per kaktą – ir užmušė popą.

Tuo tarpu atėjo broliai. Nusigando pamatę popą užmuštą. Bet nėra ko daryti – jau neatgyvinsi popo. Užsidėjo jį ant pinigų ir, parnešęs namo, įmetė į rūšį.

Praėjo keletas savaitių. Niekas nežinojo, kur prabuvo popas. Ieškojo, kaip tiksliai kas išmanė, bet nerado nei gyvo, nei negyvo. Atlaikė pamaldas ir šermenis. Šermenų vaišėse buvo daug žmonių, ir buvo tie trys broliai. Durnius pradėjo klausinėti, kas čia per vaišės:

ar kas gimė, ar mirė? Jam atsakė, kad popas prapuolė ir už jį dabar sutaisė pagrabą. Durnius tuojau pasisakė, kad jisai užmušė popą, su broliais nunešęs namo ir įmetė į rūšį.

Broliai, tą išgirdę, nubėgo namo, išėmė popą iš rūsio, paslėpė į kitą vietą, o į tą rūšį įmetė negyvą ožį.

Žmonės, iš durniaus išgirdę, kad jų rūsyje yra popas, tuojau norėjo eiti į tą rūšį. Bet durnius jų neleido, pats įlipo ir, čiupinėdamas ožį, klausinėjo, koks buvo popas: ar su barzda, ar su ragais, ar su uodega?.. Ir galiausiai ištraukė. Tada visi pamatė, kad tenai ne popas buvo, bet ožys. Durnius pasiliko durnium.

Josvainiai – Andriejus Rakauskas

35. Iš kur prasidėjo degtinė

Vienas dievobaimingas šeimininkas gyveno labai vargingai, kažin kodėl jam nesisekė ūkininkauti. Vis, būdavo, neuždera jo javai. Vienais metais toksai pas jį buvo badas, kad nieko neteko, pasiliko tiktai kampelis duonos. Eidamas arti, šeimininkas pasiėmė tą kampelį ir išsinešė į lauką, kad, užsinorėjęs valgyti, nors kiek užkąstų. Pasidėjo tą duoną ant ežios ir pradėjo arti.

Velnius nežinojo, kaip galėtų jį sugundyti nusi-dėti. Dėl to pagalvojo: „Paimsiu tą duoną ir suėsiu, o kai šeimininkas, užsinorėjęs valgyti, ieškos duonos, tai neradęs pradės tą keikti, kuris duoną suėdė, ir nusi-dės.“ Kaip pamanė, taip ir padarė.

Šeimininkas, užsinorėjęs valgyti, ieškojo duonos, bet neradęs ne keikė, o pasakė:

– Tegul bus tam į sveikatą, kas tą duoną suvalgė: turbūt ir jisai valgyt norėjo.

Velniukui – baisu. Ką čia daryti? Norėjo, kad žmogus nusidėtų, bet išėjo kitaip: davė žmogui priešastį Dievą pagarbinti. Velniui didelis nusidėjimas. Eina prie Liucipieriaus ir prisipažįsta nusidėjęs. Liucipierius už tokį nusidėjimą priteisė velniui tarnauti ištikimais septynerius metus be užmokesnio tam šeimininkui.

Velnias turėjo klausyti. Pasivertė žmogumi ir eina prie to šeimininko prašytis už berną. Šeimininkas nenorėjo priimti, nes neturėjo ko valgyti, o kuo maitins berną? Bet velnias įsiprašė.

Bernas tas tarnavo šeimininkui kuo ištikimiausiai, o kaipo velnias, žinojo ateitį. Vieną rudenį jisai sutarė su šeimininku – išarė visus kalnelius, nes žinojo, joguei bus lietinga vasara. Ir teisybė, atėjo vasara – lijo lietus, lijo, vanduo apsėmė visus laukus, o to šeimininko kalnai žaliuoja, net miela žiūrėti. Šeimininkas iš tų kalnų tiek gavo javų, kad ne tiktai turėjo duonos ir visa, ko tik reikėjo, bet dar daugel pardavė javų.

Atėjo kitas ruduo – bernas tas arė didžiausias lomas, balas, nes žinojo, kad būsiančią vasarą bus sausra. Atėjo vasara, ir per visą vasarą nebuvo lietaus, visi javai pražuvo, o to šeimininko – kuo geriausi. Ir vėlei prikūlė tiek javų, kad ir pardavinėjo, ir skolino, ir tai dar daugel liko.

Tada tas bernas tarės su šeimininku, kad ką nors išgalvotų iš tų javų. Kai javų buvo lig sočiai, tai šeimininkas ir leido bernui – ką tik jis nori, tai tegul daro. Bernas paėmė nemažai rugių, susaldino ir, supylęs į katilus, pradėjo virti, maišyti, pagaliau išsunkė tokį rasalą kartų ir labai stiprų. Nunešė bernas to rasalo paragauti šeimininkui. Šeimininkas truputį paėmė į burną, bet kad tas rasalas buvo labai kartus, degino liežuvį ir burną, tai šeimininkui nepatiko. Bernas antrą kartą atnešė, pats gėrė ir prašė šeimininką, kad dar paragautų. Šeimininkas paragavo – jau truputį patiko. Paskui pats pradėjo ragauti, ragauti, kol nuo kojų nuvirto. Ir taip pamėgo tą gėralą, kad pragėrė visus savo turtus ir blogai pabaigė savo gyvenimą.

Bernas tasai išmokė ir kitus, kaip tą gėralą virti. Dabar žinom, jogei tas gėralas, išgalvotas velnio, yra ta mūsų degtinė. Tai yra degtinė turi savo pradžia nuo velnio.

Josvainiai – Andriejus Rakauskas

36. *Čigonas ir gyvatė*

Į vieną kaimą paprato lakstyti gyvatė ir žmonės eiti. Ir taip per kurį laiką iš to kaimo žmonės išnešiojo, tiktai pasiliko vienas žmogelis. Bet ir tą būtų suėdusi, kad nebūtų pasipainiojęs čigonas.

Čigonas kažin iš kur užėjo į tą kaimą. Perėjo visas trobas ir niekur nerado nė jokio žmogaus. Paga-

liau vienoj troboj rado žmogų verkiantį. Pasiklausė, ko jisai verkia ir kur prapuolė žmonės. Žmogus tas pasakė jam, kad į tą kaimą paprato lakstyti baisi gyvatė, išnešiojo visus žmones, o rytoj atlėkus ir jį suėdė, taip pat ir čigono nepagailėdė. Čigonas nebijojo, savo gudrumu jis manė ir save, ir tą žmogų išgelbėsiąs nuo gyvatės.

Kitą dieną pakilo didelė vėtra, ir atlėkė gyvatė. Atlėkusi suriko:

– O, turėsiu gerą pusrytį: palikau vieną žmogų, o dabar jau du!

Čigonas atsiliepė:

– Tai bene ir suėsi du? Man rodos, kad paspringsi!

– Nepaspringsiu, ir su kaulais prarysiu! O kad nori, eikš, pamėginsim jėgas, katras tvirtesnis.

Gyvatė paėmė akmeniuką ir į smiltis suspaudė. O čigonas sako:

– Kas čia per jėga... Žiūrėk, kad aš suspausiu, tai ir vanduo iš akmenio varvės.

Čigonas paėmė maišelį su varške, suspaudė – ir pradėjo išrūgos varvėti. Gyvatė manė, kad iš akmenio vanduo varva, ir sako:

– Tu už mane stipresnis. Bet katras garsiau sušvilpsim?

Gyvatė kai sušvilpė – net langai išbyrėjo. Čigonas pasakė:

– Tu gerai švilpi, bet kad aš sušvilpsiu, tai tau ir akys kaktoje iššoks, jei neužriši.

Gyvatė užsirišo akis. Čigonas, paėmęs kuoką, kad duos jai per galvą – net ta parvirto ir pradėjo šaukti, kad daugiau nešvilptų. Atsikėlusį nuo žemės, gyvatė sako pirmą tokį žmogų atradusi, kuris su ja būtų vienodos galios, ir pasakė, kad jau daugiau žmonių neės ir gyvens su čigonu vieningai.

Jinai užsinorėjo būti. Siunčia čigoną į lauką, kad parneštų jautį pietums. Čigonas nuėjo į lauką, gaudo jaučius ir riša visų uodegas į vieną daiktą. Gyvatė, nesulaukus čigono, nubėgo pati į lauką ir klausė, dėl ko jis taip ilgai neatneša jaučio. Čigonas atsakė: jis norįs visus surišęs atnešti, kad ilgam laikui užtektų. Gyvatė pagriebė didžiausią jautį ir nuvilko į kaimą, nuplėšė kailį, o mėsą sudėjo į katilą.

Vėl siunčia gyvatė čigoną į šulinį, kad su tuo kailiu atneštų vandens. Čigonas nuėjo prie šulinio ir pradėjo aplink jį griovį kasti. Gyvatė, nesulaukusi vandens, nubėgo prie šulinio ir pradėjo čigoną barti, kad jis taip ilgai neatneša vandens. Čigonas pasakė, kad jis nori visą šulinį atnešti. Gyvatė pripylė pilną kailį vandens ir nuvilko.

Siunčia dabar čigoną į mišką, kad atneštų medžių. Čigonas nuėjo į mišką, pradėjo plėšt karnas ir vyti virvę. Gyvatė, nesulaukusi čigono su medžiais, bėga į mišką ir baras, dėl ko neskubina medžių nešti. O čigonas atsako norįs visą mišką surišti ir nunešti į kaimą. Gyvatė išplėšė storiausią medį su šaknimis ir nuvilko namo.

Išvirė tą jautį, pradėjo gyvatė būti ir čigoną raginti. Čigonas nevalgė, ir jinai viena visą jautį suėdė.

Gyvatė klausė čigono, dėl ko jis nevalgo. Čigonas atsakė nenorįs valgyti: jam labai rūpį namai ir vaikai.

Gyvatė pakinkė pora arklių į gražų brikelį ir su čigonu nuvažiavo į jo namus. Iš tolo čigoniukai, pamatę tėvą savo, pradėjo rėkti:

– Tėtušis parvažiuoja, mums parveža gyvatę!

Gyvatė klausė čigono, ką jie darys su ja. Čigonas atsakė:

– Kas tiktai jiems patiks.

Gyvatė pabijojo čigoniukų, išsoko iš vežimo ir nulėkė sau. O čigonui pasiliko jos arkliai ir brikelis.

Josvainiai – Andriejus Rakauskas

37. *Apie karalaitį*

Vienoj karalystėj gyveno labai turtingas karalius. Jis nutiesė per upę aukso tiltą ir įsakė kiekvienam iš trijų savo sūnų, kad iš eilės naktimis eitų saugot ir neužmokantiems nustatyto mokesčio už perėjimą neleistų vaikščiot per tiltą.

Pirmą naktį nuėjo vyresnysai sūnus. Jam bestovint, atėjo vienas senis ir norėjo persikelt į kitą upės pusę. Bet tas karalaitis neleido, pakol neužmokėjo.

Antrą naktį nuėjo vidutinis – su juo taip atsitiko, kaip ir su vyresniuoj.

Trečią naktį nuėjo jaunesnysai sūnus. Tam bestovint, atėjo tas pats senis ir prašė, kad jį perleistų per tiltą. Karalaitis, matydamas varganą senį, ne tik jį per-

leido nereikalavęs mokesčio, bet ir pernešė per tiltą ant savo pečių. Už gerą širdį senis davė karalaičiui tris ženklus: pirmą – kad karalaitis, pagalvojęs apie senį, galėjo pasiverst į smarkiausią arklį; antrą – kad galėjo pasiverst į greičiausią erelį; trečią – į lydeką.

Parėjus namo, klausė karalaičio tėvas:

– Ar perleidai ką per tiltą?

Karalaitis atsakė, kad nieko neleido eit per tiltą, tiktai jisai pats pernešęs vieną senį, kuris neturėjo kuo užmokėti. Tėvas labai išbarė už tatai savo sūnų.

Paskiau atkeliavo su kariuomene į tą karalystę toks karalius, norėdamas, susivienijęs su karalium, kuris turėjo aukso tiltą, eiti kariauti prieš vokiečių karalių. Bet atvažiavęs karalius buvo užmiršęs namie savo ginklus ir klausinėjo tokio žmogaus, kuris atneštų jam tuos ginklus iš namų, prižadėdamas atiduoti savo dukterį ir po mirties – karalystę. Tačiau neatsirado toksai, kuris būtų apsiėmęs atnešti. Pagaliau atėjo karalaitis ir tarė, kad jis gali tą padaryti. Svečias apsidžiaugė ir prižadėjo išpildyt savo prižadėjimą.

Karalaitis, išėjęs iš miesto, pasivertė į arklį, po to – į erelį, paskui – į lydeką ir ne per ilgą laiką atsidūrė to karaliaus sostinėje. Persivertęs vėl į žmogų, nuėjo į rūmus. Ten rado karaliaus, kuris jį atsiuntė, dukterį. Apsakė jai, ko atėjo ir iš kur. Ta karalaitė, paduodama jam tėvo ginklus, nusimovė nuo piršto savo žiedą, perkando per pusę ir vieną pusę davė tam karalaičiui, kad ją atmintų. Padėkojęs karalaitis leidos atgal su ginklais į savo karalystę. Parlėkęs teberado miegantį

karalių. Buvo dar anksti, ir karalaitis, pasivertęs į erelį, atsitūpė ant stulpo.

Tuo tarpu ėjo vienas medžiotojas. Pamatęs betupint erelį, nušovė ir, paėmęs ginklus, nunešė karaliui, sakydamas, kad jis parnešė. Karalaitis neilgai trukus atgijo.

Karalius, baigęs karą, nukeliavo į savo karalystę ir apšaukdino savo dukters vestuves su medžiotoju, kuris atnešė jo ginklus.

Prasidėjus vestuvėms, atkeliavo ir tas karalaitis, persitaisęs į ubagą. Kada karalaitė vaišino visus vargšus, pavaišino ir jį. Bevaišindama pamatė stiklinėį, iš kurios gėrė, pusę duoto žiedo. Atsiminus apie tą, kas buvo, karalaitė pasakė tėvui. Tėvas, išklausęs karalaičio atsitikimus ir atradęs jo teisybę, liepė tą medžiotoją nužudyti. O tas karalaitis paliko karaliaus žentu ir po jo galvai – karalium.

Krakės – Antanas Tiška

38. Elena su broliuku ir ragana

Buvo senis ir boba ir turėjo jie vieną sūnų ir dukterį. Sūnus buvo vardu Jonukas, o duktė – Elena. Tėvai greit numirė. Sesutė Elena ir broliukas, atlikę našlaičiai, kur pasidės? Nieko tėvai po mirties nepaliko, kaip tik keturis obuolius. Pasiėmė šituos obuolius ir išėjo sau į pasaulį.

Eina jie, eina ir pamatė girioj grinčelę. Įeina į vidų – o čia gyvena ragana su dukteria savo.

– Sėskitės, – atsiliepė ragana, – vaikeliai mano, už stalo. Aš jums iškepsiu po bandelę – gal jūs priilsę ir toliėjot?..

Iškepė ir davė vienam ir kitam po bandelę. Broliukui padavė bandelę kone vienos druskos. Suvalgė abudu, padėkojo ir išėjo.

Broliukas, pavalgęs vienos druskos, pradėjo labai trokšti ir, pamatęs vandenėlį arklio pėdelėje, dainuodamas pradėjo prašyti:

– *Elen sese, Eleniute sesute,
Ar gert arklio pėdelę,
Ar negert?*

O ji jam atgal:

– *Mano mielas broliukėli broliukėli,
Negerk arklio pėdelę pėdelę:
Paliksi arkliukėliu arkliukėliu!*

Ir davė jam pusę obuoliuko. Tas suvalgęs, palaukęs pradėjo vėl trokšti. Ir taip pamatė paskui vandenėlį jaučio pėdelėje ir vėl taip dainavo. Po to – briedžio pėdelėje. O jinai vis neprileido gerti, dainuodama, jog būtų palikęs ar jaučiu, ar briedžiu, ir kiekvieną sykį, kai tik pradeda trokšti, duoda jam pusę obuoliuko. Bet kad jau atidavė paskutinę pusę obuoliuko, tada nežinojo ir pati, ką daryt. Broliukas pamatė avytėlės pėdelėje vandenėlį ir pradėjo prašyti:

– *Elen sese, Eleniute sesute,
Ar gert avinėlio pėdele,
Ar negert?*

O ji jam atgal:

– *Mano mielas broliukėli broliukėli,
Oi, negerk avinėlio pėdele pėdele:
Paliksi avinėliu avinėliu!*

Neturėjo jam ko duot – pradėjo verkt ir nepamatė, kaip broliukas pasilenkęs atsigėrė ir pasiliko aviniuku. Atsisuko Elena ir mato aviniuką su šilkų vilna, aukso rageliais, deimanto akelėm, sidabro kojelėm, bet tuoju pažino savo broliuką.

Verkdama Elena eina toliau, o aviniukas aplink ją šokinėja. Eina per pievas, per lauką ir mato ant kalno rūmus. Pieva išpjauta, šienas į kupečius sudėtas. Ant vieno kupečio atsisėdo ir verkia, o aviniukas broliukas aplink ją šokinėja.

Važiuoja karalius pro šalį ir mato – mergaitė su gražiu aviniuku besėdinti ant kupečio. Karalius išlipo iš kariatės ir, pamatęs aviniuką taip gražų, pradėjo ją prašyti, kad atiduotų. Bet kad jinai nenorėjo nė už jokių pinigų karaliui atiduoti, karalius prižadėjo ją vesti, nes ir jinai jam labai patiko. Jinai sutiko. Vestuvės atbuvę, gyveno abudu linksmai, ir aviniukas šoko tai aplink karalių, tai aplink seserį ir vis linksmas.

Netrukus karaliui reikėjo stoti į karą. Sudievu visiems pasakęs, išvažiavo. Tuoju atėjo ragana pas karalienę ir prašo eiti į pirtį. Karalienė nuėjo, bet kai

tik nusirengė, įėjo ragana, pagriebė karalienę ir įkišo į pečių, o sudegusios karalienės pelenus nunešė ant marių krašto ir išbarstė. Nuėjo ragana namo, apvilko savo dukterį karalienės drabužiais ir nuvedė į rūmus.

Po karo parvažiavo karalius namo, bet netikros karalienės nepažino, tik labai liūdnas buvo, kad aviniukas ne taip linksmas kaip pirma.

Karalienė pradėjo karalių prašyt, kad aviniuką lieptų papjauti, nes gali jis padvesti: nieko neėda. Karalius, prašomas jos, sutiko ir žada jau rytojaus dieną avinėlį pjauti. O avinėlis, įbėgęs pas karalių, pradėjo prašyti, kad leistų jį į marias nusiplaut: tada būtų gardesnė mėsa. Karalius išleido jį, bet liepė sekti paskui tarnams savo.

Aviniukas priėjo prie marių krašto ir pradėjo šaukti:

*– Elen sese, Eleniute sesute,
Sargai geldas mazgoja mazgoja,
Sargai peilius galanda galanda –
Ketin karalius mane pjauti!*

○ iš marių atsiliepė:

*– Joniuk broliuk, Joniuk broliuk,
Maldyk poną, maldyk poną,
Tegul numezga šilkų tinklą, šilkų tinklą,
Tegul sugauna pilką žąsį, pilką žąsį.*

Tarnai, ką girdėjo, pasakė karaliui, bet jis nenorėjo tikėt ir liepė rytojaus dieną aviniuką pjauti.

Kitą rytą aviniukas vėl prieš pjovimą maldauja karaliaus, kad jį leistų paskutinį sykį prie marių. Karalius leido, bet, norėdamas sužinot, ar teisybė, ką tarnai sakė, pats eina žiūrėti ir girdi viską tą, kaip tarnai sakė. Dabar karalius patikėjo ir tuoj liepė megzti tinklą. Lig vakarui nenubaigė, paliko rytojui. Bet ragana, bijodama, kad nesugautų žąsį, su dukteria savo nakčia visą tinklą išardė. Rytą karalius, pamatęs išardytą tinklą, liepė susaukti daug žmonių, kad greičiau padarytų. Kai tinklas jau buvo numegztas, karalius su žmonėmis išėjo gaudyti žąsį. Užmetė tinklą ant marių, sugavo ir ištraukė ant kranto, o žąselė nusipurtė ir pasiliko panele. Karalius tuojau pažino savo tikrą pačią. Labai buvo linksmas ir, sužinojęs iš jos viską, kaip buvo, liepė ją nunešti į rūmus, o raganos dukterį išdavė didelėms kančioms. Nuo to laiko karalius su karaliene linksmiai gyveno, ir aviniukas vėl šokinėjo, linksmynos kaip pirma.

Butkiškė – Ipolitas Barauskas

39. *Atsiskyrėlis*

Kadaise seniai vienas atsiskyrėlis, skaitydamas knygas, išskaitė, kad visokių malonių galima iš pono Dievo apturėti. Taip tas atsiskyrėlis, perskaitęs vieną sykį, antrą, trečią ir pagalvojęs, eina pas karalių ir taip prašneka:

– Šviesiausias karaliau, esmu atsiskyrėlis ir prašau tavęs, kad priimtumei mane į žentus.

Karalius į tokį atsiskyrėlio prašymą nenorėjo atsakyti, bet davė jam tris dienas, kad palauktų. Atsiskyrėlis sutiko. Tuoju karalius sušaukė išmintingiausius savo karalystės žmones pasitarti ir klausė juos, ar atiduot savo dukterį už to atsiskyrėlio, ar ne. Galvojo dieną, galvojo antrą, trečią eina pas karalių ir sako:

– Galvojom tris dienas, ir niekas iš mūsų negali tau patarti. Bet yra čia įkalintas senas žmogus, pasodintas dar tavo tėvo, – tas pasakys, kaip padaryti.

Tuoju karalius liepė tą žmogų pašaukti ir prižadėjo išleisti, jeigu jis duos gerą patarimą.

– Kodėl ne, – atsiliepė senelis, – gali leist savo dukterį už atsiskyrėlio, jeigu tiktai jis atneš žydintį akmenį.

Pereina trys dienos – atsiskyrėlis eina pas karalių ir klausia:

– Kaip, šviesiausias karaliau, ar galėsi atiduot man dukterį, ar ne?

– Duosiu, – atsakė karalius, – bet turi atnešt žydintį akmenį. Tris dienas duodu tau. Jeigu neatneši, būsi pasmerktas mirti.

Atsiskyrėlis, išgirdęs tokius karaliaus žodžius, susirūpino labai. Bet ką padarysi. Eina verkdamas namo. Ir, eidamas taip per mišką, išėjo iš savo kelio ir paklydo. Eina eina per mišką – ir mato trobą. Įeina į trobą ir nieko daugiau neranda, kaip tiktai negyvą žmogų, o palaukęs dar kiek, išgirdo iš po kubilų balsą:

– Išleisk mane. Esmu velnias. Nubaudė mane tas atsiskyrėlis, kad aš norėjau jį įvest į nuodėmę.

Atsiskyrėlis, išgirdęs tuos žodžius, prižadėjo velnią išleisti, jeigu atneš jam žydintį akmenį. Velnias ir šiaip, ir taip norėjo išsisukti, bet matydamas, kad nieko nebus, sutiko atnešti. Atsiskyrėlis išleido velnią iš pokubilo, ir jis kur buvęs, kur nebuvęs atnešė tą akmenį. Paėmė atsiskyrėlis tą akmenį ir nunešė pas karalių, sakydamas:

– Štai, šviesiausias karaliau, atnešu tą akmenį, kokį tu man liepei atnešti, kad būčiau tavo žentu. Bet mano mintis buvo ne ta. Norėjau aš tiktai sužinoti, ar viską, ko prašai, galima iš pono Dievo apturėti. Dabar sužinojau gerai, kad galima ir kad galiu šviesiausio karaliaus žentu būti.

Po to atsiskyrėlis, sudievu pasakęs, sugrįžo į mišką ir, atradęs savo trobelę, garbino ir šlovino poną Dievą lig mirties.

Butkiškė – Ipolitas Barauskas

40. Šluočius

Nepasakysiu tikrai, kokioj žemėj, tik tą žinau, kad netoli girios gyveno neturtingas žmogelis, kuris per daugel metų kiekvieną dieną rišdavo šluotas ir nešdavo į miestą pardavinėti. Nuo to savo darbo ir buvo vadinamas šluočium.

Vieną rytą, nuėjęs prie paprasto savo darbo, pamatė belakiojant labai gražią paukščiukę. Senis, pametęs šluotas rišti, pradėjo gaudyti tą paukščiukę. Taip

jam begaudant, praėjo visa diena, ir šluotos nė vienos nesurišo, bet į vakarą paukščiukę pasigavo ir, pamatęs, jog yra labai graži, skubinos nešti parodyt savo pačiai ir vaikam, nes turėjo du sūnu ir vieną dukterį. Vaikam paukščiukė labai patiko, bet pati, pamačiusi, jog daugiau nieko neparnešė, kaip tik vieną paukščiukę, ir tuo sykiu neturėjo ko valgyti, nes iš to mito, ką uždirbdavo per dieną rišdamas šluotas, dideliai plūdo senį, kad niekais užsiima.

Paukščiukė pirmą naktį padėjo labai gražų kiaušinį. Senis, rytmetį radęs padėtą kiaušinį, skubinos nešti į miestą parduoti, nes buvo labai išalkęs pats ir alkana visa šeimyna. Nunešęs į miestą, sutiko einantį gatve ponaitį. Jam parodė kiaušinį. Ponaitis, užmokėjęs už kiaušinį keturiasdešimt muštinių, prašė senio, idant parodytų jam tą paukštę. Senis, parsivedęs ponaitį namo, ją parodė. O jai buvo po sparnais parašas: kas tos paukštės suvalgys galvą, bus Amerikos karalius, o kas plaučius ir kepenis, tas ras po galva savo kasnakt po dešimt raudonųjų. Perskaitęs ir įsigeidęs viso to, ponaitis prašė senio, idant parduotų jam tą paukštę, ir prižadėjo užmokėti, kiek tik jisai prašys. Bet senis niekaip neketino parduot. Tada ponaitis sumanė kitoniškai išgaut paukštę: žada jisai vesti senio dukterį, idant senis papjautų ir iškeptų vestuvėms paukštę. Senis sutiko, ir netrukus įvyko vestuvės.

Tuo laiku, kada visi vestuvininkai buvo išvažiaavę į sutuoktuves, šluočiaus vaikai, vienu du pasilikę namie, atrado iškeptą paukštę ir norėjo paragaut.

Vienas suvalgė nuo viršaus galvą, kitas – plaučius ir kepenis.

Parvažiavęs jaunikis greitai sėdos už stalo ir rengė valgyti paukštę. Pamatęs, kad nebėra galvos, plaučių ir kepenų, susipyko su savo naujaisiais uošviais, paliko pačią pas tėvus ir pats vienas parėjo namo.

Tada šluočius, sužinojęs, kas taip padarė, dideliai užsirūstino ant vaikų savo, sumušė skaudžiai ir išvarė iš namų.

Vaikai, išvaryti tėvo, nuėjo į girią ir po keleto kelionės dienų užėjo į vieną miestą. Tam mieste pamatė juos bevaikščiojant pirklys bevaikis. Jam labai jie patiko, ir paėmė į savo namus už augintinius. Laikė jis juos kaip savo tikrus vaikus ir davė jiems liokajų patarnauti.

Liokajus, klodamas patalą, po vieno vaikelio galva kiekvieną rytą rasdavo po dešimt muštinių raudonųjų. Nuo to jis greitai prakuto ir nenorėjo klausyti pono savo. Vieną rytą pirklys užžvelgė liokajų berenkant pinigus iš po augintinių pagalvės ir nuo to sykiu daugiau nedavė niekam kloti patalo, kiekvieną rytą pats klodavo.

Taip bebūdami per keletą metų pas tą pirklių, paugo tuodu vaikeliai ir, atėję į metus, nenorėjo ilgiau būti pas jį ir rengė išėiti. Atsiskiriant juodviem, vienam pirklys davė pinigų keliui, o kitam – ne. Paklausus jiems, dėl ko vienam duoda, o antram – ne, atsakė:

– Tas yra turtingesnis ir už mane – dėl to, kad kiekvieną naktį atsiranda kažin iš kur jam pinigų po

dešimt muštinių. Užtat ir perspėju tave, idant keldamasis kiekvieną rytą apsižiūrėtumei.

Po to visko vaikai atsisveikino ir išėjo. Keliavo juodu keletą dienų. Priėjo didelę girią ir toj girioj rado grįžkelį. Ir beeidami buvo susišnekėję, jog reikia juodviem persiskirti, bet, einant tiesiu keliu, nepatogus buvo jų persiskyrimas. Dėl to, atradę tą grįžkelį, dideliai prasidžiugo ir atsisveikinę persiskyrė: vienas viena grįžkelio šaka ėjo, kitas – kita.

Vyresnysis sūnus, kuris suvalgė galvą paukštės, iškeptos vestuvėms, atsiskyręs nuo brolio nuėjo į Amerikos žemę ir paliko karaliū. Šitas gi jaunesnysis, kuris buvo suvalgęs plaučius ir kepenis, išėjęs iš girios, rado miestą ir tam mieste pristojęs pas karaliaus sodauninką už padėtoją.

Taip jam keletą metų pabuvęs ir pramokus sodauninko darbo, vieną kartą, dirbant jam sode, vaikščiojo karalaičiukė, ir ji pirmą kartą apdovanojo jį raudonuojū. Jai kiek toliau paėjus, jis numetė į šalį tą raudonąjį. Karalaičiukė pamatė metant ir supykusi klausė jo, dėl ko jis jos dovanas meta. Jis atsakė:

– Kad aš daugiau pinigų turiu už tamstą. O kad netiki, eime, aš parodysiu.

Parodė visus pinigus ir apsakė, iš kur juos gavo. Karalaičiukė prašė tėvo savo, idant leistų už jo tekėti. Karalius leido. Taip sodauninkas paliko karaliaus žentu.

Veliuona – Kazimieras Velička

41. Čiaudėjimas

Buvo vargingas žmogelis su daugel vaikų, o jis nemokėjo nė jokio amato, dėl to vaikučius ir pačią, negaudamas kitokių prastų darbų, neturėjo kuo maitinti. Sumanė eit vogt. Netoli jo namelių buvo labai turtingas ponas, kuris turėjo didžiai mylimą drigantą ir vežimėlį. Žmogus pamanė sau: „Eisiu pavogsiu, parduosiu arklį ir vežimėlį, tai ir turėsiu ilgam laikui maisto.“ Išsirinkęs labai tamsią naktį, skubinos pavogt arklį ir vežimėlį.

Eidamas keliu, sutiko priešais žmogų ir jo paklausė:

– Kas tu esi?

Ansai atsakė:

– Esmu velnias. O kas tu esi?

Žmogelis atsakė:

– Esmu vagis, einu į šitą dvarą artimąjį pavogti iš pono mylimąjį drigantą ir vežimėlį.

Tada velnias sakė:

– Gerai, būsim bendrai: ir aš einu į tą dvarą – pono sielą pavogt.

Vagis jo klausė:

– Na, meldžiamasis, sakyk man, kaip tu ją gausi?

Velnias atsakė:

– O taip. Nueisiu pas tą poną į rūmus, išbudinsiu jį iš miego, o jis tuojau pašauks liokajų savo Joną ir palieps duoti vandens. Liokajus padavęs išeis lauk,

o ponas tuoju pradės praustis ir labai čiaudėt. Jeigu jam nieks nepasakys „į sveikatą“, tai anas užsičiaudės lig mirties, o jo siela man teks. – Ir prie to velnias dar pridėjo: – Tik tu, meldžiamas, ten nepazaunyk kam. Po savo laimės aš tau padėsiu pavogti arklių su vežimėliu.

Vagis atsakė:

– Nebūk tu paikas – kurgi aš pasakysiu...

Taip bešnekučiuodami prisiartino prie dvaro. Velnias skubinos į rūmus pas poną, o vagis užuolanka nubėgo po rūmų langu žiūrėti, kas ten darysis.

Velnias tuoju, kaip buvo pasakęs, išbudino poną. Ponas pašaukė liokajų, liepė atnešti vandens ir pradėjo praustis. Besiprausdamas smarkiai užsičiaudėjo. Po geros valandos vagis, už lango stovėdamas, suriko:

– Į sveikatą!

Ponas tuoju perstojo čiaudėti. Velnias perpykęs nušoko nuo pečiaus ir išbėgo lauk, šaukdamas:

– Juk prižadėjai nesakyt, o ką tu man padarei?!

Ponas tada persigando ir pradėjo šaukti:

– Jonai, Jonai! Žiūrėk, kas ten yra už lango! Pagauk ir atvesk pas mane.

Liokajus išbėgo ir rado žmogų po langu bestovintį. Greitai nuvedė pas poną. Tas atvestojo žmogaus klausė:

– Dėl ko tu man atsakei „į sveikatą“?

Vagis išpasakojo jam visą savo atsitikimą nuo pat pradžios lig pabaigos. Tada ponas pagalvojo valandėlę, pakasė galvą ir tarė:

– Dėkui tau, brolyti, už tatau. Tikiu, jog tiesą man pasakojai. Neturėjau jokio reikalo keltis ir praustis, o taip dariau.

Po to visko žmogeliui ponas dovanojo arkli ir vežimėlį, kuriuos ans norėjo pavogt, sklypelį žemės ir keletą dešimčių rublių prasigyvenimui, ir taip juodu persiskyrė.

Nuo to laiko išėjo paprotys čiaudint sakyti „į sveikatą“.

Veliuona – Kazimieras Velička

42. *Ūkininkas ir bernas*

Vienas žmogus pristojo už berną prie ūkininko ir susiderėjo su juo, kad jam už metus pasėtų kelis gorčius avių ir pasodintų kelis gorčius bulvių.

Bernas per visus metus ėjo baudžiavą. Atėjo ruduo, pradėjo žmonės valyt vasarųjų – norėjo ir bernas savo javus nusivalyt. Šeimininkas sakė jam, kad jis kiek palauktų, nes dabar nėra laiko ir reikia eit baudžiavą:

– Ateis Mykolas – nustos eit baudžiavą ir galėsi nusivalyt savo javus.

Prieš Mykolą arkliai, meškos, zuikiai nutrypė avižas, o šernai nukniso bulves, ir bernas negalėjo pjaut avižas ir kast bulves.

Bernas pasiliko antriems, tretiems ir ketvurtiems metams – ir vis taip tikosi kaip pirmutinį kartą. Bernas paseno, o dar vis nieko neužsitarnavo ir jau vieną kartą norėjo atstoti nuo ūkininko. Ūkininkas sakė jam:

– Būk dar vienus metus prie kumeliuko.

Ir su tuo sutiko. Bernas dieną važiavo į baidžiavą, o naktį saugojo kumeliuką.

Vieną vakarą, kada jau bernas buvo atsigulęs, atbėgo vilkas ir papjovė kumeliuką. Bernas apraudojo kumeliuką ir atstojo nuo ūkininko. Pasinešė eit, kur akys mato, o kojos neša. Ėjo ėjo per kiaurą dieną, pasiekė vakaras, o nakvynės nėra kur gaut: aplink giria ir nė jokio žmogaus nėra. Gultų ant žemės – bijo, kad nepapjautų žvėrys. Ir rado labai aukštą, šakotą medį. Ir jis įsilipo į tą medį ir pradėjo snausti.

Jam besnaudžiant, užėjo didelis debesis, ir iš to debesies nusileido jaunas bernelis tiesiog prieš jį, sakdamas:

– Žmogau, ko tu čia sėdi?

Bernas apsakė visą savo bėdą.

– Gerai, būkime tiktai vieningi, o visa bus gerai. Dabar eikim abudu į dvarą ir tau gausim tarnybą.

Nuėjus į dvarą, noriai priėmė jauną bernelį, o to senio nenorėjo priimt. Bet kai buvo vieningi, tai abudu priėmė: jauną bernelį – liokajum, o senuką – šeiminku.

Vieną kartą ponas, norėdamas atstatyti šeiminką, liepė jam pagaut mešką ir šerną. Šeiminkas buvo labai nusiminęs. Jį pamatė jaunas bernelis ir klausė jo, ko jis toks liūdnas. Šeiminkas apsakė viską.

– Nebijok, – tarė jam jaunas bernelis. – Tiktai tu paprašyk dviejų grandinių.

Davė jam skepečikę ir liepė pamosuot dusyk, nuėjus į girią. Jam taip padarius, atbėgo meška ir šernas, ir jis juos parvedė ponui.

Ponas, kiek palaukęs, liepė tam šeimininkui parvesti žaibą ir perkūną. Jeigu neparves, tai jį mirtimi nubaus. Šeimininkas pradėjo verkti, matydamas prieš akis mirtį. Pamatė jį taip labai verkiant jaunas bernelis. Išklausinėjo viską ir tarė jam:

– Nebijok: perkūnas – mano brolis.

Davė jam kamuoliuką siūlą, liepė išeit į lauką, mest kamuoliuką ir laikyt už galo, ir kur tas kamuoliukas risis, ten jam paskui sekti.

Sekė sekė, besekant sutemo. Pagaliau priėjo prie dviejų kalnų, ir kamuoliukas įkrito į urvą. Šeimininkas paskui kamuoliuką įsileido ir įsileidęs pamatė, kad labai puikūs rūmai, o už vieno staliuko sėdi bobutė ir ant staliuko dega žvakė. Bobutė, pamačiusi kamuoliuką, pažino, kad tas yra jos sūnaus, ir išklausinėjo šeimininko, kaip jis čia atėjo. Šeimininkas apsakė jai viską. Bobutė įvedė į kitą kambarį ir liepė palaukt, iki pareis antras sūnus.

Po geros valandos parėjo antras sūnus. Bobutė jam apsakė, ko čia tas žmogelis atėjo. Rytojaus dieną jam davė dvi tabokines: vienoj buvo žaibas, o kitoj – perkūnas. Ir liepė nevožt ir kad pats ponas vožtų.

Šeimininkas parnešęs padavė ponui. Ir kai tik tas pirmą atvožė, labai sužaubavo. O antrą kai atvožė, perkūnas trenkė ir užmušė poną. Ir dvaras teko šeimininkui.

Veliuona – Jonas Ramonas

43. *Stiklo kalnas*

Kad buvo vienas ūkininkas, ir jis turėjo tris sūnus. Du buvo protingi, o vienas durnius. Tėvas labai susirgo ir, matydamas, kad jau neišgis, pasišaukė vyriausią savo sūnų ir prašė, kad ateitų ant jo kapo pirmą naktį budėt. Sūnus prižadėjo. Pasišaukė antrą sūnų ir to prašė, kad ateitų antrą naktį budėt. Ir antrasis sūnus prižadėjo. Pagaliau pasišaukė trečią sūnų durnių – ir tas noriai prižadėjo.

Po tėvo laidotuvių atėjo eilė vyriausiam eit ant kapo. Jis bijodamas prašė durniaus, kad eitų už jį budėt. Durnius apsiėmė ir, nuėjęs ant kapų, atsisėdo šalia savo tėvo kapo. Pačiam vidurnakty, tai yra per pačią dvyliktą, grabas iškilo į viršų, ir jo tėvas atsikėlė ir klausė durniaus:

– Kodėl vyriausias brolis neatėjo?

Durnius atsakė:

– Jis prašė mane, kad aš eičiau už jį.

Tėvas jam davė sidabrinę švilpynikę:

– Jeigu ko tau reiks, tai sušvilpk su ta švilpynike – ir atsiras. – Ir liepė niekam nerodyt.

Rytojaus dieną broliai klausė:

– Ar tu išbudėjai?

– Išbudėjau, – atsakė durnius.

– Tai mat durnius pavaikščiojo ir parėjo...

Antrą vakarą ateina eilė eit antram broliui. Ir tas bijojo eit. Pradėjo prašyt durniaus, kad eitų už jį.

Durnius apsiėmė. Ir tą naktį tikosi kaip pirmą, tiktai dave ne sidabrinę švilpynikę, bet aukso.

Trečią vakarą atėjo eilė eit budėt durniui. Durnius, niekam nieko nesakęs, išėjo. Ir tą naktį taip tikosi, jau tą naktį davė švilpynikę ne aukso, bet deimanto.

Karalius nuliejo labai aukštą stiklo kalną ir prižadėjo atiduot tam visą karalystę, kas užjos ant to kalno, ir po visą savo karalystę apskelbė. Durniaus broliai pradėjo savo arklius šert, kad galėtų užjot ant kalno.

Atėjus paskirtam laikui, broliai ėmė rengtis. Ir durnius neatsilieka. Jis išprašė vieną arklių. Nujojęs į girią, arklių užmušė, o pats nuėjo grybaut. Broliai, jodami per girią, rado arklių užmuštą, o durnių begrybaujant. Durnius, pamatęs, kad jau broliai nujojo, sušvilpė su sidabrine švilpynike, ir atbėgo labai gražus arklys. Jis įlindo per dešinę ausį ir tapo ponaičiu. Prijojęs prie kalno, pamatė, kad jau buvo labai daug žmonių susirinkusių, tarp jų – ir jo broliai. Ir nė vienas neketino joti į kalną. Durnius arklių paleido, kiek tik jis gali, ir įjojo į pusę kalno. Parjojęs į girią, išlindo per kairę ausį ir tapo vėl toks durnius, kaip ir buvęs, ir, parėjęs namo, užsilipo ant pečiaus į savo patalą.

Rytojaus dieną broliai vėl rengias joti, ir durnius neatsilieka. Vėl išprašė arklių ir tą, nujojęs į girią, užmušė, o pats atsigulė šalia. Broliai jodami rado jį begulint, pasibarė ant jo ir nujojo. Durnius, pamatęs, kad jau broliai nujojo, sušvilpė su auksine švilpynike, ir atbėgo dar gražesnis arklys. Jis išlindo per dešinę ausį ir tapo dar gražesniu ponaičiu. Bejodamas pasivijo brolius.

Broliai nenorėjo duot jam kelio – durnius uždrožė po vieną rimbą abiem ir nujojo toliau. Prie kalno buvo dar daugiau susirinkusių žmonių, o nė vienas neišdrįso jot prieš kalną. Durnius užjojo prie pat kalno viršaus ir greit pasuko į šalį arklį. Parjojęs į girią, išlindo per kairę ausį ir vėl tapo toks durnius, kaip ir buvęs. Parėjo namo ir atsigulė ant pečiaus.

Trečią rytą rengias broliai jot, ir durnius neatsilieka. Broliai nenorėjo duot arklį, kad ir trečio neužmuštų.

– Jei man neduosit arklio, tai, kai jūs išjosit, aš išsirinksiu, kokį norėsiu.

Broliai davė, tik liepė neužmušt. Durnius nujojo į girią, bet neiškentė ir tą užmušt, o pats nuėjo toliau, kad jo nepamatytų broliai, ir atsigulė po egle. Pamatęs, kad jau broliai nujojo, durnius sušvilpė su deimantine švilpynike, ir atbėgo labai gražus arklys. Durnius išlindo per dešinę ausį ir tapo karalaičiu.

Žmonės važiuoti, pėkšti ir raiti jojo nors pasižiūrėt, kas užjos ant kalno. O aplink kalną buvo sargyba pastatyta, kad sulaikytų tą, kas užjos. Durnius užjojo ant pat viršaus kalno, ir jam karalius davė savo žiedą ir skepečikę. Durnius taip greit nujojo nuo kalno, kad jo niekas negalėjo sulaikyt ir sužinot, kas toksai užjojo ant kalno. Parjojęs į girią, išlindo per kairę ausį ir tapo vėl toks durnius, kaip ir buvęs. Parėjęs namo, užsilipo ant pečiaus.

Rytojaus dieną karalius įsakė, kad visi pribūtų pas jį. Ir po karaliaus įsakymo labai daug žmonių susirinko, o to, kas užjojo, nebuvo. Tada broliai pasakė

karaliui, kad yra durnius, ir karalius liepė jį atvest. Ir pas durnių rado skepečikę ir žiedą.

Taip durniui teko karalystė.

Veliuona – Jonas Ramonas

44. *Karalius ir angelas*

Vienas karalius nuvažiavo į bažnyčią. Po mišių kunigas ėmė pamokslą sakyti, jis norėjo klausyti. Ir išgirdo tuos žodžius kunigą sakant, kad ir didžiausias monarchas, kunigaikštis arba didžiausias ponas ar karalius viena valanda gali tapti vargingiausiu ubagu. Supyko karalius ant kunigo ir nusispjovęs išėjo iš bažnyčios. Nuėjęs pas savo vežėją ir liokajų, papasakojo jiems, kad kunigas iš sakyklos nežino ką šnekėti: pasakojo šiandie, kad didžiausias monarchas, ponas, kunigaikštis arba karalius gali tapti vargingiausiu ubagu. Paskui įsėdo į karietą ir liepė važiuoti.

Netoli pavažiavus nuo miestelio, apėmė karalių tokia šiluma, kad jis negalėjo karietoj sėdėti. Privažiavo upę, ir liepė vežėjui sustoti. Nusivilkęs drabužius, palindo po tiltu išsimaudyti. Angelas, į jo rūbus apsi-vilkęs, įsėdo į karietą ir liepė važiuoti.

Karalius išsiplovęs išlindo iš po tilto – žiūri, kad jo vežėjo su karieta nėra. Pamatė, kad jau žmonės eina iš bažnyčios. Jisai, nuogas būdamas, gėdijosi žmonėms pasirodyti, kentėjo lig pavakarės, kol žmonės parėjo iš bažnyčios. Tada jis, išlindęs iš po tilto, pamatė stubė-

lę pagiryje. Nubėgo ten pas neturtingą žmogelį, ėmė melst, kad jį kuo nors pridengtų. Tas žmogelis neturėjo gero drabužio, jam davė tik nuplyšusią rudinę, apdriskusius marškinius ir kepurę.

Karalius, pernakvojęs girioje naktį, labai norėjo valgyt. Eidamas pamatė kerdžių su piemenimis gasant galvijus. Priėjęs artyn, prašė iš kerdžiaus duonos ir pasisakė, kad jis buvo karalius, o per kunigo žodžių paniekinimą tapo ubagu. Kerdžius, išgirdęs tokį elgetą šnekant, kad jis buvo karalium, susišaukė piemenis ir pasitiesęs davė jam diktai botagu, sakydamas:

– Karalius rūmuose sėdi, o tu piktesnis ubagas kaip aš ir sakais, kad buvai karalium!

Dėlto pasigailėjęs kerdžius davė jam riekutę duonos.

Angelas, tapęs nauju karalium, padarė didelį balių ir sušaukė visus ponus ir prastus žmones, ubagus. Ištaisęs dvare stalus, susodino ponus skyrium, prastus žmones skyrium, ubagus vėl skyrium, bet davė visiems lygius valgius, gerti ir valgyti, kiek kas norėjo.

Išgirdęs pavargęs karalius, kad jo dvare tokį didelį bankietą kelia, nuėjo ir jis į savo dvarą, kad gautų nors pavalgyti. Bet, kaipo ubagas būdamas, jis priėjo prie ubagų. Neišturėdamas širdies skaudėjimo, pasisakė ubagams, kad jis buvo to dvaro karalium ir visos žemės valdytoju, bet per kunigo žodžių, iš sakyklos sakytų, paniekinimą tapo ubagu. Išgirdę kiti ubagai sako:

– Tu piktesnis ubagas kaip mes – ir drįsti sakytis, kad buvai karalium!..

Supuolę su lazdom drūčiai išmušė jam nugarą.

Pasigailėjo angelas, tarp durų stovėdamas, – liepė, kad jam atvestų tą ubagą, kurį muša. Tarė jam:

– Ar jau dabar pažįsti ir supranti, kad kunigas iš sakyklos teisybę sako?

Puolęs po kojų angelui pasisakė, kad prieš Dievą nusidėjo. Atidavęs jam rūbus ir sugrąžinęs karalystę, angelas uždraudė, kad jis nebaustų tų, kurie jį mušė, ir pats išnyko iš jo akių.

Zapyškis – Kazimieras Šveikauskas

45. *Apie sūnų, nepaklausiusį tėvo žodžio*

Gyveno žmogus turtingas, turėjo tik vieną sūnų ir jį lepia užaugino. Mirdamas tėvas prisakė sūnui, kad nevestų tokios turtingos kaip pats anė turtingesnės už save, o paimtų pačią neturtingą, tik dievobaimingą. Sūnus, tėvo žodžius paniekinęs, paėmė pačią už save turtingesnę.

Po santuokos tą naktį, kada jiedu sugulė, atėjo kažki kas, į duris klebėno ir sakė:

– Ar norit dabar kaulą graužti, ar senatvėj?

Pats miegojęs atsibudo. Pasakojo pati jam, ką girdėjo. Jis paliepė jai sakyti: „Duok dabar, nugraušim.“ Kada paklebėno antrąsyk ir trečią ir paklausė taip kaip pirmąsyk, pasakė pati:

– Duok dabar, nugraušim.

Kai tik ištarė tą žodį, tuoju užsidegė visos trobos, sudegė gyvuliai, padarai ir javai, vos tiktai patys išbėgo.

Po sudegimo pačios tėvas, labai turtingas būdamas, išmūrijo jiems visas trobas. Kai tik pabaigė mūryt, tuoju vėl užsidegė ir išdegė viskas iš pamatų, nieko neliko.

Ėjo verkdami pas pačios tėvą. Sutiko keliu atvažiuojant poną turtingą. Paklausė ponas:

– Ko judu verkiat?

Pasisakė, kaip, tėvo žodžio neužlaikius, Dievas juos nubaudė ugnimi, ir pasisakė ponui visą savo nelaimę, kaip jiedviem atsitiko. Ponas sakė jam:

– Parduok man savo pačią.

Bet jis, nenorėdamas parduoti, verkdamas atsakė ponui:

– Netekau turto, parduosiu pačią – tai uošvis atims ir mano gyvastį...

Ponas, nepaisydamas jo ašarų, numetė jam kapšą raudonųjų, atėmęs pačią įsodino į karietą ir nuvažiavo. Jis likęs tuos pinigus pačiupinėjo ir tarė sau: „Netekau pačios – tuščia jų ir pinigų.“ Numetęs pinigus, verkdamas ėjo pas pačios tėvą. Nuėjęs pasisakė, kaip kely atsitiko, kad neteko ir turto, ir pačios. Tėvas jam atsakė:

– Šelmis buvai, neklausei tėvo žodžių – pats prapulei ir prapuldei mano dukterį.

Išmušė jam nugarą ir įmetė į kalėjimą.

Po kelių savaičių gavo išbėgti iš kalėjimo ir ėjo per žmones maitindamasis kaip ubagas, kur užsipelnys-

damas kąsnį duonos, o kai kur taip pas žmogų įsiprašė. Ir išėjo, taip jam bevargstant, apie trejus metus.

Kartą išgirdo jis pas vieną poniją pilną kertant malkas. Nusipirkęs kirvį, nuėjo jis ten pelnytis. Parodė jam medžiotojai palaukėj didelį beržą su garnio lizdu. Pakirto tą beržą – subyrėjo garnio lizdas, ir pamatė tą kapšą su pinigais, kur jam buvo davęs ponas už jo pačią. Kai tik, paėmęs pinigus, ėmė džiaugtis, kad jau nereiks jam vargt, turės už ką nusipirkti duonos, pamatė tos vietos medžiotojai pas jį pinigus ir sakė jam:

– Mūsų beržas – mūsų ir pinigai!

Atėmė iš jo pinigus ir pavarė. Jis nuėjo į dvarą apsiskusti, bet ponas buvo miręs, o ponia jo gedėjo, ir negalėjo jis prieit pasiskusti. Vaikščiojo po dvarą per tris dienas. Ponia, matydama tokį vargšą žmogų vaikščiojantį, pasigailėjo ir liepė atvesti. Ir klausė jo:

– Kokį turi skundą, kad taip ilgai po dvarą vaikščioji?

Pradėjo poniai skųstis, kaip jam atsitiko, apsakė nuo pradžios lig pabaigai, kaip jis tėvo žodžių nesilaikė, kaip jį Dievas nubaudė. Viską ponia išklausė. Ir pažino, kad tai yra jos vyras, ir pasakė jam:

– Tegul žinosi medžiotojai su tais pinigais, o tu esi mano vyras, aš – tavo pati. Už tėvo žodžių nepaisymą tave Dievas nubaudė, dabar jau iškentėjai – ir būsi visų turtų ponu, turėsim geresnį gyvenimą kaip tavo tėviškėj, pakol mudu Dievas laikys pasaulį.

Zapyškis – Kazimieras Šveikauskas

46. *Du broliai: vargingas ir turtingas*

Gyveno du broliai: vienas labai vargingas, o antras per daug turtingas. Vargingajam prireikė pinigų. Ans nuėjo pas turtuolį, bet tas nedavė. Kaži kaip per ilgą prašymą davė, bet liepė atnešti už vieną du.

Po kelių dienų vargšelis atnešė vieną rublį, o antro – palūkanų – negalėjo duoti. Turtuolis nenusileidžia ir prašo palūkanų. Vargšelis, nežinodamas, ką daryti, sumanė mirti, o mirusiam gal turtuolis dovanos skolą. Pradėjo sirgti. Vieną dieną sako pačiai:

– Aprenk mane numirėliu ir, nuėjusi pas turtuolį, pasakyk, kad aš miriau – ar nedovanos skolą?

Pati aprenčiusi vyrą paguldė ant lentų ir, nuėjusi pas brolių, labai verkė ir prašė atleisti ano kaltes. Turtuolis dideliai gailėjosi brolio, bet rublio didžiau buvo gaila [už rublį tada daug galėta nupirkti], ir žadėjo numirusiam neduoti ramybės. Nuėjo turtuolis aplankyti numirėlio, labai labai verkė, bet prašė rublio.

Naktį, kai visi išvaikščiojo, numirėlis prašo pačios, kad nueitų pas kuningą ir paprašytų palaidoti į koplyčią. Kuningas, nuo ryto atėjęs, išlydėjo numirėlį.

Turtuoliui taip buvo gaila rublio, kad išdrįso naktį eiti į koplyčią ir prašyti numirėlio skolos. Kai tik pradėjo verkti prie brolio grabo, įėjo dvylika vyrų, papylė didelę kupetą pinigų, pradėjo dalytis tarp savęs.

Išpuolė kiekvienam po dvylika tūkstančių, o rublis liekt. Tada turtuolis nebeiškentė ir suriko:

– Visi numirėliai, kelkitės!

Tuoju ano brolis, numetęs grabo viršų, atsisėdo, o vagys iš to išgąščio išbėgiojo.

Po to broliai pradėjo peštis už tuos piningus: turtuolis nori gauti daugiau, o vargingasis tyčiomis nenusileidžia, numanydamas, kad plėšikai gali ateiti pasižiūrėti.

Kaip manė, taip ir buvo. Vienas iš tų vagių atėjo ir žiūri pro langą. O numirėlis, pamatęs aną žiūrint, nutraukė kepurę nuo brolio galvos ir metė pro langą. Vagis vos gyvas nusivilko pas savo draugus ir pasakė, kad bažnyčioj tiek numirėlių, kiek ten buvo kapeikų, ir matytis tiktai kepurės, lakstančios po koplyčią. Neišdrįso plėšikai eiti prie piningų.

O vargingasis, atidavęs skolą broliui, gyveno laimingai lig mirties.

Šakyna – Mykolas Jankauskas

47. *Laimingas žmogus*

Vienas karalius, labai sunkiai susirgęs, susišaukė iš karalystės visus gudragalvius ir prižadėjo tam, kas jį išgelbės iš tos ligos, pusę savo karalystės. Gudročiai, suėję prie karaliaus, mąstė ir tarėsi ilgą valandą, bet negalėjo atrinkti tokių vaistų, kurie galėtų jam padėti. Tuo tarpu vienas iš jų – ar juokais, o galbūt ir pagal savo išmanymą – sako:

– Reikia suieškot tikrai laimingą žmogų, nuvilkt nuo jo marškinius ir apvilkt jais karalių – jis tuoju išgis ir gyvens pasauly dar kokias kelias dešimtis metų.

Karalius, išgirdęs tą jo kalbą, labai apsidžiaugė ir, nieko nebelaukdamas, išsiuntė savo pirmuosius tarnus į pasaulį ieškot laimingo žmogaus.

Pasiuntiniai ilgą laiką plaujojo [klajojo] po savo ir po svetimas karalystes, bet tokio žmogaus, kaip sakė gudragalviai ir pats karalius, jiems neteko rast, o per tai pargrįžo prie savo karaliaus tuo nešini, kaip išvyko iš namų. Beklaidžiodami po pasaulį, daug rado visokių žmonių. Vienas – turtingas, savo turtų negali sužinot ir gyvena taip, kad, žiūrint į jo padėtį, rodos, nebėr pasauly laimingesnio žmogaus, bet ot bėda – sveikatos neturi. Kas turi sveikatą, tas neturtingas arba kitose nelaimėse paskendęs, ir taip toliau. Žodžiu sakant, nerado nė vieno žmogaus, kuris būtų patenkintas savo padėtimi ir laisvas nuo visokių priepuolių.

Vieną kartą jau vėlai vakare, apie dešimtą valandą, eina karaliaus sūnus pro vieną apdriskusią trobelę ir girdi šiuos žodžius:

– Ot, dėkui Dievui, pabaigiau šios dienos darbus, o dabar pavalgiau tvirtai, atsigėriau ir eisiu gult.

Karalaitis labai apsidžiaugė ir iš to džiaugsmo pašoko į aukštį: „Ko man daugiau bereikia – kad tik radau tikrai laimingą žmogų!“ Tuoju tekinas parbėgo namo, pasiėmė kelis vyrus ir greit vėl sugrįžo prie tos trobos. Tarnams liepė įeit į vidų, nuvilkt tam žmogui marškinius ir už juos įsakė užmokėt tiek, kiek jis pra-

šys – tegul būna ir šimtas rublių. O kad įėjo į trobelę, pasirodė, kad žmogelis tas, kurį karalaitis aprinko kaip tikrai laimingą, neturėjo nė vieno marškinių.

Gruzdžiai – Vincentas Birutavičius

48. *Šuva ir vilkas*

Žinoma, jog ar tai žmogus, ar tai daiktas, ar pagaliau gyvulys, pakol jaunas, gražus ir tvirtas, kiekvienas jį labiau myli, prižiūri ir užlaiko, o kai tik pasensta – įgrysta, kiekvienas neapkenčia. Taip atsitiko ir su šuneliu, apie kurį aš čia noriu truputį pasakyti. Pakol jaunas buvo, lojo ir šeimininko namus saugojo, o kai tik paseno ir perstojo loti, išginė šeimininkas iš savo kiemo.

Taip išgintas šuva bėga pabaliais ir susitinka vilką. Vilkas, godus padaras, norėjo papjauti šunį. Tas, matydamas, kad doros nebus, pasakė vilkui visą teisybę: kaip buvęs pas savo šeimininką, lojęs ir namus jo saugojęs, o kai pasenęs, išvaręs jį šeimininkas. Vilkas išklausinėjo apie šeimininką, kur jis gyvena, ar turi vaikų, – taip, žodžiu sakant, sužinojo visa ką. Šuva atsakė, kad esą keli vaikai nebemaži, o vienas dar mažas, ir šeimininkė, eidama linų raut, nešantis jį į lauką. Vilkas galvojo galvojo ir tarė šuniui:

– Dabar aš tave paleidžiu gyvą, ir kad tave mylėtų šeimininkė, tai pamokysiu šitaip. Kai tik šeimininkė išeis linų rauti ir vaiką pasidės, tai tu gulėk pas

jį ir saugok. Aš išbėgsiu iš miško, pagriebsiu vaiką ir bėgsiu, o tu ginkis mane, ir aš panešęs pamesiu. Ir nuo to laiko pradės tave mylėti po pirmą kartą.

Pamokęs šunį, vilkas liepė jam bėgti pas savo šeiminką. Taip yra: pasakyta – padaryta. Ir šuva nuo to karto buvo parbėgęs pas savo poną, laukė to laiko, kada šeiminkė išėjo linų rauti ir turėjo su savim vaiką. Jis, kaip vilko buvo sakyta, vaiką saugojo. Kada vilkas atbėgo ir nutvėręs nešė vaiką, šeiminkė pamačiusi pradėjo rėkti ir siundyti su šunim, – ir vilkas panešęs pametė vaiką. Šuva nuo to karto paliko mylimas visų.

Bet atsitiko ir antrą kartą susitikti šuniui su tuo vilku. Ir tarė vilkas:

– Dabar tai aš tave pjausiu, nes tu labai nusipenėjęs.

Na, šuva ir tą kartą atsikalbėjo, sakydamas:

– Ateik tu šį vakar pas mane, nes mano šeiminkas išvartoja [leidžia už vyro] savo dukterį, ir vakare prasidės vestuvės, tai aš tau priteiksiu kokį kaulą.

Vilkas, matydamas, kad neblogai šuva kalba, dovanojo jam ir prižadėjo ateiti. Vakare, kada vestuvėninkai susirinko, pradėjo šokt, linksmintis, tuo tarpu ir vilkas atitraukė. Iš pradžios neužsiviežė [nesiryžo] eiti į trobą, bet kad šuva pradėjo iš širdies prašyti, nematant įsmuko į ją ir palindo po lova. Šuva, kur tik nugriebdamas mėsą, pyragus, visokių gėrimų, nešė ir mylėjo savo svečią, ir vilkas suvisu pasigėrė. Kai tik pradėjo mušti būbiną ir muzika groti, vilkas nebesitveria po lova. Ir sako šuniui:

– Nebetversiu – rėksiu ir ašai!

Na, šuva liepia tylėti, sakydamas, kad bus blogai. Bet vilkas neiškentė ir sukaukė visa galva:

– Aūūū!

Žmonės pradėjo žiūrėti ir rado vilką po lova. Ir čia jis gavo, kiek tik gana. Išbėgęs galvoja sau: „Na, – sako, – kad aš tą šunį nutversiu, gyvo nepaleisiu.“ Ėmė vieną kartą ir pritykojo. Na, šuva pradėjo sakyt jam:

– Aš nesu kaltas, bet tu pats, nes sakiau tau, kad nerėk, nes pakliūsi. O kad neklausei, per tai ir kailį išdirbti įdavei.

Tačiau vilkas nesutiko ir padavė šunį į teismą. Ir buvo įsakyta, kad paskirtą dieną ateitų su teisėjais į mišką prie nurodytos vietos.

Kada atėjo ta diena, vilkas, pasiėmęs savo teisėjus, laukė nurodytoj vietoj. Jo teisėjais buvo meška, zuikis ir kiaunė. Iš šunies pusės buvo teisėjais žąsinas, gaidys ir katė. Vilkas išgirdo ateinantį šunį su jo teisėjais, ir, nusigandę jų didelio trenksmo, pasislėpė taip: vilkas palindo po laužu, meška užlindo už kūlyno, o kiaunė įsilipo į eglę, zuikelis irgi nusigandęs šokinėjo aplinkui. Ir prisiartino šuva su savaisiais. Ir kas atsitiko? Katė pamatė vilko uodegą iš po laužo išsikišusią, pamanė, kad žiurkė, – griebė. O vilkas nusigandęs šoko iš po laužo. Katė nusigando vilko – šoko į eglę. O eglėj buvo kiaunė. Ta, nusigandusi katės, iškrito iš eglės. Taip visi nusigandę išbėgiojo. O šuva su savo teisėjais linksmi parėjo namo.

Gruzdžiai – Juozapas Pacevičius

49. *Apie Mikę*

Viena moteriškė, būdama našlė, augino sūnų. Nebeturėdama kuo maitinti, sumanė į upę paleisti. Padirbusi ir smala aplipdžiusi grabelį, įdėjo sūnų ir paleido.

Vanduo nunešė vaikelį labai toli į svetimą kraštą. Vienas ūkininkas, pamatęs plaukiantį grabelį vandeniui, ištraukė ir atidaręs rado žmogystę gyvą. Tuojau jį parnešė namo ir augino, praminęs vardu Mikę.

Tasai vaikelis, paaugęs lig aštuonių metų, pradėjo ganyti šeimininko visus gyvulėlius. Ganė tris karves, penkias kiaules, dešimt avelių, porą arklių. Mikei labai sekėsi ganyti, kasmet labai platinos banda, ir po keleto metų šeimininkas paliko iš to turtingas.

Prie Mikės labai priprato gyvulėliai. Numanė visą ką. Kada būva jis linksmas, tada ir gyvulėliai linksmi, o kada Mikė būva liūdnas, tai ir jie liūdni.

Mikė ganė galvijėlius, bet šeimininkas už ganyimą nieko jam nemokėjo. Suėjus trims dešimtims ganyimo metų, pradėjo Mikė prašyti užmokesčio. Tada šeimininkas, matydamas, kad per Mikę jis paliko turtingas, davė jam du tūkstančių aukso rublių. Juos Mikė su savim visuomet nešiojo.

Ne po ilgo laiko pajuto pagony, kad jis turi su savim piningų gerokai, – užmušė jį ir paslėpė liepynė. Tada gyvulėliai visi liūdni paliko ir kiekvienas savo balsu rėkė, bėgiodami aplinkui jo kapą.

Tuokart vienas avinėlis, parbėgęs namo, sudavė su ragais į šeimininko duris, bliaudamas:

– *Mė mė, mūsų Mikė,
Mė, po liepų lapais, mė!*

Ir tuojuo vėl išbėgo į lauką. O šeimininkas nieko nesuprato, kas tai gali būti.

Po to parbėgo jautis, taip pat su ragais į duris su-
beldė ir baubė:

– *Bū bū, mūsų Mikė,
Bū, po liepų lapais, bū!*

Po to parbėgo arklys. Pribėgęs prie durų, spyrė į duris ir žvengė:

– *Yhahaha, mūsų Mikė,
Yhahaha, po liepų lapais, yhahaha!*

Šeimininkui dėjos į galvą: kas tai gali būti? Nuėjo pasižiūrėti pas Mikę – jo nerado. Gyvulėliai liūdni stovi apie liepų kūlyną. Tuojuo šeimininkas pradėjo ieškoti ir rado Mikę užmuštą.

Gruzdžiai – Juozapas Staškevičius

50. *Senelis*

Buvo keletas nevaisingų metų, žmonės pritrūko duonos ir kilo badas. Ponai, norėdami bent kiek paskalsinti duoną, įsakė visus aklus, raišus, ligotus ir senus, jau nebegalinčius darbo dirbti išvežti į girią ir tenai palikti.

Vienas sūnus labai mylėjo savo senelį tėvą, bet, bijodamas ponų, užmūrijo užpečky ir kasdien paduodavo valgymo per pečių.

Po kelerių metų bado žmonės pradžiugo pamatę rudenį daugybę žirginių: buvo ženklų, jog ateinantį metų gerai užderės rugiai. Bet va bėda: nėra sėklos ir niekur negali jos gauti. Sūnus eina pasiklaust senelio tėvo, užpečky slepiamo. Senelis patarė:

– Nuplėšk stogą, kurį jau penkiasdešimt metų kaip dengiau, iškulk ir, ant bėro žirgo šuoliu jodamas, ant sniego pasėk, ir kai pradės dygti, nuėjęs klausykis, ką anie tarp savęs kalbės.

Sūnus viską išpildė. Pavasarį, atsiradus šilumai, pradėjo rugiai dygti. Sūnus, kaip įsakė senelis, nuėjęs atsigulė ant ežios ir klausos. Girdėt – šnibžda:

– Pasitrauk, pasitrauk iš čia toliau, kad nebūtų tuščios vietos...

Praleidus dar keletą dienų, pridygo pilna dirva. Ir užaugo gražiausi rugiai – taip, kad visi stebėjos: iš kur tas sūnus galėjo tiek sėklos gauti? Tada jis nebeslėpė ir viską apsakinėjo. Sužinojo ir ponai apie tai ir, matydami, jog kartais seniukai yra už visus naudingiausi, pakeitė savo įstatymą ir net nebeleido senelių pirm laiko iš šio pasaulio varyti.

Gruzdžiai – Juozapas Lideika

51. *Lapė*

Kitą kartą, jau labai seniai, vienas ūkininkas arė lauką. Jam beariant, užkliuvo žambris už akmeno, ir nulūžo išaros ragas su žagre. Ūkininkas, supykęs ant akmeno, atsinešė kartį ir išlupo jį, sakydamas:

– Tu čia man kiekvieną kartą laužysi žambri!..

Kas nebus! Iš po akmeno iššoko velnias, pasivertė į žaltį ir apsirietė artojui ant kaklo, tarydamas:

– Aš tave dabar pasmaugsiu.

Artojas atsakė, kad negalima smaugt be teismo:

– Eime į teismą, ir kaip nuteis, taip ir bus.

– Gerai, – velnias atsakė, – tegul bus ir taip.

Beeidami per mišką, susitiko mešką. Ūkininkas, nieko nelaukdamas, prašo meškos būt teisėja, sakydamas:

– Būk tokia gera, spręsk mūsų bylą.

Meška paklausė, kodėl nori ją teisėja paskirti. Artojas apsakė meškai, kaip buvo. Bet meška pasiklausius atsakė:

– Pirmą kartą girdžiu tokią istoriją apie tokius daiktus – bijau ką nors spręsti. Eikite toliau.

Netoli paėjus, sutiko vilką. Žmogus vėl prašo teisti, pasakęs savo atsitikimą. Bet vilkas neapsiėmė jų teisti, tarydamas:

– Aš apie tokius daiktus neprimanau.

Dabar jie eina prie paskutinio teismo. Nedaug laiko praėjus, susitiko lapę. Ūkininkas paprašė lapės teisti juos, pasakęs savo atsitikimą, ir prižadėjo gerai atlyginti už paslaugą. Lapė apsiėmė, tikėdamasi gaut gerą užmokestį iš ūkininko, ir tuoj paklausė velnio, sakydama:

– Ar tikrai tu ten gulėjai po akmenu, kurį tas žmogus išlupo?

Velnias atsakė tvirtindamas, kad tikra teisybė. Lapė pradėjo prieštarauti ir netikėti. Grūmodama velniui pratarė:

– Tu esi didelis melagis – kas gi taip dailiai pameluos kaip tu... Bet manęs neapgausi! Nemanyk – aš jau daug girdėjau tokių atsitikimų. Betgi negalimas daiktas, kad tu būtum po akmenu buvęs. Kaipgi tavęs tas akmenas nenuslėgė? Tiesiai sakant, meluoji, nes tu esi didelis apgavikas.

Velnias lapei atsakė:

– Na, kad tu netiki, tai grįžkime atgal į dirvą: aš gi tau parodysiu tą vietą ir akmeną, kur aš gulėjau.

Lapė, nuėjusi į dirvą ir matydama duobę, liepė velniui parodyti, kaip jis gulėjo toje duobėje. Velnias nenorėjo atsikabinti nuo žmogaus kaklo, betgi turėjo paklausti teisėjo ir atsigulė į duobę. Tuo tarpu lapė pamojė artojiui, kad jis pagriebęs akmeną užverstų velnią duobėje. Artojas taip ir padarė. Velnias, prisilėgęs akmenu, paliko begulįs, kaip pirma gulėjo.

Lapė, išgelbėjusi ūkininką nuo mirties, prašo užmokesčio.

– Gerai, – atsakė ūkininkas. – Palauk čia, aš tau atnešiu vištų maišą.

Ūkininkas vietoj vištų atnešė šunis maiše ir pakratė, sakdamas:

– Tiktai nepaleisk viščiukų...

Lapė, pamačiusi šunis, ėmė nuo jų bėgti ir vos tik paspėjo įsmukt į savo urvą. Šunys nuo urvo neatstojė, aplinkui bėginėdami lojo. O lapė, pametusi išgąstį urve, pradėjo klausinėti visų savo kūno dalių, ką jos dirbo tuo tarpu, kai ji nuo šunų bėgo. Pirma visų paklausė kojų. Kojos atsakė:

– Mes vis greičiau bėgom, kad tik kaip norint nuo šunų išbėgt.

– O jūs, akelės, ką dirbot?

– Mes vis žiūrėjom, kad tik tiesiau prie urvo pribėgtume.

– O jūs, auselės?

– Mes klausėmės, ar toli šunys.

– O tu, uodega, ką dirbai?

– Aš vis tarp kojų painiojaus, kad tik greičiau šunys nutvertų.

Lapė, supykusi ant uodegos, iškišo iš urvo ir pasakė:

– Sargi Margi, še tau uodegą!

Šunys tuoj kapt lapei už uodegos. Betraukdami uodegą, ištraukė ir pačią lapę. Besispyriuojančiai ir kailinius pakliudė.

Gruzdžiai – Vincentas Bijeika

52. *Apie du brolius*

Buvo du broliai: vienas labai turtingas, antras labai vargingas. Vargingasis nuėjo pas turtingąjį prašyt arklio:

– Paskolink, brol, arklį: laikas ir man jau arti savo dirvą.

Turtuolis sako:

– Žinai, tu užmuši tuoj arklį mano. Na, imk patį blogąjį, tik žiūrėk, kad neužmuštum.

Vargingasis nuėjo į lauką, pasiėmė arklį ir pasi-kinkęs arė. Jam beariant, atėjo senelis ir klausia jo:

– Ko nori: ar kad tas kuinas nudvėstų, ar kad tavo brolio sūnus mirtų?

Tas atsako:

– Tegul dvės tas kuinpalaikis, nes arklių brolis turi daugiau ir geresnių dar, o sūnų tiktai vieną teturi.

Tuoį tas arklys ir padvėsė. Eina jis pas brolį savo ir sako, kad arklys nudvėsė.

– Ar aš nesakiau, – atsiliepė turtuolis, – kad tu užmuši mano arklį?! Na, dabar eikim į teismą – nedovanosiu tau.

Eina juodu į teismą ir mato, kad, ponui važiuojant, arklys nuklumpa į upelį. Ponas ir vežėjas abudu darbuojas ir negali niekaip ištraukt. Tada vargingasis padėjo jiems traukt. Betraukdamas uodegą arkliui nutraukė. Ponas taip pat eina kartu skusti vargšo.

Toliau eidami, užėjo į karčemą. Vargšas sėdos ant suolo šalia pečiaus ir nusėdo žydo vaiką, gulintį ant suolo. Žydas irgi eina skusti į teismą.

Vargšas, eidamas keliu, truputį pasiliko, pasiėmė akmeniuką didumo kaip žąsies kiaušinis, įsivyniojo į baltą skarelę ir įsidėjo į kišenę. Nuėjo į teismą. Visų pirmiausia vargingojo brolis turtuolis apskundė kaltininką. Kaltininkas ištraukė truputį iš kišenės skarelę ir parodė teisėjui. Teisėjas pamatė, o jo skundėjai neužmatė. Teisėjas sau pagalvojo: „Bus čia man gera dovana, kad tik aš pataikyčiau jam palankiai teisti.“ Klausia teisėjas:

– Kaip tu užmušei brolio savo arklį?

Tas atsakė:

– Pas mane atėjo seniukas ir klausė: „Ką tu geriau apskiri: ar kad arklys nudvėstų, su kuriuo ari, ar kad brolio tavo sūnus numirtų?“ Tai aš, pagalvojęs gerai, kad arklių brolis turi ir daugiau, o sūnų tiktai vieną, ir sakiau: „Geriau tedvesie arklys.“

Tada teisėjas tarė turtuoliui:

– Matai, tau gerą padarė, nes sūnus tavo gyvas paliko, todėl dar padėkok jam ir eik sau.

Po to ponas skundė, kad jo arkliui uodegą nutraukė, betraukdamas arklių iš upės. Teisėjas tarė:

– Ir ponas neturi ko pykti, nes arklys brangesnis už uodegą. Kad nebūtų padėjęs traukti, būtų ir arklys, ir uodega pasilikę upely. Todėl ponas nieko negausi iš jo.

Pagaliau žydas apskundė už vaiko nuspaudimą. Teisėjas taip tarė:

– Žydai labai godūs uždarbio ir piningų. Taigi kad nori turėti uždarbį ir piningų, reikia pakęst ir skriaudas, nes kitoniškai darydamas nieko neturėsi. Todėl eik greitai namo – negausi nieko iš vargšo žmogaus.

Po to, kai jau visi išvaikščiojo, pasišaukė teisėjas kaltininką pas save ir prašo:

– Duok man, ką ten rodei. Matai, kaip gerai aš tau priteisiau.

Kaltininkas išsivyniojo akmeniuką ir tarė:

– Matai šitą akmeną? Kad tik negerai būtum teisęs, tuoj būtum gavęs į kaktą.

Teisėjas, supykęs už tokį apgavimą, išstūmė laukan, dar su kumščiu uždavė į sprandą.

Šiauliai – Jokūbas Lunskis

53. *Kaip pasiklosi, taip ir išmiegosi*

Vienoj apygardoj ir sodžiuj gyveno turtingai ūkininkas ir turėjo sūnų vienui vieną, kurį labai mylėjo ir iš mažumos išlepino tinginiauti, nespausdamas jo nė prie jokio darbo. Pagalvojo sau vieną kartą: „Vešiu, – sako, – jį į miestą ir atiduosiu mokytis, kad išmokytų skaityti, rašyti, o labiausiai kad lotyniškai išsimokytų.“ Nuvežęs pristatė prie vieno mokytojo. Bet prašė jis, kad nespautų jo sūnaus labai prie mokslo ir kad neverstų. Na, žinoma, nesimokant mokslas pats į galvą neįeis.

Taip praėjo koks trejetas metų, o vaikelis neišmoko anė raidžių sudėti. Vieną kartą to vaikelio mokytojas pasimatė su jo tėvu ir sako jam:

– Ar žinai ką, tėvai: iš to tavo vaiko nieko nebus, nes nesimoko. Nenori mokytis ir blogą pavyzdį rodo kitiems vaikeliams.

Tėvas, išgirdęs tokią naujieną apie sūnų, pagalvojo sau taip: „Artoju negalės būti, nes iš mažumos prasilavi prie nesunkių darbų.“ Šitaip pagalvojo sau ir atidavė kalviui, kad išmokytų jį kalvystės. Bet, atiduodamas kalvio valdžiai, įprašė, kad nespautų jo dirbt, tik duotų jam prisižiūrėti, kaip dirbt visokį kalvystės darbą. Tai kalvis pagalvojo sau: „Kaip tai gali būti, kad žiūrėdamas išmokytų...“ Bet nieko neatsakydamas susiderėjo užmokestį už kalvystės išmokymą ir priėmė prie savęs. Tėvas, kad būtų sūnui patogiau prisižiūrėti dirbamų

darbų kalvėj, atnešė doklą į kalvę, pakabino už vi-
nies, įsodino į jį sūnų ir įsakė, kad mažiausio daiktelio
nepraleistų, bet vis prisižiūrėtų, kaip dirbama, ir kad
mokėtų. Na, sūnus prižadėjo pildyti tėvo įsakymą.

O darbas kalvėj savo tvarka ėjo diena iš dienos.
Žmonės, ateidami į kalvę su darbu ir matydami sėdin-
tį dokle vaiką, nemažai juokdavos iš to.

Jau praėjo gabalas laiko po to, ir atėjo tėvas prie
kalvio. Klausia sūnaus:

– Na, ką, sūnau, ar jau išmokai?

Sūnus atsakė:

– Jau, tėveli, galėsiu visokį kalvio darbą padirbti.

– Gerai, – tėvas pasakė. Užmokėjo kalviui už iš-
mokymą kalvystės ir parsivežė sūnų namo. Tėvas sū-
naus paklausė dabar:

– Kokių reikia daiktų tavo amatui?

Tai tas pasakė tėvui, kad jam reikia pastatyti kal-
vę, nupirkti dumples, kūjus, reples, kitus šiokius ne
tokius įrankius reikalingus ir keletą pundelių geležies.
Tėvas, nieko nelaukdamas, taip ir padarė.

Po to tėvas paprašė sūnaus, kad nukaltų jam kirvį.
Sūnus nuėjo į kalvę ir pradėjo kalti. Tėvas dumples
spaudžia, o sūnus geležį virina žaizdre. Šit jau užviri-
no ir pradėjo kalti. Ir šiaip, ir taip trankė ant prieka-
lo – visgi negalėjo į kirvio formą įvesti. Ir sako tėvui:

– Reikia dar labiau užvirinti.

O per tą virinimą geležis susimažino – sudegė.
Sūnus, matydamas, kad nenukals jau kirvio didelio,
sako tėvui:

– Jau, tėveli, kirvis didelis iš tos geležies nebeišeis, nebent kirvelis.

Na, tėvas sutiko. Paskui sako sūnus, kad ir kirvelis jau neišeis dėl to, kad geležis dar sumažėjo. Taip per ilgą deginimą ir to amato nemokėjimą nieko negalėjo nukalti. Net peilis neišėjo. Dar pridūrė sūnus, sakydamas tėvui:

– Nukalsiu badiklį dar iš jos.

– Gerai, sūnau, kalk.

Kaip reikia, ir to nenukalė. Ir sako sūnus vėl tėvui:

– Jau ir to tikrai nebus, nes tėra mažai geležies. Na, kaip jau bus, taip: nebeišeina tas, tai parodysiu tau pokštą. Reikia gerai užvirinti tą dar likusį geležies gabalėlį. Pritrauk arčiau vandenį su loveliu – pamatysi, kas bus.

Taip tėvas pritraukė, o sūnus užvirintą geležį įmetė į vandenį. Ta geležis, žinoma, užvirinta vandeny sučirškė ir sušnypštė. Daugiau nieko nebuvo.

Nuo to laiko ir sūnų pradėjo vadinti Šnypščiu.

Šiauliai – Aleksandras Garnevičius

54. *Kaip pėrė poną*

Netoli nuo Gruzdžių miestelio yra dvaras, vadinamas Goriais. Seniai tam dvare gyveno arendauninkas [nuomotojas], kuris savuosius žmones turėjo didžiai prispaudęs. Spaudė juos visokiais būdais: apsunkino darbais, doniu ir taip toliau. Jo gyvenimo galas buvo nelaimingas: jis numirė baisia ir netikėta mirtimi.

Praleidus po tos mirties kelias savaites, pasitai-
kė toks atsitikimas. Iš netolimo sodžiaus žmonės nu-
važiavo į mišką prie medžių ir prisikirtę važiavo per
mišką namo. Bet važiuodami pametė kelią ir įvažiavo
į tankų karklyną – taip, kad niekur negalėjo išsisuk-
ti. Arkliai apsistojo, žmonės pradėjo stebėtis ir galvot,
kodėl įlindo į taip tankų ir netikėtą karklyną. Buvo jau
geros išvakarės, ir ketino arba palikt vežimus, arba na-
kvot. Su dideliu išgąsčiu pamatė, jog jie atsirado pirty.
Duryš buvo uždarytos, ir niekaip nebuvo galima išeiti
iš tų žabangų. Jie labai išsigando ir suprato, jog juos į
tuos žabangus įvedė pikta dvasia. Tada vienas nepažįs-
tamas žmogus įėjo į pirtį ir pasakė jiems:

– Palaukit, toj pirty mes persim jūsų poną, – tai
yra Gorių dvaro arendauninką.

Žmonės dar labiau nusigando, bet daryt nebu-
vo ko, išeit negalėjo. Netrukus keturi žmonės atvedė
arendauninką, o kiti atnešė visokių prietaisų ir pradėjo
jį kankint. Pirma padėjo ant karštos krosnies, pėrė su
geležinėmis vantomis, po to apiplauti įdėjo į verdan-
čios sieros bačką [statinę]. Negana to, dar kitais viso-
kiaais būdais jį kankino apie dvi valandas. Po tų kančių
arendauninkas paliko vos panašus į žmogų. Tironai,
kurie jį kankino, išėjo.

Arendauninkas pažino tuos žmones ir skundė
jiems, jog jis už žmonių prispaudimą ir negailestin-
gą apsiėjimą su jais kenčia taip sunkias kančias. Po to
padavė raštą nuvežti arendauninkui, kuris po jo valdė
dvarą. Tada viskas išnyko, ir tie žmonės išvydo, jog jie

stovi ant kelio, ir juo laimingai parvažiavo namo. Raštą padavė arendauninkui, kuris taip pat apsiėję blogai su pavaldiniais. Bet po to paliko gailestingas ir nė vieno žmogaus neskaudė be reikalo.

Šiauliai – Vincentas Jarulaitis

55. *Atsiskyrėlis ir ponias*

Lietuvos šaly gyvena vieni labai turtingi ponai. Netoli nuo jų dvaro buvo didelė giria, kurios vidury atsiskyrėlis gyvena. Jam dvaro ponias vis pietus siūsdavo per mergaitę ir įsakydavo jai klausytis, ką atsiskyrėlis sako: ar jai dėkos, ar kokios laimės linkės, ar už ją melstis žadės. Ir kada mergaitė valgymą nunešdavo, tai atsiskyrėlis nieko daugiau nesakydavo, kaip tik tuos žodžius:

– Kas artimui gerai daro, sau gera daro, bet kas artimui blogai daro, sau bloga daro.

Mergaitė kiekvieną dieną, pargrįžus namo, pasakydavo savo ponias, ką iš atsiskyrėlio girdėdavo. Ponias nelabai tikdavo jo žodžiai, kad jinai, tokia turtinga būdama, jį, pavargėlį, penėdama, sau gera daro ir kad jis jai už tai nedėkoja.

Vieną sykį buvo labai daug svečių pas tuos ponus, ir užsimanė eit nuo anksto medžiot. Ir tų ponų sūnus taip pat išėjo. Ponias, pavalgys pietus, sumanė, siūsdama atsiskyrėliui valgyt, įdėt nuodų į bliūdus su valgiu. Mergaitė nunešė ir rado tą dieną atsiskyrėlį

besergant. Jinai pastatė bliūdus ant staliuko ir, kai atsiskyrėlis pasakė jai tuos žodžius: „Kas artimui gerai daro, sau gera daro, bet kas artimui blogai daro, sau bloga daro“, – išėjo namo.

Tuo tarpu ponios sūnus netoli atsiskyrėlio medžiojo, ir jam labai valgyt pasinorėjo. Užmatęs tada atsiskyrėlio trobelę. Įėjo į ją ir paprašė jo valgyt. Atsiskyrėlis padavė jam abudu bliūdų ir sako:

– Valgyk, mums ponas Dievas skalsins – užteks man ir tau.

Ponaitis išvalgė vieną bliūdą – jam labai patiko, – ir kitą paėmęs išvalgė. Po to, padėkojęs atsiskyrėliui, išėjo. Netoli teėjo, gal per varstą, – sugniužo ir staigia mirtimi numirė.

Vakare medžiotojai ponaitį rado negyvą ir parvežė jį namo. O niekur kitur nerasdami jokios žaizdos, tirti jį užsimanė ir, atradę nunuodytą, motinai pasakė. Jinai galvojo galvojo, kas tą būtų padaręs, – atsimena, kad jinai pati atsiskyrėliui valgymą nusiuntė užnuodytą. Kuo greičiau siuntė jinai tada mergaitę pas jį paklaust, ar nebuvo kartais koks ponaitis pas jį užėjęs ir ar nevalgė valgio, kurį jam ponia buvo atsiuntus. Atsiskyrėlis pasakė, kad buvo ir valgė. Tada jinai prisipažino, kad pati yra savo sūnaus žudikė.

Taip išsipildė atsiskyrėlio žodžiai „Kas artimui gerai daro, sau gera daro, bet kas artimui blogai daro, sau bloga daro.“ Ponia ilgai verkė, atsimindama žmogžudystę, įvykdytą savo sūnui.

Radviliškis – Antanas Kryžanauskas

56. *Tėvūnaitė ir plėšikai*

Tėvas su motina išvažiavo į miestą, o dukterį paliko namie šeiminkaut. Nakčiai liepė jai pasišaukt draugų, kad nebūtų liūdna.

Vakare susiėjo draugės ir verpė. Vienai iškrito iš rankų kamuoliukas siūlų ir pabėgo po grindomis. Šeiminkė uždegė šakalį, pakėlė grindas. O ten gulėjo plėšikas, kuris temstant į trobą buvo įlindęs. Mergaitės išsigando ir kuo greičiau išbėgiojo į savo namus. Plėšikas išlindo ir klausia šeiminkės:

– Kur pinigai? Atiduok, o kad neduosi, tai tave užmušiu!

Šeiminkė atidarė skrynią, pakėlė viršų aukštai, turi ir sako:

– Imk!

Plėšikas pasilenkė į skrynią, o jinai metė viršų iš visos jėgos ant jo kaklo ir užmušė taip plėšiką.

Po kelių dienų atvažiavo plėšikai piršliais ir po santuokos išvežė ją su savim į labai tankią ir didelę girią, kurios viduj plėšikai savo namus turėjo. Įeina mergaitė į vieną kambarį – visos grindos kruvinos. Įeina į kitą – ten pilna kertė žmonių galvų primesta. „Na, – mano jina, – į žmogžudžių rankas papuoliau!“

Plėšikai susitarė tuo tarpu mergaitę gyvą už jų draugo užmušimą katile išvirt ir siunčia ją vandenį į didelį katilą nešt. Ne ką darys, nuėjo vandenio. O prie šulnio buvo jos didumo stulpas. Tą jina, nusiėmus

skarikę nuo galvos, užgobė, po to drabužius apkabinėjo, o pati pusnuogė pradėjo bėgti. Įbėgo į mišką. Ten ją naktis su lietum ir didele tamsybe užklupo. Jinai pamatė netoli nuo savęs šakotą ąžuolą. Įlipo į jį, tikėdamasi, kad taip pasislėpusios neras.

Jos pats, matydamas stulpą aptaisytą, manė, kad tai jinai stovi prie šulnio. Pasiuntė vieną draugą paraginti ją, kad greičiau vandenį neštų. Bet tas, priėjęs prie šulnio, pamatė, kad stulpas aptaisytas. Sušaukė visus plėšikus, ir kuo greičiau išjojo į mišką jos ieškoti. Jodinėjo jodinėjo, pagaliau prijojo lig to šakoto ąžuolo.

– Begu ne čia? – tarė vienas plėšikas ir pradėjo po šakas su ietimi badyti, o mergaitei – tiesiai į kulnį. Jinai tylėjo, nors jai ir labai kulnį skaudėjo. Bet plėšikas, kai tada taip tamsu buvo, kad nieko pažinti negalėjo, pamatė, kad tai lašai nuo ąžuolo lapų, kuriuos iš vakaro lietus paliko. Taip plėšikai, jos neradę, namo parjojo.

Rytą anksti, vos tik prašvitus, parbėgo mergaitė namo ir apsakė viską tėvams, kas jai atsitiko. Tėvai suvirko girdėdami, kad buvo dukterį pražudę ir plėšikams į rankas išdavę.

Plėšikai pamatė, kad ją miško žvėrys suėdė, nes kurgi būtų pasidėjus. Paskui susikalbėjo jie nujot pas mergaitės tėvus ir pasakyti, kad jų duktė susirgo ir prašo atvažiuoti jos aplankyti, – parvežę tada pas save užmuštų. Ir taip visus tris apdorot žadėjo, o pinigai ir drabužiai jiems paliksia. Pabalnojo arklius ir išjojo. Bet kai tik į kiemą įjojo, pamatė juos mergaitė ir kuo greičiau pasakė tėvui, kad jinai pakeleiviu apsitaitys,

o kai plėšikai sueis į trobą, kad apie pasakas pradėtų kalbą, – tuo tarpu būtų galima visus darbininkus sušaukt ir taip plėšikus suimt.

Plėšikai susiėjo į trobą ir, pasisveikinę su tėvais, pradėjo šį tą šnekėt. Tėvas klausė, kur jo duktė, kodėl jie jos neatsivežė. Jie atsakė, kad jinai susirgo ir prašo atvažiuoti aplankyt. Tėvas sakė, kad paspės, ir pradėjo tariamo pakeleivio prašyt, kad ir jo svečiams kokią nors pasaką apsakytų. Plėšikai sutiko. Tada mergaitė pradėjo sakyt viską, kas jai atsitiko. Plėšikai suprato, kad čia ne pasaka yra, bet teisybė. Išpuolė jie prie arklių, bet jų jau nebebuvo, kur jie pastatė. Juos nutvėrė to šeimininko bernai ir surišo, o po to atidavė į teismą. Juos į Siberiją ištremti nuteisė, o patį vyriausiąjį, išvedę už miesto, sušaudė.

Radviliškis – Antanas Kryžanauskas

57. *Boba ir velnias*

Vienam sodžiuoj gyveno pats su pačia, ir abudu taip sutiko, kad negirdėt buvo tarp jų blogo žodžio. Pusę metų plušėjo velnias, kad juos kaip norint į piktumą suvestų, bet niekaip nieko nepadarė ir ėjo sau spjaudydamasis iš piktumo. Štai susitinka jisai bobą persenusią. Ta jo klausė:

– Kodėl tu taip spjaudais?

Velnias apsakė jai savo nesėkmę. Ir boba apsiėmė už porą naujų batelių ir pirštinių supykdyti šeimininkus.

Jinai nuėjo ubagais pas šeimininkę tuo laiku, kada jos pats lauke arė. Paprašė iš pradžios išmaldos, ir kai ta padavė, sako:

– Ak, mano mieliausia geradare, kokia tamsta gera! Tamstos vyriokui reiktų tamstą iš širdies mylėt. Ašai žinau, tamstos labai gražiai sutinkat, kaip niekas pasauly nesutinka. Bet, šeimininke, aš norėčiau tamstą pamokyt, kad tamstos dar labiau sutiktumėt. Ant pat tamstos vyro viršugalvio yra žilas plaukas. Tamsta turi jį nupjaut, bet taip, kad jisai nematyty.

– Kaip tai padaryt? – klausė šeimininkė.

– O taip, – sakė boba. – Kai nuneši pietus pačiam, tai pasakyk, kad pasivirtyty ant tamstos kelių truputį atsilsėt, ir kai tik jisai užmigs, tamsta išsiimk iš kišenės skustuvą ir nupjauk žiląjį plauką.

Šeimininkė padėkojo senelei ir davė jai už pamokymą dovanų. Tada nuėjo boba į lauką ir pradėjo perserginėt šeimininką, kad jam nelaimė atsitikt gali: mylima pati jį po pietų papjaut nori, o po to už turtingesnio ištekėt žada.

Pietų laike atnešė šeimininkė pačiam pietus, o kai pavalgė, paguldė jį ant kelių. Jisai apsimetė miegas, o pati išėmė iš kišenės skustuvą nupjauti žilajam plaukui, kaip jai boba buvo sakius. Šust pats supykęs pašoko, nutvėrė jai už plaukų ir pradėjo mušt ir keikt!

Velnias visą tą matė ir netikėjo savo akimis. Paslui, pasiėmęs ilgą pagalį, pakabino ant vieno galo prižadėtas pirštines ir batelius, o už antro galo paėmęs, iš tolo padavė bobai ir sako nelabasis:

– Aš nè už jokus pinigų neisiu arčiau, nes tu daug gudresnė už mane!

Atidavęs jai batelius ir pirštines, kaip ugnis iš šautuvo pražuvo.

Radviliškis – Antanas Kryžanauskas

58. *Virtas kirvis*

Atėjęs apsistoti kaime maskolius [kareivis] sako šeimininkei:

– Sveika gyva, senele! Duok man ko nors pavalyt.

– Nėra ko, mielas.

– Virk košę!

– Kad nėra iš ko.

– Duok kirvį, – sako maskolius, – iš jo išvirsiu.

„Keista! – mano sau šeimininke. – Na, pažiūrėsiu, kaip jis iš kirvio išvirs.“ Atnešė kirvį. Maskolius įdėjo jį į puodelį, pripylė vandens, pastatė į pečių ir kad ims virt! Virė virė, paragavo ir sako:

– Visiškai košė būtų gera, tik tai kruopų trupučio reikia.

Atneša šeimininke kruopų. Maskolius vėl, kiek paviręs, ragauja ir sako:

– Visiškai košė būtų gera, tik tai reikia įdėti sviesto.

Atnešė jam šeimininke sviesto. Išvirė košę:

– Na, šeimininke, duok duonos ir druskos, imk šaukštą ir eik valgyt.

Pavalgius abiem košės, šeimininkė ir klausia:

– Kada valgysim, maskolėliau, kirvį?

Maskolius dūrė su šakute į kirvį ir sako:

– Dar neišviręs, pati išvirk rytą.

Grinkiškis – Antanas Čepas

59. *Vaikis ir ubagas*

Vienam mieste tarnavo vienas vaikis per žiemą. Ištarnavęs atsiskaitė su visais, ir jam atliko viso uždarbio pusė rublio. Su tais pinigais eina namo.

Išėjęs iš miesto, rado jis ubagą aklą sėdintį ir išmaldos prašantį. Vaikis padavė ubagai pusę rublio ir sako:

– Dvi kapeiki pasiimk, o kita atiduok.

Ubagas įsidėjo pinigus į kapšą ir vėl užtraukė saviškai.

– Atiduok grąžą, – sako jam vaikis.

Bet ubagas sako:

– Dar saulė aukštai, dar turbūt toli vakaras.

Vaikis nusigando, manė, kad jau jo pinigai prapuolė, – pradėjo ubagą talžyt. Ubagas pradėjo rėkt pagalbos. Gaila vaikiui pinigų. Atsitraukęs toliau, galvoja: „Ką čia daryt? Nors lazda vieną paslėpsiu.“ Taip ir padarė.

Ubagas, pasėdėjęs dar kiek, sumanė namo eit. Graibo lazdas – vieną rado, kitos neranda. „Na, vis tiek pareisiu ir su viena“, – sako. Atsikėlė ir eina, o vaikis seka paskui. Priėjo ubagas prie vienos gryčiukės, iš-

sitraukė raktą, atsirakino duris ir įėjo į prieangį. Vaikis – paskui. Įėjo abudu į gryčiukę. Ubagas duris iš vidaus užkabino, paskui nusitaisė, palindo po pečium, išsitraukė bačkelę pinigų, sumetė gautus ir sako:

– Dėkui Dievui, jau penkis šimtus suskaičiuoju. Dėkui ir tam kavalieriui, kuris pusę rublio davė.

Paskui atsisėdo ant žemės ir pradėjo tą bačkelę rident, žaist. Vaikis prisitaikęs bačkelę nutvėrė. Ubagas ieško bačkelės ir niekaip neranda. Prasidarė duris ir šaukia:

– Jonai! Eik čia truputį!

Netoli tokioj pat gryčiukėj gyveno kitas aklas ubagas. Tas, išgirdęs šaukimą, atėjo ir klausia:

– Kas tau yra?

– Ridenau bačkelę pinigų, ir kažin kur užkliuvo – neberandu. Penki šimtai – tai ne juokai. O gal kas pavogė?

– Tai ko tu žaidei su pinigais kaip mažas? O ir pinigus laikai bačkelėj... Gali ir iš tiesų kas pavogti. Aš savo išmainiau taip pat penkis šimtus į popierinius ir įsiuvau į kepurę, o kepure niekas nesusivilios.

Vaikis tiktai capt už kepurės ir nutraukė, o pats – pro duris! O ubagas įsikabino į tą ir rėkia:

– Matai, koks gudrus: savo pametęs, mano nori gaut!

Ir pradėjo muštis.

Grinkiškis – Kazimieras Poškevičius

60. *Senelis ir anūkas*

Gyveno pasauly palaikis senelis. Akys jo buvo nešviesios, mažai matė, keliai drebėjo ir girdėjimas buvo labai silpnas. Kada jis sėsdavos prie stalo, vos galėjo turėti rankose šaukštą, pranešdavo jį tankiai pro gerklę ir išliedavo valgį ant staltiesės. Dėl to sūnus ir marti jo labai neapkentė ir pagaliau užkišo senelį už pečiaus ir ten visad atnešdavę jam valgymą senam moliniam bliūdely. Senelis tankiai apsiverkdavo, žiūrėdamas į tą pusę, kur buvo uždengtas stalas. Vieną sykį iš drebančių senelio rankų iškrito tas bliūdelis ir sudužo. Jauna marti labai supyko ant senelio už bliūdžiuko sudaužymą ir nuo to sykio visad penėjo jį iš medinio bliūdžiuko.

Praleidus keletą dienų, senelio sūnus su savo pačia pamatė, kad jų keturių metų sūnus dėsto sudaužyto bliūdelio šukeles.

– Ką tu dirbi? – paklausė jo tėvas.

– Bliūdelį, – atsakė sūnus. – Kad būtų iš kur jus senatvėj esančius penėti.

Senelio sūnus su pačia tylėdami pasižiūrėjo vienas į kitą, apsiverkė ir nuo to sykio visad sodino senelį valgyt už stalo ir niekad neapsiėjo su juo nežmoniškai.

Grinkiškis – Antanas Čepas

61. *Gabšus turtuolis*

Panevėžio parapijoje, kokioje kaimoje, nežinoma, gyveno kitą kartą ūkininkas Šlyvys, labai turtingas, bet neturėjo kam palikti savo turtą, nes bevaikis buvo. Sykį šios parapijos klebonas kalėdodamas pradėjo jam prikalbinėti, idant mirdamas paliktą bent mažą dalelę bažnyčiai. Šlyvys prie klebono akių tai lyg ir prižadėjo, bet širdyje neketino išpildyti pažadų, nes jam labai gailėjo pinigų, kuriuos su didžiausiu šykštumu surinko.

Netrukus po tos kalbos turtuolis sunkiai apsirgo ir, jausdamas netolimą mirtį, liepė padaryti grabą. Vieną kartą, kada visi išėjo į lauką prie darbo, o turtuolis buvo susirgęs pačioje rugiapjūtėje, Šlyvys išėmė iš grabo pagalvėlę ir vietoje drožlių, kurių ji buvo prikimšta, prikišo popierinių pinigų. Savaitę praleidus, jis mirė.

Po mirties Šlyvienei beieškant pinigų, piemeniukė priminė, jog, parėjęs nuo bandos pusryčio, mačiusi šeimininką pagalvėlę čiupinėjant. Tada suprato šeimininkė, dėl ko jis nepasakė, kur jo pinigai laikomi.

Kitą dieną Šlyvienė paprašė klebono leisti atkast grabą, nes jau keletas dienų buvo praslinkę po palaidojimo. Atkasus grabą, nemažai nusiminė ji ir jos draugininkai, matydami numirėlį su prikimštom ausim, akim ir gerkle pinigų.

Grinkiškis – Mykolas Miežinis

62. Tamsos karalienė

Gyveno karalius ir karalienė, turėjo sūnų ir dukterį. Jie liepė sūnui, kad jis po jų mirties imtų už moterį savo seserį.

Prabėgus nedaug laiko, tėvai numirė. Sūnus, nenorėdamas sulaužyt tėvų savo prisakymo, tuojau liepė savo seseriai rengtis vestuvėms, o pats nuvažiavo pas kunigą užmokėti pinigų už santuoką.

Sesuo jo nusipirko tris lėles. Jas pastačius ir atsistojus prie jų, sako:

– Kukū!

Pirma atsako:

– Ką?

Antra:

– Brolis veda seserį.

Trečia:

– Žemė atsivers, seserį praris.

O kai antrą sykį pradėjo klaust savo lėlių, žemė atsivėrė ir ją tuojau prarijo.

Sesuo, atsidūrusi tamsos karalystėje, rado kelią ir, eidama juo, pamatė labai drūtą ąžuolą. O kad priėjo jinai artyn prie to ąžuolo, jis tuo metu atsidarė. Nusi-
taisiusi paslėpė drabužius jame ir, apsitačius prastais, rastais tame ąžuole, nuėjo toliau. Ėjo ėjo ir užėjo karaliaus rūmus. Įėjusi į tuos rūmus kaipo prasta mergaitė, pradėjo prašyt karaliaus, kad priimtų ją tarnauti. Karalius sutiko ir pristatė ją kūrenti pečių.

Sekmadienį pasiprašė ta mergaitė, kad leistų jai į bažnyčią eiti. Karalaitis, leidęs eiti, paprašė paduoti jam šukas. Jinai negreitai padavė karalaičiui. Jis supykęs sudavė jomis per žandą. Po to apsitaisęs išvažiavo į bažnyčią.

Ta mergaitė nuėjo pas ąžuolą, kur buvo paslėpti jos drabužiai. ąžuolas atsidarė, ir jinai apsitaisius tapo gražiausia karalaite. Nuėjo į bažnyčią. Karalaitis, pamatęs ją bažnyčioj, klausė savo tarno:

– Iš kur jinai yra?

Tarnas, pažindamas ją, kad ta pati mergaitė, kuri karaliaus rūmuose pečius kūrena ir kad karalaitis tai pačiai sudavė su šukomis, atsakė:

– Jinai iš Mušta Šukomis miesto.

Karalaitis, parvažiavęs namo, ieškojo ieškojo to miesto savo karalystėj, bet niekaip negalėjo rasti.

Atsitiko, kad karalaitis supykęs sudavė tai pačiai mergeitei su batu. Sekmadienį taip pat jis išvažiavo į bažnyčią. Toj bažnyčioj buvo ir ta mergaitė, apsitaisius drabužiais, kuriuos paslėpusi buvo jinai ąžuole. Karalaitis, pamatęs ją, klausia tarno:

– Iš kur jinai?

Tarnas atsakė:

– Iš Mušta Batu miesto.

Karalaitis ieškojo ilgą laiką, bet taip pat negalėjo rasti to miesto savo karalystėj.

Pagaliau sugalvojęs karalaitis liepė toje vietoj bažnyčioj, kur ta mergaitė klūpo, pripilt smalos, kad jinai paliktų savo batelius.

Sekmadienį karaliaus duktė, persitaisius į puikius drabužius, atėjo į bažnyčią ir atsistojo savo vietoj. Pasibaigus pamaldoms, jinai atsikėlė iš vietos eiti namo – gi batelis prilipęs prie smalos ir liko vietoj. Karalaitis liepė paimt tarnams tą batelį.

Parvažiavęs namo, liepė savo tarnui matuoti jį visoms panoms, kokios tiktai buvo jo karalystėj. Nė vienai nepritiko tas batelis, kaip tiktai tai mergaitei, kuri pas karalių kūreno pečius. Karalaitis, dabar sužinojęs, kad tas batelis buvo tos mergaitės, pradėjo klausinėti, iš kur jinai, kokių tėvų. Nedaug prabėgus laiko, karalaitis vedė ją.

Grinkiškis – Antanas Tvarijonavičius

63. Angelas ir našlaičiai vaikiukai

Viena moteriškė augino du vaikiukus. Dievas nusiuntė angelą atnešti jos sielą.

Angelas, nubėgęs tos moteriškos sielos, mato, kad ji augina du mažutėlius vaikelius. Gaila jam palikt tuos vaikiukus našlaičiais – nepaklausė jis Dievo. Sugrįžęs sako Dievui:

– Viešpatie, negalėjau atimt tos žmonos sielos, nes jin augina du mažučius vaikelius – tada nebus kam augint ir rūpintis jais.

Dievas paėmė lazdą, sudavė per akmeną ir perdaužė tą akmeną. Liepė tada angelui pažiūrėt į perdužimą. Klausia Dievas angelą:

– Ką matai?

– Viešpatie, – atsakė angelas, – matau du kirminiukus.

– Kas apžiūri, – tarė Dievas, – ir peni tuos du kirminiukus, tas būtų apžiūrėjęs ir tuos vaikelius.

Grinkiškis – Mykolas Petrauskas

64. *Apie arbūzą*

Vienas karalius labai norėdavo medžioti ir dažnai su savais bičiuliais, kurie buvo prie jo dvaro, medžiodavo ne tiktai per dieną, bet ir per savaitę.

Vieną kartą karalius, medžiodamas ilgą laiką ir labai nuvargęs, nuėjo atsilsėti pas ūkininką. Ūkininkas iš pradžios nežinojo, kas pas jį atėjo, tačiau iš kitų sužinojo, kad tas gražus ir puikus šaulys yra karalius, ir labai nusistebėjo, kad taip nesišemino įeiti į tokią prastą trobą ir taip meiliai kalbėti su prasčiokėliu. Ūkininkas, turėdamas karalių savo namuose ir matydamas taip gerą ir nesipuikuojantį, nežinojo, ką daryti ir kaip jį pamylėti. Karalius gražiai padėkojo už viską ir grįžo į rūmus.

Netrukus tas pats ūkininkas, pas kurį buvo atėjęs karalius, turėjo reikalą važiuoti į miestą, o daugiau-

sia – į turgų. Nuvažiavęs į miestą, sužinojo, kad karalius tuo laiku buvo namie. Norėdamas pasimatyti su karalium, paėmė su savim labai didelį arbūzą, kokio niekas savo gyvenime dar nebuvo matęs, ir nuėjo pas karalių. Karalius paklausė:

– Iš kur tamsta esi ir kokį reikalą turi?

Anas atsakė:

– Esmu tas pats žmogelis, pas kurį, šviesiausias karaliau, buvai atėjęs, ir noriu dovanoti tą arbūzą, kurį išauginau savo darže.

Karalius padėkojo už arbūzą ir apdovanojo jį dideliais pinigais. Ūkininkas, apturėjęs tokią dovaną, su dideliu džiaugsmu grįžo namo ir apsakinėjo apie savo laimę visiems kaimynams.

Ponas, sužinojęs apie jo atsitikimą ir norėdamas didelę karaliaus malonę apturėti, išrinko kuo gražiausią arklį ir dovanojo karaliui. Karalius padėkojo už dovaną ir tarė:

– Bet kuo aš tamstai atsilyginsiu? Žinau, kad tamsta turtingas esi ir pinigų nereikalauji. Bet aš turiu arbūzą, kokį tamsta gal dar nesi matęs, o tai tą arbūzą dovanoju tamstai.

Ponas nelabai patenkintas buvo dėl tos dovanos, bet nebuvo ką daryti, priimti reikia. Taip už brangiausią arklį gavo arbūzą mažai vertą.

Pakapė – Ilarijus Sekluckis

65. *Apie nubėgusį tur tą*

Varganas žmogus, eidamas per savo pono lauką, pamatė zuikį, begulintį tarp kupstų, ir sako:

– Aš tuom zuikiu prasigyvensiu. Pirmą jį užmušiu, po to nunešiu į miestelį ir parduosiu už porą grivinų, o už tuos pinigus nusipirksiu kiauliukę iš savo šeimininko. Tą kiauliukę užauginsiu – ji man atves dvylika paršiukų. Tie paršiukai užaugę atves po dvylika paršiukų, o tie vėl po dvylika. Ir taip prisiauginsiu kiaulių kokią trejetą šimtų. Po to visas išpjausiu ir turėsiu daugel mėsos. Tą mėsą pardavęs, nusipirksiu namus ir žemės. Po to vesiu ir, kada jau turėsiu vaikų porą, tai aš po langu sėdėsiu, o vaikams liepsiu dirbti.

Bet zuikis atsibudo ir nubėgo, o žmogelis kaip buvo vargšas, taip ir pasiliko.

Pašušvys – Mikalojus Vėžys

Turinys

1. Turtuolis ir prasčiokas / 5
2. Karalius ir stalius / 10
3. Trys kalbos / 12
4. Šventos dienos laužymas / 14
5. Virvelė / 15
6. Kunigo rūpesčiai / 16
7. Dviejų brolių pasaka / 18
8. Gero ir blogo laiko žinojimas / 21
9. Apie Joną Benežį / 26
10. Arklys, staltiesė ir ragelis / 27
11. Nekask kitam duobės – pats įkrisi / 32
12. Ištikimas šuva / 36
13. Apie tris brolius / 38
14. Apie stipročių / 40
15. Apie artoją / 42
16. Kas moka geriau meluoti / 44
17. Trys broliai / 46
18. Kaip šunes išgelbėjo žmogų / 48
19. Apie durnių / 49
20. Mirusi mergaitė ir duobkasys / 51
21. Muzikantas ir vilkas / 52
22. Galvelė / 53
23. Kaip vaikas išgelbėjo karaliaus dukterį / 56
24. Svirplys / 58
25. Pasakų mėgėjas / 61
26. Jonas žuvautojas / 64

27. Kurpius ir siuvėjas / 67
28. Du broliai / 73
29. Kas atsitiko / 78
30. Vandenis dievaitis / 80
31. Jonas ir Kaulo Dūdelė / 82
32. Jei nemielia, neklausyk / 84
33. Trys broliai: vienas durnius, du protingi / 88
34. Durnius pasiliko durnium / 91
35. Iš kur prasidėjo degtinė / 93
36. Čigonas ir gyvatė / 95
37. Apie karalaitį / 98
38. Elena su broliuku ir ragana / 100
39. Atsiskyrėlis / 105
40. Šluočius / 107
41. Čiaudėjimas / 111
42. Ūkininkas ir bernas / 113
43. Stiklo kalnas / 116
44. Karalius ir angelas / 120
45. Apie sūnų, nepaklausiusį tėvo žodžio / 122
46. Du broliai: vargingas ir turtingas / 125
47. Laimingas žmogus / 126
48. Šuva ir vilkas / 128
49. Apie Mikę / 131
50. Senelis / 132
51. Lapė / 133
52. Apie du broliu / 137
53. Kaip pasiklosi, taip ir išmiegosi / 140
54. Kaip pėrė poną / 142
55. Atsiskyrėlis ir ponia / 144

- 56. Tēvūnaitē ir plēšikai / 146
- 57. Boba ir velnias / 148
- 58. Virtas kirvis / 150
- 59. Vaikis ir ubagas / 151
- 60. Senelis ir anūkas / 154
- 61. Gobšus turtuolis / 155
- 62. Tamsybēs karalienē / 156
- 63. Angelas ir našlaičiai vaikiukai / 158
- 64. Apie arbūzā / 159
- 65. Apie nubēgušį turtą / 162

Ba401 Antano **Baranausko** pasakos / parengė Kostas Aleksynas. – Panevėžys : E. Vaičekausko knygyno 1-kla, 1999–

ISBN 9986-942-04-7

Kn. 2 : Tamsos karalienė : surinktos vidurio Lietuvoje. – 2000. – 168, [1] p. : iliustr.

Virš. tik tomo antr. – ISBN 978-9955-758-02-0

Antroje knygoje skelbiamos 65 pasakos, A. Baranausko surinktos XIX a. antroje pusėje buvusios Kauno gubernijos vidurinėje dalyje (dab. Joniškio, Pakruojo, Panevėžio, Šiaulių, Radviliškio, Kėdainių, Raseinių, Jurbarko, Kauno rajonuose). Jos atrinktos iš mokslinio, bibliografine retenybe tapusio, beveik prieš šimtą metų svetur publikuoto leidinio.

UDK 888.2-93

TAMSOS KARALIENĖ

Antano Baranausko pasakos

*Antra knyga:
surinktos vidurio Lietuvoje*

Dailininkas *Kęstutis Vaičiulis*

2008-06-30. Tiražas 1000 egz. Užsakymas 8077

Išleido E. Vaičekausko knygyno leidykla, A. Smetonos g. 2, Panevėžys

Spausdino „Mažoji poligrafija“, Vokiečių g. 187, Kaunas